

OPINTO-OHJAAJA BIOANALYYTIKON AMMATTIIN OHJAAJANA

Itäsuomalaisten lukioiden opinto-ohjaajien puhetta bioanalyytikon ammattista ja koulutuksesta sekä omasta merkityksestään nuoren ammatinvalinnassa

Mirja Saukkonen
Pro gradu -tutkielma
Hoitotiede
Terveystieteiden opettajan
koulutus
Itä-Suomen yliopisto
Hoitotieteen laitos
Lokakuu 2012

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

Terveystieteiden tiedekunta, Hoitotieteen laitos

Hoitotiede

Terveystieteiden opettajankoulutus

Saukkonen Mirja A.: Opinto-ohjaaja bioanalyytikon ammattiin ohjaajana. Itäsuomalaisten lukioiden opinto-ohjaajien puhetta bioanalyytikon ammatista ja koulutuksesta sekä omasta merkityksestään nuoren ammatinvalinnassa

Pro gradu –tutkielma, 65 sivua, 8 liitettä (28 sivua)

Ohjaajat: professori, TtT Kerttu Tossavainen, suunnittelija, TtM, TtT-opiskelija Annamari Aura ja yliopettaja, TtT Sirkka-Liisa Halimaa

Lokakuu 2012

Avainsanat: bioanalyttikko, ammatinvalinta, opinto-ohjaus, diskurssianalyysi

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää itäsuomalaisten lukioiden opinto-ohjaajien käsityksiä bioanalyytikon ammatin ja koulutuksen vaatimasta osaamisesta ja persoonallisista ominaisuuksista alalle hakeutuvalla nuorella, sekä opinto-ohjaajien käsityksiä omasta merkityksestään nuoren ammatinvalintaprosessissa. Tutkimusaineisto kerättiin seitsemän opinto-ohjaajan teemahaastatteluin, joista yksi oli parihaastattelu, yksi toteutettiin verkkovälitteisesti ja muut yksilöhaastatteluna tapaamalla haastateltava. Aineisto analysoitiin soveltaen diskurssianalyysin retorista diskurssianalyysiä ja subjektipositioiden analyysiä. Analyysin tuloksena tuotettiin haastateltavien käsityksiä kuvaavia tulkintarepertuaareja ja diskursseja ja tehtiin niiden pohjalta päätelmiä opinto-ohjauksen merkityksestä ja mahdollisuuksista vaikuttaa nuoren ammatinvalintapäätöksiin.

Bioanalytiikka kuvattiin työnä, jossa otetaan ja analysoidaan erilaisia näytteitä. Näytteiden otto erottui ammatin julkisesti näkyvänä osana ja ammatin katsottiin edellyttävän erityisesti näytteidenottotilanteiden sosiaalisen vaativuuden, mutta myös analytiikan vaatiman pikku-tarkkuuden vuoksi erityistä soveltuvuutta alalle. Ammattikorkeakoulualana bioanalytiikkaa pidettiin kuitenkin älyllisesti vähemmän vaativana kuin vastaavat yliopiston tarjoamat koulutusalat.

Haastatellut kuvasivat oman toimintansa tärkeäksi ja puolueettomaksi nuoren ohjaamisessa realistisiin, mutta nuoren yksilöllisiä kiinnostuksen kohteita ja valintoja kunnioittaviin ammatinvalintapäätöksiin. Tärkeys ja puolueettomuus tuotettiin kuvaamalla muut ammatinvalintapäätöksiin vaikuttavat tekijät kuten vanhemmat, kaverit ja media valintoja vääristäviksi tekijöiksi. Ohjauksen roolia määritteli vahvasti myös lukion historiallinen asema koulutusjärjestelmässä ainepainotteisena, työelämästä etäällä olevana ja ensisijaisesti yliopistoon johtavana väylänä. Ohjaukselle osoitetun niukan tuntimäärän ja eri ammattialojen runsauden vuoksi yksittäisiä ammattialoja koskevan tiedon hallinta nähtiin osittain mahdottomaksi ja internetissä olevien virallisten tietolähteiden vuoksi myös tarpeettomaksi.

Bioanalytiikan koulutuksen rekrytointitoimissa tulisi kiinnittää huomiota alan näkyvyyden lisäämiseen niin, että nuoret kiinnostuisivat alasta haastavana ja mielenkiintoisena vaihtoehtona. Lukion ainepainotteisuus mahdollistaa bioanalytiikan esittelyn esim. luonnontieteellisiin oppiaineisiin integroituna, mutta vaatii yhteistyötä koulutusorganisaatioiden ja aineenopettajien välillä; opinto-ohjauksen resurssihin sijoitettuna alaesittely ei vaikuta realistiselta vaihtoehdolta. Merkittävä jatkotutkimushaaste on selvittää nuorten käsityksiä bioanalytiikasta ja sen kiinnostavuudesta koulutusalojen joukossa.

UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND

Faculty of Health Sciences, Department of Nursing Science

Nursing Science

Nurse Teacher Education

Saukkonen Mirja A.: Guidance counselor in guiding for biomedical laboratory science profession. Eastern finnish high school guidance counselor`s discourse about biomedical laboratory science profession and education and their own significance at young people in their career choice process

Graduation thesis, 65 pages, 8 appendix (28 pages)

Supervisors: Professor, PhD Kerttu Tossavainen, MSc, PhD-candidate Annamari Aura and PhD Sirkka-Liisa Halimaa

October 2012

Keywords: biomedical laboratory scientist, career choice, discourse analysis, guidance counseling

The purpose of this study was to examine the eastern finnish high school guidance counselors' perceptions of the biomedical laboratory scientist profession and education required skills and personality attributes of those who are aiming for this profession, as well as the counselors' perception of their own significance at young people in their career choice process.

The data were collected from seven counselors by theme interviews, one of which had a couple of counselors as interviewees, one conducted online and the others as individual meetings with the interviewees. The methodological perspective of analysis was discourse analysis and its applications rhetorical analysis and analysis of the subject position. As a result of analysis produced from the interviewees' perceptions were interpretative repertoires and discourses. Conclusions drawn from those were guidance counselor`s importance and potential impact on the young people`s career decisions.

Biomedical laboratory profession was described as work for taking and analyzing a variety of samples. Sample taking as a visible part of the profession was considered requiring special requirements in particular at the complexity of social situations, but also analytics required accuracy, suitability of a specific area. As a polytechnic career, however, it was seen less intellectually demanding than the equivalent career fields offered by the university. The interviewees described their own activities as an important and objective in guiding young people for realistic, but a young one`s individual interests and career choices respecting decisions. The importance of impartiality was produced by describing the other factors, such as parents, friends and media as choices distorting factors. Guidance was also strongly defined by the high school`s historical role in the education system as a subject –focusing, long distance from real working life and in the first place as a leading gateway to the university. Because of the number of hours given to counseling and the huge number of different professional fields, it was seen as impossible to have control over all the career fields, and partly because of the official sources of information in the internet, unnecessary.

In the biomedical laboratory science education`s recruitment efforts should pay attention to the sector's image, so that young people could get interested in the area and they could find it challenging and interesting alternative. High school`s subject-focusing style in education allows matters in biomedical laboratory science profession integrated e.g. in natural sciences lessons, but it requires the co-operation between teachers both in high schools and polytechnics. Introducing biomedical laboratory science profession in guidance counseling lessons

does not seem realistic option. In the future it would be useful to examine young people`s perceptions of this profession and its image in the professional fields area.

SISÄLTÖ:

1	JOHDANTO	1
2	TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TAUSTA	3
2.1	Bioanalyytikon ammatti ja koulutus.....	3
2.2	Nuoren identiteetti ja ammatinvalinta	6
2.3	Opinto-ohjaus ammatinvalinnan tukena.....	8
3	TUTKIMUSTEHTÄVÄT JA TUTKIMUKSEN TAVOITE	11
4	AINEISTO JA MENETELMÄT	12
4.1	Kohderyhmä ja aineiston keruu.....	12
4.2	Diskurssianalyysi menetelmällisenä näkökulmana	14
4.2.1	Vuorovaikutuksen kontekstuaalisuus ja haastattelun osapuolten asema toimijoina diskurssianalyttisessä tutkimuksessa	14
4.2.2	Aineiston analysointi ja siinä käytetyt diskurssianalyttiset sovellukset	16
4.2.3	Analyysien raportointi	17
5	TULOKSET	19
5.1	Bioanalyytikon ammatti ja koulutus.....	19
5.1.1	Itäsuomalaisten opinto-ohjaajien käsityksiä alasta ja sen vaatimuksista.....	19
5.1.2	Bioanalytiikka opinto-ohjaajien käsityksiä kuvaavin tulkintarepertuaarein.....	27
5.2	Nuoren ammatinvalinta ja sitä tukeva opinto-ohjaus itäsuomalaisissa lukioissa	28
5.2.1	Opinto-ohjauksen rooli ja merkitys nuoren ammatinvalinnassa itäsuomalaisten lukioiden opinto-ohjaajien näkökulmasta.....	30
5.2.2	Lukioiden opinto-ohjaajat toimijoina nuorten ammatinvalintaprosessissa	46
6	POHDINTA	48
6.1	Tulosten tarkastelu	48
6.2	Tutkimuksen luotettavuus	51
6.2.1	Kohderyhmän haku ja valinta sekä haastattelu aineiston keruumenetelmänä	51
6.2.2	Analyttisen näkökulman ja menetelmien valinta.....	53
6.2.3	Analyysien ja tulkintojen luotettavuus	55
6.3	Tutkimuksen eettisyys	56
6.4	Tutkimus laajemmassa kontekstissa ja jatkotutkimushaasteita	56
	LÄHTEET	59
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

AmmatINVALINTA kuuluu merkittävänä osana nuoren identiteetin kehittymiseen. Ammatinvalintaprosessissa nuori suhteuttaa minäkäsityksensä ympäröivän maailman odotuksiin ja tekee tulevaisuuttaan koskevia ratkaisuja. (Stringer, Kerpelman & Skorikov, 2011.) Tämä vaihe osuu ajallisesti usein siihen ikään, kun nuori siirtyy lukiosta jatko-opintoihin. Koulutuksen siirtymävaiheen onnistumista pohjustetaan lukiossa opintojen ohjauksen eri menetelmin. Lukion opinto-ohjauksen opetussuunnitelmassa korostetaan jatkokoulutukseen ja ammatilliseen suuntautumiseen liittyvien tietojen ja taitojen saavuttamista sekä nuoren omien realististen edellytysten ja mahdollisuuksien arvioinnin ohjaamista (Opetushallitus, 2003).

Ohjausta antavat kaikki lukion opettajat, mutta päävastuun jatko-opintojen suunnittelun ja ammatinvalinnan ohjaamisesta kantaa opinto-ohjaaja. Ohjauksen työmenetelmiin kuuluvat henkilökohtaisen ja ryhmäohjauksen lisäksi erilaisten tutustumiskäytien järjestäminen ja yhteistyö jatkokoulutusta järjestävien tahojen kanssa. (Numminen, 2002.) Koulusta saatavan ohjauksen, perheen ja kavereiden ohella nuoren ammatinvalintapäätöksiin on todettu vaikuttavan myös eri ammatteja koskevat mielikuvat ja arvio omasta soveltuvuudesta kyseisille aloille. Opintojen ohjauksessa välitetään tietoa eri ammateista, joten opinto-ohjaajat ovat merkittävässä asemassa realistisen tiedon välittäjänä (Bolan & Grainger, 2005; King, Hardie & Conway, 2007; Campbell-Heider, Sackett & Whistler, 2008). Opinto-ohjaaja tarvitsee tähän monipuolisia ohjaustaitoja ja tietoa erilaisista ammateista ja niiden vaatimuksista opiskelijalle.

Kliinisen laboratoriotyön asiantuntijana terveydenhuollon erilaisissa laboratorioympäristöissä terveyskeskuksissa, sairaaloissa ja tutkimuslaitoksissa toimivia (Opetusministeriö, 2006) bioanalytikoita koulutetaan ammattikorkeakouluissa (Opetushallitus, 2012a). Koulutusohjelman aloituspaikkojen määrä Suomessa on 200–240 vuodessa ja nuorten koulutuksesta valmistuu vuosittain noin 140 bioanalytikkaa (Opetusministeriö, 2012). Bioanalyttikon ammattiryhmä on pieni ja saattaa kärsiä tunnettavuuden puutteesta. Opinto-ohjaajien merkityksestä muihin nuoren ammatinvalintapäätökseen vaikuttaviin tekijöihin verrattuna on tehty vähän tutkimusta (Menon, 2010). Opinto-ohjaajien terveysalan

ammateista esiintyviä käsityksiä sairaanhoitajan ammatista ja sen vaatimuksista löytyy (Bolan & Grainger, 2005; King ym., 2007), mutta vastaavaa tutkimusta bioanalyytikon ammatista ei. Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää itäsuomalaisten lukioiden opinto-ohjaajien käsityksiä bioanalyytikon ammatista; millaisia ominaisuuksia ja osaamista koulutus ja ammatissa toimiminen vaativat nuorelta ja millaisena opinto-ohjaajat näkevät oman roolinsa ja merkityksensä nuoren ammatinvalintaprosessissa.

2 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TAUSTA

Tutkimuksen suunnitteluvaiheessa haettiin tietoa nuorten ammatinvalinnasta, ammatinvalintaan liittyvistä tekijöistä yleisesti ja opinto-ohjauksen merkityksestä. Lisäksi haettiin tietoa terveysalan ammattien vetovoimaisuudesta ja hoitotyöstä tai kliinisestä laboratoriotyöstä ammatinvalintana. Tutkimusten haku- ja valintaprosessi on kuvattu tutkimusraportin liitteessä 1 ja viitatus tutkimukset tiivistetysti taulukoituna liitteissä 2-5. Perustietoa ammatinvalinnasta ja opinto-ohjauksesta haettiin kasvatustieteiden alan peruskirjallisuudesta. Bioanalyytikon ammatin kiinnostavuuden taustoittamiseksi haettiin tietoa bioanalytikkokoulutukseen hakutumisen ja valmistumisen tilastoista. Oppilaanohjauksen opetussuunnitelma lukioissa ja ammattikorkeakoulujen rekrytointikäytäntöihin liittyvän tiedon hakeminen tukivat osaltaan aiheen kokonaiskuvan ymmärtämistä.

2.1 Bioanalyytikon ammatti ja koulutus

Bioanalytikko on kliinisen laboratoriotyön asiantuntija, jonka ydinosaaminen liittyy laboratoriotutkimusprosessin eri vaiheiden (preanalyttinen, analyttinen ja postanalyttinen vaihe) hallintaan. Näiden vaiheiden hallinta edellyttää bioanalytikolta asiakaspalvelu-, ohjaus-, tutkimusmenetelmä- ja informaatioteknologia-, työ- ja asiakasturvallisuus- sekä kliinisen laboratorian eri erikoisalueiden (kemia, hematologia ja immunoematologia, fysiologia ja isotooppilääketiede, neurofysiologia, histologia ja sytologia, immunologia, biokemia, mikrobiologia, solu- ja molekyylibiologia) osaamista. Käytännön työtehtävissä bioanalytikko ohjaa potilaita ja muuta terveydenhuollon henkilöstöä laboratoriotutkimuksiin valmistautumisessa ja näytteiden otossa, ottaa erilaisia näytteitä ja suorittaa potilastutkimuksia, käsittelee ja analysoi erilaisia näytteitä ja arvioituaan tulosten luotettavuuden huolehtii niiden raportoinnista tutkimuksen pyytäjälle. Bioanalytikko osallistuu asiantuntemuksensa mukaisesti myös uusien menetelmien ja laitteiden käyttöönottoon ja tutkimusmenetelmien kehittämiseen. (Opetusministeriö, 2006.) Osaamisen painotukset vaihtelevat työskentely-ympäristöstä riippuen, mutta kaikille yhteisenä on erityisesti analytiikkaan liittyvä osaaminen sekä laboratoriotutkimusmenetelmien että laitteiden käytön hallinnan osalta. (Lumme, 2002.)

Amerikkalaisen tutkimuksen mukaan laboratoriotyön on todettu kärsivän arvostuksen ja tunnettavuuden puutteesta. Laboratoriotyö on monipuolista käsillä tehtävää työtä vaihtelevissa työskentely-ympäristöissä, mutta etenemismahdollisuuksien puuttuessa harva pitää sitä lopullisena ammatinvalintanaan. (McClure, 2009.) Laboratoriotyötä on kuvattu itsenäiseksi ja älyllisesti haastavaksi työksi, jossa saa hoitaa ihmisiä (Palumbo, Rambur, McIntosh & Naud, 2008). Työn ”salapoliisimainen” luonne voi toimia alalle houkuttelevana ominaisuutena (Stuart, 2003). Alan näkyvyyden lisääminen on nähty välttämättömäksi alaa kohtaan osoitettavan kiinnostuksen lisäämiseksi. Sitä on toteutettu esittelemällä ammattia erilaisissa koululaisille ja lukiolaisille suunnatuissa tapahtumissa. (Haun, Leach, Lawrence & Jarreau, 2005; Sawyer, Hubbard & Rice-Spearman, 2006; McClure, 2009.)

Bioanalytikkokoulutusta järjestetään kuudessa ammattikorkeakoulussa eri puolilla Suomea. Koulutus alkaa pääsääntöisesti syksyisin, muutamassa ammattikorkeakoulussa myös keväisin. (Opetushallitus, 2012b.) Itä-Suomessa bioanalytiikan koulutusta tarjoavat tällä hetkellä Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu Joensuussa ja Savonia ammattikorkeakoulu Kuopiossa. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulussa on otettu sisään viimeinen bioanalytiikan koulutuksen aloittava ryhmä keväällä 2009 (henkilökohtainen tiedonanto Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun bioanalytiikan lehtori Elina Lyytikäinen 27.2.2012). Nuorisoasteen koulutukseen haetaan joko ammatillisen tutkinnon ja/tai lukion ja ylioppilastutkinnon perusteella. Valinta on kaksivaiheinen: alkukarsinta tehdään koulumenestyksen perusteella ja lopulliset valinnat valintakokeen perusteella. Sosiaali- ja terveysalan yhteisistä koulumenestysarvioista poiketen bioanalytiikan koulutusohjelman vaatimuksissa katsotaan aina ylioppilastutkintotodistuksesta matematiikan arvosanaa. Hakijan on esitettävä todistus myös riittävästä näkökyvystä ja normaalista värinäöstä. Bioanalytikko tarvitsee työssään käden taitoja, teknistä osaamista ja hyviä vuorovaikutustaitoja. Valintakokeessa tarkastellaan alalle hakeutumisen motivaation lisäksi oppimis-, työskentely- ja sosiaalisia kykyjä. (Savonia ammattikorkeakoulu, 2012b.) Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira myöntää bioanalytikkokoulutuksen suorittaneelle henkilölle luvan toimia laillistettuna terveydenhuollon ammattihenkilönä (Valvira, 2012).

Bioanalytiikon työstä ja ammatin vetovoimaisuudesta on sekä Suomessa että maailmalla niukasti tutkimustietoa. Suomessa bioanalytiikan koulutukseen hakee vuosittain keskimäärin

2000-2500 nuorta, joista noin reilulla kolmanneksella se on ensisijaisena koulutusaloitteena hakutoiveena. Hyväksytyistä kolme neljästä ottaa opiskelupaikan vastaan. (Opetushallitus, 2012a.) Bioanalytikkokoulutuksen aloituspaikkojen määrä esimerkiksi Savonia-ammattikorkeakoulun nuorten koulutuksessa on ollut 44 paikkaa vuodessa vuosina 2010 ja 2011. Vuonna 2010 Savonian bioanalytikkokoulutukseen ensisijaisesti hakeneita nuoria oli 208 eli viisi ensisijaista hakijaa yhtä aloituspaikkaa kohti. Vuonna 2011 ensisijaisesti hakeneiden määrä oli 131 eli kolme yhtä aloituspaikkaa kohti. (Savonia ammattikorkeakoulu, 2012a.)

Vuonna 2011 Itä-Suomen yliopistossa valmistuneessa pro gradu –tutkielmassa selvitettiin bioanalytikon ammatin vetovoimaan vaikuttavia tekijöitä työelämään siirtymisvaiheessa. Tutkimuksessa havaittiin, että opiskelijoiden käsitykset tulevasta ammatistaan muuttuivat koulutuksen aikana. Mikäli opiskelijat saisivat valita koulutuksen uudelleen, monet heistä pitivät bioanalytikkokoulutukseen hakeutumista epätodennäköisenä ja harkitsivat keskeyttämistä. Ammattia ei myöskään nähty viimeisenä ammattialavaihtoehtona. Opiskelijat raportoivat sekä oman ammattiryhmänsä että muiden terveydenhuoltoalan ammattiryhmien arvostavan vähäisesti bioanalytikon ammattia. Koulutuksen sisältöön pettymisen ja harjoittelukokemusten arvioitiin vaikuttaneen näihin käsityksiin. (Kähärä-Uppgård, 2011.) Samanlainen ilmiö on havaittu myös kanadalaisessa tutkimuksessa sairaanhoitajakoulutuksessa; ammatin arvostus vähenee koulutuksen edetessä (Grainger & Bolan, 2006).

Bioanalytikkokoulutus on yksi terveysalan tutkintoihin johtavista koulutuksista ja koulutukseen sisältyy kliiniseen laboratoriotyöhön liittyvien ammattiopintojen lisäksi hoitotyön perusteita sekä tutkimus-, kehittämis- ja johtamisopintoja (Opetusministeriö, 2006). Hoitoalasta esiintyy erilaisia käsityksiä eri puolilla maailmaa. Nuorten ja hoitoalan opiskelijoiden käsityksiä selvittäneissä amerikkalaisissa tutkimuksissa hoitoalaa on todettu pidettävän heikosti arvostettuna ja huonosti palkattuna, mutta turvallisenä ammatinvalintana (Buerhaus, Donelan, Norman & Dittus, 2005; Palumbo ym., 2008). Kiinassa alan arvostus on ilmeisesti korkeampi, sillä vaikka sille hakeutuneet ovat alemmista sosioekonomisista luokista, sitä pidetään hyvätuloina ja turvattuna työnä, jota arvostetaan (Law & Arthur, 2003). Amerikkalaisen näkemyksen mukaan se on turvattu, kiinnostava, vaikuttava ja hyvätuloinen

työ, joka on lähes yhtä arvostettu kuin lääkärin työ. Kuitenkin toisin kuin lääkärin työssä, siitä puuttuvat status ja itsenäisyys. (Seago, Spetz, Alvarado, Keane & Grumbach, 2006.) Hoitoalan valintaan motivoivia tekijöitä ovat mahdollisuus auttaa muita ihmisiä ja työn persoonallinen kiinnostavuus ja haastavuus eli lähinnä sisäiset motivaatiotekijät (Ben Natan & Becker, 2010). Englantilaisen tutkimuksen mukaan hoitoalan valitsee yleensä nainen (Neilson & Jones, 2011) ja ammatinvalinnan ohjauksessa sitä suositellaan usein hieman heikommin koulussa menestyneille (Neilson & Lauder, 2008; Neilson & Jones, 2011).

Opinto-ohjaajien käsitykset hoitotyön käytännöstä vaihtelevat eri maissa. Bolan ja Graingerin (2005) mukaan kanadalaisilla opinto-ohjaajilla on todettu olevan myönteinen käsitys hoitotyöstä ammatinvalintana, mutta puutteelliset tiedot käytännön hoitotyöstä. Australialaisten opinto-ohjaajien tiedot hoitotyön käytännöstä ja vaatimuksista on puolestaan todettu hyviksi ja ajantasaisiksi. He pitävät hoitoalaa sekä älyllisesti että johtamis- ja vuorovaikutustaidoiltaan vaativana, mutta eivät markkinoi alaa aktiivisesti opiskelijoille. Kanadalaisten ja australialaisten erilaisten käsitysten on arvioitu olevan seurausta Australiassa toteutetusta hoitoalan näkyvyyskampanjasta. (King ym., 2007.)

2.2 Nuoren identiteetti ja ammatinvalinta

Identiteetin kehittymistä on pidetty nuoruusiän ensisijaisena kehitystehtävänä ja ammattiin liittyvää identiteettiä (engl. career identity) merkittävänä osana muuta identiteettiä (Stringer, Kerpelman & Skorikov, 2011). Ammatillisen identiteetin kypsyttömyys on merkittävä kehityksellinen ongelma nuoren siirryessä aikuisuuteen. Hyvin kehittynyt ammatillinen identiteetti helpottaa tätä siirtymää. (Malanchuk, Messersmith & Eccles, 2010.) Dunderfelt (2011) määrittelee identiteetin minuuden ydinolemuksiksi, yksilölliseksi ”minäksi”, jota ihminen on syntymästä asti, mutta joka aktivoituu vasta myöhemmin elämänkulun aikana ulkomaailman kohtaamisten kautta. Identiteettiä voidaan tarkastella myös minäkuvana sosiaalisten suhteiden kautta; kuka olen muiden joukossa ja miten omat ja muiden käsitykset itsestä sopivat toisiinsa (Häyrynen, 1989).

Pulkkisen (1989) mukaan Marcia (1966) tarkoitti identiteetillä kokemusta sisäisten tarpeiden, kykyjen ja itsestä tehtyjen havaintojen yhteen sopivuudesta. Siihen vaikuttavat erityisesti vanhemmat siten, että autoritaaristen vanhempien lapset omaksuvat helposti vanhempiensa arvot ja asenteet. Mikäli vanhemmat ovat välinpitämättömiä, identiteetti jää epäselväksi. Yksilöllä, jolla on hyvin jäsentynyt kuva itsestä, on selkeä kuva omista voimavaroista ja heikkouksista (Stringer ym., 2011). Nuorella on taipumus valita ammattiala, jonka hän arvioi sopivan omaan käsitykseen itsestä ja omista kyvyistä (Miller & Cummings, 2009). Omiin päätöksentekokykyihinsä luottavat nuoret ovat ammatinvalintapäätöksissään suunnitelmallisempia ja sitoutuneempia valinnan tekemiseen (Rogers & Creed, 2011). Turvallinen ja voimakas sitoutuminen vanhempiin luo nuorelle vankan perustan tehdä elämäänsä ja ammatinvalintaansa kohdistuvia ratkaisuja. Päätösten tekeminen on tällaisille nuorille helpompaa. (Emmanuelle, 2009; Germeijs & Verschueren, 2009; Cenkseven-Önder, Kirdök & Isik, 2010.)

Bleeker ja Jacobs (2004) ovat todenneet, että äitien odotukset lasten menestymisestä ennustavat lasten todellista menestymistä kyseisillä alueilla ja lasten tulevia ammatin ja uran valintoja enemmän kuin lasten todettujen kykyjen perusteella voisi olettaa. Vanhempien lapsiinsa kohdistamat sukupuolisidonnaiset tai stereotyyppiset odotukset menestymisestä koulussa tietyissä aineissa tai tulevilla ammattialoilla vaikuttavat lasten itseensä kohdistamiin uskomuksiin ja ohjaavat siten heidän ammatinvalintaansa (Jacobs, Chhin & Bleeker, 2006; Wong, Wong & Peng, 2011). Perheen tuki näyttää yleisestikin määrittävän nuoren ammatinvalintaa enemmän kuin muut ihmiset (Miller & Cummings, 2009); vanhemmista erityisesti nuoren kanssa samaa sukupuolta olevalla on todettu olevan suurempi vaikutus nuoren ammatinvalintaan (Kniveton, 2004).

Yhteiskunnan rakenteisiin sidottua näkökulmaa lukioikäisten sukupuolisidonnaisten ammatinvalintojen tekemiseen tarjoaa Sikora ja Sahan tutkimus (2009). He ovat käyttäneet tutkimusaineistona OECD-maiden kansainvälisen oppilasarviointi PISA:n tuloksia. Tutkimuksessaan he tarkastelivat muun muassa oppilaiden ilmoittamia ammattitoiveita suhteessa työmarkkinoihin ja työllistymisodotuksiin. Kehittyneissä maissa, missä naisilla on laajemmat mahdollisuudet valikoitua erilaisiin palkkatöihin, tytöt suuntautuvat yleisesti professionaalisiin ammatteihin. Perinteisiin sukupuolisidonnaisiin ammattirakenteisiin

nojaavissa yhteiskunnissa tytöt suuntautuvat ammatinvalinnoissaan ammatillisen hierarkian loppupäähän. Alemman sosioekonomisen aseman on myös todettu vaikuttavan ammatteihin valikoitumiseen; hyvästä koulumenestyksestä huolimatta se voi estää ammatillisten haaveiden toteutumisen ja toisaalta paremmista oloista ponnistavalla nuorella on paremmat mahdollisuudet toteuttaa ammatilliset haaveensa huonollakin koulumenestyksellä (Vuorinen & Valkonen, 2003; Croll, 2008). Alemman sosiaaliluokan nuoret näyttivät sulkevan itseltään pois akateemiset alat ja hakeutuivat yksinkertaisempiin ja teknisiin ammatteihin myös Motolan (2001) suomalaisia ja ranskalaisia opiskelijoita vertaavan tutkimuksen mukaan.

Savickas`n teorian mukaan ammatin rakentuminen identiteetin osana muotoutuu ammattiin sopeutumisen prosessissa, jossa yksilö valmistautuu kohtaamaan ulkomaailman vaatimukset suhteessa käsityksiin omista tulevan ammatinvalinnan ajatuksista. Prosessi käsittää ammatillisen uran suunnittelun, eri vaihtoehtojen selvittelyn, päätöksenteon ja varmuuden tunteen vaiheen. (Stringer ym., 2011.) Ammatinvalintaprosessissa nuori näkee itsensä yhteiskunnan jäsenenä ja siihen vaikuttavat olennaisesti omien käsitysten lisäksi vanhempien ja muiden merkittävien läheisten käsitykset ja odotukset, työmarkkinat ja tilannetekijät kuten asuinpaikka ja koulutusmahdollisuudet (Häyrynen, 1989). Tätä prosessia tuetaan lukiossa opinto-ohjauksen keinoin.

2.3 Opinto-ohjaus ammatinvalinnan tukena

Lukiossa annettavan opinto-ohjauksen keskeisiin tavoitteisiin kuuluu tarjota opiskelijalle jatko-opintojen ja ammatinvalinnan suunnittelussa tarpeelliset tiedot ja taidot (Opetushallitus, 2003), joten opinto-ohjaajien ja opinto-ohjauksen merkitys on nähty koulutuspoliittisesti merkitykselliseksi asiaksi. Opinto-ohjaajien ammatinvalintaan kohdistuvan merkityksen tutkimusta on kuitenkin tehty vähän. Ammatinvalinnanohjauksen tärkein tehtävä on auttaa yksilöä tunnistamaan persoonaansa sopivia ja tyydyttäviä urapolkuja. Persoonallisuuden ja ammatinvalinnan toisiinsa kietoutumisesta on olemassa useita teorioita. Holland`n teorian (1985) mukaan yksilöt etsivät ympäristöä, jossa voisivat parhaiten ilmaista esimerkiksi taiteellista tai sosiaalista puoltaan. Mitä suurempi vastaavuus työn vaatimusten ja yksilön kykyjen ja piirteiden välillä on, sitä tyytyväisempi yksilö. (Phillips & Jome, 2005.)

Vastaavuus tai sopivuus eivät ole ainoita tekijöitä hyvässä ammatinvalinnassa. Sosiaaliset rakenteet ja sukupuoleen sidotut stereotyyptit kaventavat mahdollisten ammattien määrää. Valinta on näin ollen jonkinlainen kompromissi toivotusta ja sosiaalisesti mahdollisesta vaihtoehdosta. (Phillips & Jome, 2005.) Toisten ihmisten osoittama tuki on tärkeää lukion alkuvaiheessa (Rogers & Creed, 2011), kun uravalintoja aletaan pohtia. Tytöt näyttävät tarvitsevan enemmän emotionaalista tukea ja pojat välineellistä tukea ammatinvalintapäätöstensä tueksi (Turner, Conkel, Starkey & Landgraf, 2010). Henkilökohtainen ohjauskeskustelu on nähty tärkeimmäksi työmenetelmäksi varsinkin silloin, kun nuori ei tiedä, mitä elämältään haluaisi. Opintojen ohjaus on merkittävä tekijä syrjäytymisen ehkäisijänä: nuoren elämän siirtymävaiheissa koulusta toiseen syrjäytymisriski kasvaa, mikäli nuori ei pääse jatkokoulutukseen. (Pekkari, 2006.)

Henkilökohtaisessa ohjauskeskustelussa keskitytään lukiossa tehtyihin ainevalintoihin, koulumenestykseen ja nuoren kiinnostuksen kohteisiin. Opinto-ohjaaja peilaa näitä yhdessä nuoren kanssa nuoren persoonallisuuteen ja nuoren arvioon omista kyvyistään ja mahdollisuuksistaan. (Juutilainen, 2003.) Opinto-ohjaajien tuella jatkokoulutuspaikan pohdinnassa voi olla myönteisiä vaikutuksia koulumenestykseen (Smith & Zhang, 2009). Lukiossa tehtävät ainevalinnat heijastelevat käsitystä omasta osaamisesta ja nuori hakeutuu herkemmin sellaisille koulutusaloille, joilla kokee pärjäävänsä hyvin. Toisaalta kokemus huonosti menestymisestä alueella, jota pitää arvossa, heikentää nuoren itsetuntoa. Ainevalintojen tavoite tulevaa ammattia ajatellen on todettu erilaiseksi tytöillä ja pojilla. Tytöt valitsevat matematiikkaan ja tieteisiin liittyviä aineita samoin kuin pojat (Simpkins & Davis-Kean, 2005), mutta jatkotavoite kohdistuu tytöillä lähinnä terveydenhuollon ja taiteiden aloille ja pojilla tieteisiin ja teknologiaan liittyviin aloihin (Lupart, Cannon & Telfer, 2004; Simpkins & Davis-Kean, 2005; Turner ym., 2010).

Sukupuoleen sidottujen merkitysten osalta Juutilaisen (2003) tutkimuksessa todettiin opinto-ohjauskeskusteluissa esiintyvän ohjattavan sukupuoleen sidottuja sukupuolisia merkityksiä, jotka sekä uusintavat että purkavat sosiaalisesti rakennettuja sukupuolijärjestelmiä. Hänen tutkimuksensa mukaan opinto-ohjaaja ohjaa ohjauskeskustelua omien käsityksiensä varassa,

joten mikäli hän pitää esimerkiksi teknisiä aloja miesten aloina, ohjaus etenee tämän käsityksen suuntaamana.

Tutkimusten mukaan opinto-ohjaukselle osoitetut resurssit näyttävät niukoilta suhteessa ohjauksen tarpeeseen (Ahola & Mikkola, 2004; Alexitch, Kobussen & Stookey, 2004; Rudel, Moulton & Arneson, 2009; Menon 2010). Opinto-ohjaajilta saatava tuki liittyy lähinnä jatko-opiskelupaikkoihin hakemiseen ja opintojen rahoittamisen suunnitteluun (Alexitch ym., 2004). Suomessa lukioiden opinto-ohjausta toteuttaa usein muu aineenopettaja oman työnsä ohessa, opinto-ohjaajan muodollinen kelpoisuus saattaa puuttua ja ohjattavia on enemmän kuin Opetushallituksen suosittelemat 250 oppilasta. Opinto-ohjaajilla saattaa lisäksi olla muita ohjaukseen kuulumattomia työtehtäviä. Abitुरientista opiskelijaksi –projektin tulosten mukaan abitुरientit kaipaavat tietoa erilaisista ammateista ja koulutusvaihtoehdoista ja ovat valmiita päätösten tekemiseen. He pitävät opinto-ohjausta koulutusoppaiden ohella merkittävänä tietolähteenään. (Ahola & Mikkola, 2004.)

Suomessa ammattikorkeakoulujen koulutusohjelmien keskeyttämiset ovat olleet 2000-luvun alussa kohtalainen ongelma varsinkin tekniikan, mutta jonkin verran myös terveystieteiden koulutuksissa. Koulutuksen etenemistä haittaavia ajatuksia on Lerkkasen (2002) tutkimuksen mukaan enemmän ylioppilaspuhjalta tulevilla opiskelijoilla. Näiden ajatusten on arvioitu olevan yhteydessä opiskelijoiden puutteellisiin tietoihin valitusta koulutuksesta ja ammatista. Lukiota tulevilla opiskelijoilla ammattikorkeakoulu edustaa usein toissijaista koulutusvaihtoehtoa ja siellä vietetään väli vuosi odotellessa ensisijaista hakutoivetta edustavaan yliopistokoulutukseen pääsyä. (Lerkkanen, 2002.) Savonia ammattikorkeakoulussa tehdyn selvityksen mukaan ammattikorkeakoulussa opiskelu keskeytetään useimmin opetuksen sisältöön tai laatuun liittyvien syiden vuoksi, mutta yhdeksi merkittäväksi syyksi todettiin myös tunne väärästä alavalinnasta. Ammattikorkeakoulujen mahdollisuus vaikuttaa siihen on välittää realistista kuvaa koulutuksen sisällöstä. (Laitinen & Halonen, 2007.) Realistisen kuvan välittämisen yksi kanava on lukio ja siellä sekä opinto-ohjaaja että ohjauksen erilaiset työmenetelmät.

3 TUTKIMUSTEHTÄVÄT JA TUTKIMUKSEN TAVOITE

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää:

1. Millainen käsitys itäsuomalaisilla lukioiden opinto-ohjaajilla on bioanalyytikon ammatista?
2. Millaisia käsityksiä lukioiden opinto-ohjaajilla on bioanalytikkokoulutuksen ja ammatissa toimimisen vaatimuksista alalle hakeutuvan nuoren osaamisesta ja ominaisuuksista?
3. Millaiseksi opinto-ohjaajat näkevät oman merkityksensä nuoren ammatinvalintaprosessissa?

Tutkimuksen tavoitteena oli tuottaa tietoa lukioiden opinto-ohjauksen mahdollisuuksista ja merkityksestä opinto-ohjaajien näkökulmasta ammattikorkeakouluille bioanalytikkokoulutuksen rekrytointiin liittyvien käytäntöjen kehittämiseen.

4 AINEISTO JA MENETELMÄT

4.1 Kohderyhmä ja aineiston keruu

Suomen opinto-ohjaajayhdistyksen mukaan Suomessa on noin 240 lukion opinto-ohjaajaa (Suomen opinto-ohjaajat ry SOPO). Tämän tutkimuksen kohderyhmänä olivat lukioden opinto-ohjaajat Itä-Suomessa. Itä-Suomen alueella on 54 lukiota (Opetushallitus, 2012b). Lukioissa on yksi tai kaksi opinto-ohjaajaa oppilasmäärästä ja lukion erityispainotuksista riippuen, joissakin lukioissa voi olla toisen lukion kanssa yhteinen opinto-ohjaaja tai tehtäviä hoitaa jonkin muun oppiaineen opettaja oman päätehtävänsä ohessa. Tutkimukseen haettiin haastateltavaksi lukioden opinto-ohjaajia Itä-Suomen aluehallintaviraston alueelta eli Etelä-Savosta, Pohjois-Savosta ja Pohjois-Karjalasta sekä maaseutu- että kaupunkilukioista. Sekä maaseutu- että kaupunkilukioden opinto-ohjaajien mukaan ottamisella pyrittiin maksimoimaan variaatiota ja toisaalta pyrittiin homogeeniseen joukkoon hakemalla haastateltavia eri puolilta Itä-Suomea (Polit & Beck, 2006).

Lukioden opinto-ohjaajia lähestyttiin ensimmäiseksi tutkimussuunnitelmassa valitulla menetelmällä sähköpostitse ko. alueiden opinto-ohjaajayhdistysten välityksellä. Opinto-ohjaajille osoitettu haastattelupyynnö ja tutkimussuunnitelman lyhennelmä ovat liitteenä 6. Toinen rekrytointikierros tehtiin lähettämällä lukioden opinto-ohjaajille suora sähköposti lukioden internet-sivustoilta löytyviä yhteystietoja käyttäen. Sähköpostilla toteutettava rekrytointi tuotti neljä haastateltavaa. Alueellisen kattavuuden lisäämiseksi lähdettiin seuraavaksi tavoittamaan haastateltavia puhelimitse lukioden virallisia yhteystietoja hyödyntäen siten, että soitettiin satunnaisesti sekä maaseutu- että kaupunkilukioden opinto-ohjaajille. Soittorekrytointi tuotti vielä kolme haastateltavaa. Lisärekrytointia yritettiin myös lähettämällä satunnaisesti valituille sähköpostia ja tarjoten suoraan tiettyjä päiviä mahdollisiksi haastatteluajankohdiksi. Se ei tuottanut enää lisää haastateltavia. Muutamat vastasivat sekä puhelin- että sähköpostiyhteydenottoihin kieltävästi ja kieltäytymisen syytä olivat kiinnostuksen ja ajan puute varsinkin niillä opinto-ohjaajilla, jotka tekevät ohjaustyötä jonkin muun opetustehtävän ohessa. Näihin kieltäytymisiin loppukevään ajankohdalla oli merkittävä vaikutus – lukuvuoden lopettamiseen liittyvät arvioinnit ja seuraavan lukuvuoden suunnittelu olivat syytä kieltäytyä osallistumisesta.

Haastatteluun suostui yhteensä seitsemän opinto-ohjaajaa sekä maaseutu- että erikokoisten kaupunkien lukioista. Yhdeltä alueelta tutkimukseen ei saatu yhtään opinto-ohjaajaa. Haastateltavana oli sekä mies- että naispuolisia opinto-ohjaajia. He olivat iältään 35-53 vuotiaita ja ohjauskokemusta oli 8-20 vuotta. Jokainen toimi päätoimisena opinto-ohjaajana; kaksi haastatelluista opetti lisäksi jotakin ainetta kuten psykologiaa tai yhteisuntatieteellisiä aineita. Kahta haastateltua lukuunottamatta jokainen oli ennen opinto-ohjaajaksi ryhtymistään toiminut joko luokan- tai jonkin aineen opettajana. Ohjattavien määrä oli lukion koosta riippuen 200-400 lukiolaista, yhdellä oli lisäksi yläasteen 9-luokkalaisia ohjattavanaan. Haastateltujen opinto-ohjaajien työpaikkana toimivissa lukioissa oli sekä yleislukioita että jonkinlaisen erityispainotuksen omaavia lukioita.

Haastattelut tehtiin toukokuussa 2012. Kuusi haastattelua toteutettiin tapaamalla haastateltava (neljä yksilöhaastattelua ja yksi parihaastattelu) ja yksi verkkovälitteisesti Itä-Suomen yliopiston adobe connect pro-verkkokokousohjelmistoa hyödyntäen. Verkkoyhteyksien käyttö säästi haastattelujen aiheuttamia matkakustannuksia ja se lisäsi haastattelujen toteutuksen joustavuutta, sillä sekä haastattelija että haastateltava pystyivät valitsemaan itselleen sopivan paikan haastatteluun. (ks. Evans, Elford & Wiggins, 2008; Fontana & Frey, 2008.) Verkkoyhteyden käyttöön tarvittavat käyttöoikeudet ja teknistä tukea saatiin Terveysnetin koordinaattorilta ja Itä-Suomen yliopiston kirjaston tietoteknisestä tuesta. Perinteisin menetelmin toteutettujen haastattelujen nauhoitus tehtiin hoitotieteen laitokselta lainatulla nauhurilla ja verkkovälitteinen haastattelu tallennettiin yliopiston palvelimelle. Haastateltavia pyydettiin allekirjoittamaan tietoon perustuva suostumus -lomake; verkkovälitteisesti haastatellulta postitse ja tapaamalla haastatelluilta haastattelutilanteessa. Lomake on tutkimusraportin liitteenä 7. Toinen parihaastatteluun osallistuneista opinto-ohjaajista joutui poistumaan kesken haastattelun, joten kyseistä haastattelua jatkettiin sen jälkeen yksilöhaastatteluna.

Teemahaastattelujen suunnittelussa hyödynnettiin aiempaa teorian tietoa (Eskola & Suoranta, 1998.) Haastattelun teemarunko muodostui tutkimuskysymyksistä. Teemahaastattelurunko tarkentavine apukysymyksineen on tutkimusraportin liitteenä 8. Aineiston keruun aluksi suoritettiin esihaastattelu haastattelurungon testaamiseksi. Esihaastattelu sisällytettiin lopulliseen aineistoon, sillä siihen ei tarvittu tehdä muutoksia. Verkkovälitteisesti toteutetun

haastattelun edellytyksenä olevan tekniikan toimivuus varmistettiin haastateltavan kanssa haastattelua edeltävänä päivänä ja varsinaisen haastattelun toteutuksen aluksi paikalla oli Itä-Suomen yliopiston kirjaston tietotekniikan tukihenkilö varmistamassa yhteyksien toimivuus ja laatu. Haastattelut litteroitiin tekstiksi heti niiden toteuttamisen jälkeen. Litterointi tuotti aineistoksi tekstimäärältään 46 sivua kirjasinkoolla 11 ja rivivälillä 1.

4.2 Diskurssianalyysi menetelmällisenä näkökulmana

Haastatteluaineistojen analyysissä sovellettiin diskurssianalyyttistä näkökulmaa. Diskurssianalyysillä ei tarkoiteta tiettyä analyysimenetelmää, vaan sitä on kuvattu lähinnä tutkimukselliseksi orientaatioksi, joka sallii hyvin monenlaisten analyyttisten sovellusten käytön. Diskurssianalyysin lähtökohtana on kieli ja puhe sosiaalisen todellisuuden rakentajana. Puheella on tarkoitus eli funktio; ihmiset tekevät käsityksiään tai asioille antamiaan merkityksiä toisilleen ymmärrettäväksi puheen avulla eli konstruoivat versioita todellisuudesta. Menetelmän perusoletuksiin kuuluu puhujien asema aktiivisina toimijoina ja sosiaalisesti jaetun todellisuuden luojana. (Potter & Wetherell, 1987; Jokinen, Juhila & Suoninen, 1999.)

4.2.1 Vuorovaikutuksen kontekstuaalisuus ja haastattelun osapuolten asema toimijoina diskurssianalyttisessä tutkimuksessa

Puheeseen katsotaan liittyvän kontekstin eli sen, mistä tai missä tilanteessa puhetta tuotetaan. Tutkimustilanteessa mikrokontekstina toimi haastattelutilanne ja makrokontekstina opinto-ohjaajan ammatillisuus ja toiminta suomalaisessa koulutusjärjestelmässä tämän hetken oppimiskäsityksiä toteuttavina lukion opinto-ohjaajana. Opinto-ohjaajat tuottivat haastatteluissa puhetta opinto-ohjaajan positiosta haastattelijalle, joka on paitsi tutkija niin myös bioanalyttikko. (Jokinen, Juhila & Suoninen, 1993, 29-36; Jokinen & Juhila 1999, 56-66; Willig, 2008.) Makrokontekstin sijaan voidaan puhua myös kulttuurin huomioimisesta sekä analyysin kehystäjänä että tuloksena: haastateltavien käsitykset eivät ole syntyneet tyhjästä eivätkä pelkästään puhuttavan ilmiön tai asian olemuksesta, vaan ne ovat aiempien

sosiaalisten vuorovaikutustilanteiden tulosta. Tuotetulla puheella vallitsevaa kulttuuria kuvataan, muutetaan tai uusinnetaan. (Jokinen & Juhila 1999, 56-66; Juhila, 1999, 174-186.)

Diskurssianalyysin perusajatuksen mukaan todellisuus tuotetaan sosiaalisesti jaettuna. Näin myös tutkija tuottaa uutta todellisuutta raportoidessaan tutkimustaan, jonka tuloksiin ovat vaikuttaneet hänen aihetta koskeva esiyymmärryksensä, relevanteiksi lähteiksi katsomiensa aiempien tutkimusten valinta, haastattelun toteuttaminen ja aineiston analysointiin liittyvät menetelmälliset ja näkökulmiin liittyvät valinnat. Valinnat kertovat siitä positiosta, jonka tutkimuksen tekijä tutkijana ottaa: onko hän analyytikko, asianajaja, tulkitsija vai keskustelija. Tässä tutkimuksessa tutkijalla on bioanalyytikon ammatin kautta tutkimuksen tarkoituksen asetteluun johtanut alan tunnettavuutta ajava näkökulma. Pyrkimyksenä on myös ymmärtää toisen ammattiryhmän näkemyksiä ja toimintaa eli toimia tulkitsijana. Tulkinnoissa käytettävät resurssit perustuvat esiyymmärryksen lisäksi aiheesta haettuun teoretietoon. Raportoimalla tutkimuskysymysten ohjaamien teemojen mukaisesti taustateoria ja aineistojen analyysit omina kokonaisuuksinaan pyritään tekemään tutkijan esiyymmärrys ja valitut näkökulmat lukijan arvioitavaksi – lukija tuottaa tutkimusraporttia lukiessaan ja arvioidessaan tulkinnallaan vielä uuden ”merkityksen”. (Juhila 1999, 201-232.)

Tutkijan osuuden esille tuonti ja tutkimuksen juonellisuus ovat sekä diskurssianalyttisessä mielessä että yleisesti laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnissa merkittäviä tekijöitä. Haastattelutilanne oli kahden asiantuntijan välistä vuorovaikutusta; haastattelija bioanalyytikon ammatin sisällöstä ja vaatimuksista asiantuntijana ja opinto-ohjaaja ohjauksen ja ammatinvalinnan asiantuntijana. Opinto-ohjaajat puhuivat paitsi itsenään niin myös oman ammatillisuutensa kautta; ammattinsa edustajana heiltä edellytetään tietynlaista etiikkaa ja käyttäytymistä ja heidän toimintaansa säätelevät monet erilaiset reunaehdot kuten koulutuspoliittiset ratkaisut ja opetussuunnitelmat. (Alasuutari, 2011, 279-316.)

Bioanalyytikon ammatti haastattelun toisena pääteemana edusti opinto-ohjaajille ns. mukavuusalueen ulkopuolella olevaa puheenaihetta. Puheen sisältö ja tuotetut merkitykset olivat osittain erilaisia, kun bioanalyytikon ammatista keskusteli kaksi opinto-ohjaajaa. Parihaastattelussa, jossa bioanalyytikko-tutkijalla oli haastateltavana samanaikaisesti kaksi

opinto-ohjaajaa, haastateltavat tuottivat puhetta paitsi haastattelijalle niin myös toisilleen. He muodostivat haastattelijalle osoitettua puhetta kollektiivisesti osin yhteistä kokemusmaailmaa edustavista näkemyksistään. Parin tuella tuotetut merkitykset olivat kriittisempiä ja ”haastoivat” haastattelijaa enemmän kuin yksilöhaastatteluissa tuotetut. Yksilöhaastattelun asiantuntemukseen liittyvä hierarkisuus haastattelijan ja haastateltavan välisessä suhteessa kääntyi parihaastattelussa osittain toisin päin. (ks. Pietilä 2010, 212-241; Pöysä, 2010, 153-179.)

4.2.2 Aineiston analysointi ja siinä käytetyt diskurssianalyttiset sovellukset

Analyysiyksikkönä olivat haastateltavien erilaiset selonteot, joissa he puheen avulla tekivät ymmärrettäväksi käsityksiään. Näistä selonteoista muodostettiin analyysin tuloksena käsitteellisiä tulkintarepertuaareja ja diskursseja puheessa tuotetuista merkityksistä. (Jokinen, Juhila & Suoninen, 1999; Willig, 2008; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2009.) Tulkintarepertuaarilla ja diskurssilla tarkoitetaan ”verrattain eheää merkityssuhteiden kokonaisuutta tai merkitysulottuvuutta, joka rakentaa todellisuutta tietyllä tavalla” ja on muodostunut sosiaalisissa käytännöissä (Jokinen, Juhila & Suoninen, 1993, 27; Suoninen 1999, 21). Tässä tutkimuksessa käytetään molempia käsitteitä, mutta eri teemoissa. Bioanalyytikon ammattia ja sen vaatimuksia kuvaavissa käsityksissä puhutaan tulkintarepertuaarista, joka on hieman ”kevyempi” käsite merkityskokonaisuudesta kuin diskurssi. Diskurssista puhutaan opinto-ohjaajan toimijaidentiteettiä kuvaavissa käsityksissä, sillä se kuvaa enemmän institutionaalistuneita sosiaalisia käytänteitä kuin yksittäisestä ammatista puhuminen. (ks. Jokinen, Juhila & Suoninen, 1999, 27.)

Haastateltavien puheesta tarkasteltiin, miten he puhuvat bioanalyytikon ammatista ja koulutuksesta – miten käsityksiä argumentoidaan ja millainen mielikuva puheen kautta bioanalyytikon ammatista, koulutuksesta ja niissä vaadittavista ominaisuuksista välittyy – mitä argumentoinnilla tehdään. Tutkimuksen toinen pääteema oli opinto-ohjaajien käsitys omasta roolistaan ja merkityksestään nuoren ammatinvalinnassa. Diskurssianalyttisesti tätä teemaa käsiteltiin tarkastelemalla sitä, millaisia opinto-ohjaajan toimijaidentiteettejä haastateltavat puheellaan loivat.

Diskurssianalyttisenä keinona hyödynnettiin retorista diskurssianalyysiä eli puheesta haettiin niitä retorisia keinoja, joilla haastateltavat pyrkivät tekemään käsityksiään vakuuttaviksi. Analyysissä tarkasteltiin myös opinto-ohjaajien selonteissa tuotettua asemoitumista suhteessa nuoriin ammatinvalintapäätösten tekijöinä, yhteiskuntaan koulutuspoliittisten reunaehtojen sanelijana sekä muihin nuoren ammatinvalintapäätöksiin vaikuttaviin tekijöihin (ks. Jokinen 1999, 126-159; Törrönen, 2010). Subjektiasemia, joita tässä tutkimusraportissa kuvataan toimijaidentiteetti-käsitteen avulla, analysoitiin tarkastelemalla miten opinto-ohjaajat kategorisoivat itseään, nuoria, vanhempia ja muita toimijoita ja miten he tällä puheellaan erottivat itsensä tietynlaisena ja tietynlaisen merkityksen omaavana toimijana. Analyysien tuloksista tehtyjen johtopäätösten avulla toimijuus liitetään tämän hetken kasvatuksellisiin ja koulutuksellisiin yhteiskunnallisiin näkemyksiin – millaisesta koulutuskulttuurista opinto-ohjaajien tuottamat toimijaidentiteetit kertovat. (ks. Törrönen, 2010.)

Käytännössä analysointi aloitettiin kuuntelemalla nauhoitettuja haastatteluja ja lukemalla samalla litterointeja useita kertoja. Litteraatteihin tehtiin näillä kerroilla alustavia huomioita argumentointikeinoista, korostuvista teemoista ja mieleen tulevista tekstistä tehdyistä tulkinnoista tutkimuskysymysten suhteen. Jatkossa litteroituja haastatteluja tarkasteltiin systemaattisesti tutkimuskysymysten ohjaamien pääteemojen mukaisesti; mitä/mistä puhutaan, miten puhutaan (retoriset keinot, puheen sävy ja tyyli) ja mitä puheella tehdään. Haastatteluista poimittiin omia päätelmiä kuvaavia sitaatteja analyysin tueksi. Subjektiasemien analysointi ja retoristen keinojen käytön tarkastelu metodisina apuvälineinä ratkesivat aineistoon tutustumisen jälkeen (ks. Törrönen, 2010).

4.2.3 Analyysien raportointi

Opinto-ohjaajien käsityksiä kuvaavat selonteot todennetaan raportissa haastatteluaineistoja kuvaavin autenttisin sitaatein. Niitä on toimitettu siten, että haastateltavien henkilöllisyys ei paljastuisi esimerkiksi poistamalla koulujen, paikkakuntien tai työtoverien nimet. Haastatteluotteissa keskeltä yhteinäistä puhetta poimittu ote kuvataan käyttämällä alussa ja lopussa kolmea pistettä (...) ja otteen keskeltä pois jätetyn puheen osa kolmella viivalla (---).

Haastattelijaa merkitään otteissa kirjaimella M ja haastateltavia kirjaimella H ja tarvittaessa numeroilla erottamaan eri haastatteluista poimitut otteet. Parihaastattelussa haastateltavat on erotettu Ha:ksi ja Hb:ksi. Haastatteluissa tuotettu variaatio esitellään kuvaamalla jokainen haastattelu aluksi erikseen. Lopuksi esitetään analyysin tuloksena tuotettu yhteenveto haastateltavien käsityksiä kuvaavista tulkintareperturaareista tai diskursseista.

5 TULOKSET

Haastatteluissa kaikille opinto-ohjaajille korostettiin, että puhumme bioanalyttikon koulutuksesta ja tutkinnosta, joka johtaa laboratoriohoitajan ammattiin. Ennen bioanalytiikkaa koskevia kysymyksiä selvitettiin, ovatko haastatellut ottaneet ammatista selvää tätä haastattelua varten. Kukaan ei ollut tehnyt mitään etukäteisvalmistautumistoimia, joten haastatteluissa edettiin tarkoituksenmukaisesti spontaaneja käsityksiä selvittäen. Haastattelujen aluksi selvitettiin opinto-ohjaajien käsityksiä tekijöistä, jotka yleisesti vaikuttavat nuoren ammatinvalintaan ja pyydettiin kuvailemaan haastateltavien käyttämiä menetelmiä nuoren ammatinvalinnan tukemisessa. Bioanalytiikkaa koskevissa kysymyksissä kysyttiin yleistä mielikuvaa sekä ammatista sinällään että muiden terveysalan ammattien joukossa ja edelleen siinä vaadittavista persoonallisista ominaisuuksista sekä osaamisesta. Lisäksi kysyttiin haastateltujen käsityksiä bioanalytiikan ammatin sukupuolittuneisuudesta.

5.1 Bioanalyttikon ammatti ja koulutus

5.1.1 Itäsuomalaisten opinto-ohjaajien käsityksiä alasta ja sen vaatimuksista

Ensimmäinen haastateltava oli toiminut työuransa aikana bioanalytiikan opettajan kanssa samassa työyhteisössä ja hänen ohjattavanaan olleista lukiolaisista muutamat olivat hakeutuneet opiskelemaan bioanalytiikkaa. Hänen käsitystensä pohjalla vaikuttivat sekä virallisten tietolähteiden antama tieto että hoitotyön koulutuksen ja hoitoalan ammattien kautta tapahtuva bioanalyttikon työnkuvan määrittely.

Hän kuvasi bioanalyttikon keskeisiä työtehtäviä näytteidenotoksi, käsittelyksi ja eteenpäin viemiseksi erilaisissa terveydenhuollon laboratorioissa. Näytteenotto ja bioanalyttikon työn näkeminen perinteisestä hoitotyöstä eriytyvänä osana määrittelivät vahvasti haastateltavan käsityksiä:

”...on ihan niinkun ottamassa näytteitä, käsittelemässä niitä, viemässä niitä eteenpäin tai sitten toinen vaihtoehto ... organisointirooli mutta semmonen keskeinen rooli jossa-kin vaikka laboratoriossa jos siellä on vaikka sairaanhoitajat, jotka huolehtii vaikka

näytteenotosta niin voi olla vaikka sitten koulutus tai kehittämis tai jossakin vähän niinku kahessa roolissa jotenki.”

”...voiko lähihoitaja joutua näihin samoihin juttuihin - pääsääntöisesti ei todellakaan ole missään näytteenotossa mukana ja muuta mut voi joutuu jossakin tilanteessa vaikka jotaki näytejuttua käsittelemään tai huolehtimaan et se lähtee eteenpäin et osaa toimii tietyllä tavalla...”

Hän määritteli bioanalyytikon tehtävän kapea-alaiseksi asiantuntijatehtäväksi osana hoitoa, mutta ei hoitotyönä:

”Mä en sitä suoraan hoitajan ammatiks en laittas.... mä pidän sitä enemmänki semmosena asiantuntijatehtävänä... semmonen niinkun pienempi...aika eksaktia osaamista ja tekemistä, hallintaa edellyttävä työalue - joka sit tavallaan joissakin kohtaa se vähän saattaa ylittää vaikka nyt aatellaan hoitajan ammattia niin lipua sinnepäin. Sit kuitenkin siinä pitää hallita tietty semmonen tarkempikin alue kokonaan mikä ei ehkä oo ihan sitten sanotaanko keskiverto sairaanhoitajan parasta osaamista.”

Persoonallisista ominaisuuksista esiin nousivat tarkkuus, tunnollisuus ja sekä itsenäiseen työskentelyyn että itsensä johtamiseen liittyvät taidot. Laboratoriotyö kapeana erityisalueena määrittä asiakastyöominaisuuden lisäksi osaltaan bioanalyytikon työssä vaadittavia sosiaalisia taitoja:

” ... No sit se toinen puoli - kun sä teet asiakastyötä - tai sä oot siinä työyhteisössä niin sit tietysti mun mielestä vois olla tämmöset niinkun sosiaaliset taidot niinkun sanotaan edes kohtuulliset. Pystyy vuorovaikutuksessa ja pystyy - esiintyminen on väärä sana mut siis sillä tavalla että jos siellä nyt on 7 kappaletta ihmisiä joittenka kanssa sun pitää viedä niitä asioita eteenpäin ja sä oot nyt vaikka vastuussa siitä sen työyhteisön tekemisestä niin tai laitteistoista tai niitten hankinnasta nin...ehhh...kolme pistettä niin jotenkin se vuorovaikutuski pitää hoituu.”

Haastateltava katsoi bioanalyytikon ammatin vaativan alalle hakeutuvalta mielenkiintoa tekniisiin asioihin ja matemaattis-luonnontieteellistä suuntautumista, mutta olevan älyllisesti vähemmän vaativaa kuin yliopiston vastaavien alojen koulutukset:

”Jonkun verran pitäis olla mielenkiintoo niin kuin miten mä nyt sanosin vähän tällaseen teknilliseen puoleen koska siis siellähän on erilaisia laitteita ja koneita ja vehkeitä niin millä käsitellään näytteitä tai tutkitaan niitä - et jotenki sillä tavalla sanosinko kuitenkin vähän tällä tavalla niin ku mmm....matemaattis-luonnontieteellisesti, teknillisesti suuntautunut, ei tarvii olla mikään Tohtori Sykerö tai ydinfyysikko todellakaan.”

”... pitkä tai pätkä matematiikka .... että se on ehdottomasti oltava jompikumpi mut sit taas sillä tavalla että sä et oo ihan peukalo keskellä kämmentä ... se jonkunlaisen ym-

määräyksen niinkun siihen matemaattisiin ainekuviioihin niinkun omaat ... oli se nyt sulla sitten vaikka siellä vahvuuspuolella kun se nyt kuitenkin tuo jonkunlaista tämmöstä loogisuutta ja johdonmukaisuutta siihen tekemiseen - mut jotenki niinkun mä tiedän että osa heivaa sen pitkän matikan ja kun mä en sitä tavallaan en oo pitänyt sitä niinku kynnyskysymyksenä vaikka siellä lukee ammattikorkepuolella että matematiikka tai reaaliaine lähtöpisteissä mutta matematiikka seuraavissa vaihtoehtoissa niinkun näin – mun mielestä se matikka ja kemia olis hyvä olla siellä niinku ainakin ....”

Ammattikorkeakoulun vähäisemmät vaatimukset yliopistokoulutuksiin verrattuna tulivat esiin myös haastateltavan kuvatussa lukiolaisten käyttäytymistä ja sanomisia:

”Osalla ei oo sitä visiota tai se löytyy sitte niinku matkan varrella paitsi että osalla löytyy sillä tavalla että ne sanoo tullessaan että joo että se ois hyvä löytyä ammattikorkeesta että mä en halua niin pitkää olla kun yliopistossa tarvii ...”

Haastateltava kuvasi siis bioanalyytikon ammattia kapea-alaiseksi tehtäväksi, jota voi joutua tekemään. Toisaalta ammatti vaatii eriytynyttä osaamista, jota muilla ammattiryhmillä ei ole. Bioanalytiikka määrittyi osittain hoitotyön ja osittain muiden bioanalytiikkaa sivuavien yliopistojen koulutusalojen kautta. Koulutuksen tasoa kuvaavalla puheella se asetettiin tässä ammattikorkeakoulualana koulutushierarkiassa yliopistojen koulutusaloihin verrattuna älyllisesti vähemmän vaativaksi alaksi.

Toisen haastateltavan käsitysten pohjana olivat virallisten tietolähteiden kuten opetushallituksen antamat tiedot ammattialasta ja sen vaatimuksista. Internetistä ja lähiammattikorkeakoulujen oppaista saatavan tiedon perusteella hän kuvasi bioanalyytikon työtä terveysalan laboratorioissa tehtäväksi työksi, jossa otetaan ja analysoidaan potilaista näytteitä ja lääkäri tekee tulokset saatuaan potilaan tilasta johtopäätökset. Hän sanoutui jyrkästi irti oppilaan profiloinnista tietynlaiseksi ja katsoi sellaisten asioiden kuuluvan työvoimahallinnon ammatinvalintapsykologeille ja toisaalta opiskelijavalinnat suorittaville soveltuvuuskokeiden järjestäjille. Haastateltava pysyi tiukasti virallisten tietolähteiden antamassa tiedossa ja käytti sekä ääri-ilmaisuja että hyökkäävän retoriikan keinoja pyrkiessään vakuuttamaan haastateltajan kuulijana sekä menettelytapojensa oikeellisuudesta että virallisten tietolähteiden tarjoamassa tiedossa pysymisestä. Tällä puheella hän asetti bioanalytiikan koulutuksen ja ammatin soveltuvuutta vaativaksi:

”...kyllä mä lähen siitä että jos opiskelija hakee tänne ja menee valintakokeeseen niin siihenhän tulee kutsu; ammattikorkeeseen tulee kutsu - niin siellä valintakokeessa/soveltuvuuskokeessa sitten testataan se persoonallisuus että niinkun oikee tyyppi saadaan oikeelle alalle. Että en minä lähe sillä tavalla niinku tässä opokeskustelussa niinku ollenkaa sulkemaan pois taikka kertomaan että tähän sää sovit tosi hyvin vaan mä kerron ne tosiasiat ne taustat sieltä... koska tuota monestihan tulis semmonen tilanne että ei mulla niinku opona oo kanttia mennä sanomaan että et sä sovi tuolle alalle...koska mä oon niinku sitä mieltä että ei mulla riitä pätevyys siihen tai ei mulla niinku mikä oikeus mulla on sanoo jolleki 17-18 vuotiaalle että et sä sovi tälle alalle että kyllä mä katon että siinä pitää olla sitte sen alan asiantuntija joka on esimerkiks tekee niitä soveltuvuuskokeita että ja opiskelija pääsee valintakokeeseen ja se on se paikka missä sitte tehdään se ratkasu. Että en minä lähe siitä niinku ollenkaan että mikä sopii sullekii koska psykologin koulutus pitäs olla siihen. En mä nää että opolla on siihen niinku valmiuksia..... ja sen takiahan on työvoimatoimistossa ammatinvalintapsykologit...”

Edellä esitettyyn hieman ristiriitaiselta vaikutti haastateltavan puhe vastauksena kysymykseen näkeekö hän bioanalyytikon ammatin hoitajan ammattina vai jonakin muuna:

”...en mä koe sitä niin hoitajan ammattina kuin joku hoitotyön koulutusohjelma tai fyysioterapia, toimintaterapia että toisaalta kyllähän siinäki ollaan ihmisen lähellä ihmistä just kun otetaan niitä näytteitä tai en minä tiijä ottaako minä ainaki oletan että laboratoriohoitaja ottaa--- On se niinkun omalla tavallaan se sehän on niinkun yks osa sitä hoitoketjua – et niinku selvitetään jos tulee potilas yleensä näistä näytteistä lähettään liikkeelle...”

Tässä hän määritteli bioanalytiikkaa hoitotyön muiden ammattien kautta, joiden sisällöstä vaikutti olevan selkeämpi käsitys. Tosiasiapuheella bioanalytiikka kuvattiin alaksi muiden alojen joukossa; siitä voi hakea tietoa jos se kiinnostaa ja soveltuvuus ratkaisee lopulta koulun pääsyn.

Haastatteluun osallistuneen maaseutulukion opinto-ohjaajan näkemyksiä hallitsi terveyskeskuspainotteisuus. Tiedot perustuivat tutustumiskäynteihin terveyskeskuksessa ja käytännön ohjaustyössä hankittuun tietoon. Hän kuvasi bioanalyytikon työn näytteiden otoksi ja analysoinniksi, jossa potilaan kohtaamisella on kohtaamisen lyhyiden ja tilanteen haastavuuden vuoksi erityisen suuri merkitys. Potilastyöpuheella bioanalyytikon ammatti määriteltiin osaksi hoitotyötä – työtä, jossa kaikkien eri ammattiryhmien työn pohjana on eettisyys ja tavoitteena potilaan paras, vaikka bioanalyytikon ei nähdäkään tekevän varsinaista hoitotyötä vaan olevan ”tutkija”:

”...se on ihmisten kohtaamista - aika nopeeta kohtaamista täytyy olla nopee ja tarkka siinä työssä mutta osata myös siinä selvittää myös että rehellisesti kertoo että ootko nyt syönyt ja (nauraa) ethän vaan oo syönyt et se uskaltaa sanoa että joo tuli tässä vähän aamupalaa syötyä et sitte pitää tulla seuraavana päivänä uudelleen ...”

”No en mä näe sitä semmosena niinku hoitamisammattina - se on tutkijan ammatti se tutkii ja selvittää..(nauraa)siinä hoitotyössä niinku osana mut ei sillä tavalla niinku muut kun ei semmosta potilastyötä niinku tee...”

Bioanalyytikon ammatin vaatimuksia ammattiin hakeutuvalla määriteltiin sairaanhoitajan työnkuvan ja ominaisuuksien kautta – tässä merkitys tuotettiin kuitenkin haastattelijan kanssa yhdessä, sillä haastattelija pyysi haastateltavaa miettimään bioanalyytikon ominaisuuksia haastateltavan tuntemaa sairaanhoitajaa miettien:

”...meinasin sanoa että se sairaanhoitaja on enemmän sellanen tekijätyyppi mut molemmat on niitä tekijöitä mutta se sairaan..tietysti molempiin haettaessa pitää olla eettinen näkemys että sosiaali ja terveysalalla on hirveesti töitä mutta kun kaikki kynelle kykenevät mut täytyy olla se syy et miks lähtee että se on se potilaan paras ja potilaan auttaminen ja sen terveyden kanssa työskentely.. Mutta hoitaja on niinku enemmän siinä perushoidossa mukana ja eri tavalla kohtaa sen ihmisen niin pikkusen se hoitajatyyppe on erilainen kuin bioanalyytikon niinkun sanoin et se bioanalytikko on semmonen tutkija ja selvittäjä - hoitotiimissä.”

Osaamisvaatimuksista haastateltava nosti esiin kemian, biologian ja matematiikan – tässäkin koulutuksen tasoa ja vaativuutta kuvaavalla puheella todeten, että keskitaso ja matematiikan lyhyt oppimäärä riittävät. Muista ominaisuuksista nostettiin esille näppäryys, rauhallisuus ja varmaotteisuus nopeissa ja haastavissa näytteenottotilanteissa.

Neljäs haastateltava kuvasi bioanalyytikon ammattia veri- ja virtsanäytteiden tutkimiseksi. Painotus oli tutkimiseen liittyvässä asiantuntemuksessa ja alan teknillisyydessä. Hänen mukaansa alalle hakeutuvalla pitää olla mielenkiintoa ihmisen kehon toimintaan erityisesti solu- ja molekyyllitasolla. Vaadittavista persoonallisista ominaisuuksista hän nosti esille tarkkuuden ja huolellisuuden ja piti kemiaan ja biologiaan liittyvää osaamista keskeisinä lukion ainevalintoja ajatellen. Hänen käsityksensä pohjautuivat pääasiassa virallisten tietolähteiden antamaan tietoon alasta. Hänen työpaikkanaan olevassa lukiossa on kovatasoisia opiskelijoita ja kyseisen lukion oppilaat hakeutuvat pääasiassa yliopistoihin. Haastateltava kategorisoi bioanalytiikan koulutuksen tasoa kuvaavalla puheella lukiolaisten ja heidän vanhempiansa tekemien

arvotusten kautta yliopistojen bio-aloihin verrattuna vähemmän vaativaksi ammattikorkeakoulupohjaiseksi varavaihtoehdoksi:

”...ne on ollu sellasia jotka on hakeutunu kun ovat hakeneet jonnekin esimerkiks lääkitseen tai biologiaan tai bioteknologiaan tai biotieteisiin jonnekii niin sitte siinä ohessa myös sinne. ajatuksenaan että jos ei pääse sinne jonnekin niin meneeki opiskelemaan bioanalytiikkaa.”

”Bioinformatiikka, biotekniikka, biotieteet, terveyden biotieteet tämmösiä niinkun joko teknilliselle puolelle tai sitten ihan yliopistopuolelle. Tai sitten biologia. Sitten ne niinku kysyee että no oisko siellä ammattikorkeakoulussa mitään mikä ois tätä lähellä? Ja sitten me katotaan ja todetaan että bioanalytiikka olis lähimpänä jos kattoo kaikki ammattikorkeakoulun tarjonta niin ei siellä oo mittää muuta kun se bioanalytiikka.”

”Että monesti kun täällä esittelee niitä amk-koulutusohjelmia niin siellä tulee se lause että en minä minnekään amiskaan mene – sitten siinä vaiheessa minä korjaan että ootko ollu opotunneilla – ootko kuullu ammattikorkeakoulusta? Mut sitten ne sanoo et ei minun vanhemmat halua kun minä oon sanonu et minä meen yliopistoon.”

Viides haastateltava kuvasi bioanalyytikon työtä erilaisten näyttöiden ottamiseksi, laitteiden käyttämiseksi ja huoltamiseksi. Puhetta hallitsi näytteenotto ja siihen liittyvä potilaskontaktien vaativuus siitä huolimatta, että hän tiesi työn olevan suurimmaksi osaksi muuta kuin näytteenottoa. Näytteenottotilanteen vaativuus asetti hänen näkemyksissään suurimmat vaatimukset myös alalle hakeutuvan persoonallisiin ominaisuuksiin; luotettavuus ja varmaotteisuus potilaan ohjaukseen liittyvien sosiaalisten taitojen ohella korostuvat:

”...se työ on varmasti hyvin hektistä; se aika mitä siinä kohtaa toista ihmistä on hyvin lyhyt.”

”...ihan se alkuhetki ensivaikutelma on aika tärkeä että siihen on hyvä istua siihen vaikeaa asia ei niin miellyttävä ookaan...tarvitte semmosia vähän erilaisia asiakaspalvelua kuin monessa muussa asiassa. Eli hetkessä pitää luoda semmonen mahdollisimman hyvä tunnelma jos näin voi sanoa ja luottamus siihen asiakkaaseen. Siin täytyy olla äärimmäisen tarkka ja huolellinen. Ei saa käsi täristä..ei saa olla mikään dagen efter siinä... et pitää olla tarkka huolellinen ja semmonen varmaotteinen.”

Bioanalyytikon työn vaatimat erilaiset asiakaspalvelutaidot ja tarkkuus näyttivät määrittelevän haastateltavan mielessä koko bioanalytikkojen ammattikuntaa niin, että mahdolliset esimies-tehtävät asettavat tälle erikoisen joukon johtamiselle erityisvaatimuksia:

”Työ voi johtaa bioanalyytikolla siihen että jos on useita niin joku on esimies siinä elikkä tarvitaan myös niitä taitoja että johtaa kiireisiä ihmisiä ja ja pikkutarkkoja ihmisiä siinä (nauraa), joka voi olla myös oma haasteensa.”

Sosiaalisten taitojen vaatimus näkyi myös haastateltavan käsityksissä lukion ainevalinnoista ja niihin liittyvästä osaamisesta sekä bioanalytikkokoulutuksesta siten, että soveltuvaksi katsottu pääsee koulutukseen eikä joudu siihen paremman vaihtoehdon sulkeuduttua tyytymään:

”...yksittäisistä kursseista joku sosiaalipsykologia on varmaan hyödyllinen jossa tietynlainen yhteisöllisyys korostuu ja tehdään harjoituksia jotka liittyy näin niinku ihmissuhteisiin ja sosiaalisuuteen ja niitten asioiden kanssa pelaamiseen eli psykologia nousis niinkun kolmantena aineena kemian ja terveystiedon oheen...”

”Bioanalytikkohan kuuluu siihen sarjaan jossa valintakoe määrittelee kaiken että vaik kuin on 7 ällää ja kympin keskiarvo niin ei pääse sisälle jos todetaan ettei oo soveltuva bioanalytikoksi.”

”...aika moni karsiutuu siinä vaiheessa että ei että kun se tekee semmosta ja semmosta työtä että koska useimmilla on kokemus siitä että on käyny bioanalytikon luona - ollu siinä sen 2 minuuttia ja tota se on siinä. Mä oon sitä mieltä että siinä sinne tietyllä lailla helposti ajaututaan tarkotan positiivista ajautumista että ilman että kukaan sitä välttämättä ohjaa. Että nähdään että joo sehän on siisti sisätyö mutta silti haasteellinen sikäli että ei oo mitään liukuhihnatyötä vaikka siinä on on tietyt asiat toistuu ja niin edelleen mutta joka tilanne on kuitenkin uusi.”

Bioanalytikon ammatti määrittyi vahvasti näytteenottotyön kautta vaativaksi, erityisiä sosiaalisia taitoja edellyttäväksi työksi. Sosiaaliset taidot korostuivat myös työlle ominaiseksi ajattelun kiireisen ja tarkkuutta vaativan luonteen vuoksi. Luonnontieteet ja tekniikka mainittiin, mutta ne jäivät vuorovaikutuksen korostamisen varjoon. Alan vaativuutta kuvasi myös puhe koulutukseen erityisesti soveltuvana pääsemisestä.

Viimeisessä haastattelussa haastateltavina olivat samanaikaisesti kaksi suuren kaupunkilukion opinto-ohjaajaa. Heillä ei ollut varsinaista käsitystä bioanalytikon ammatista ja he kertoivat pitäytyvänsä työssään tiukasti virallisten tietolähteiden antamassa alakohtaisessa informaatiassa. Puhetta hallitsi vaihtoehdoton tosiasiapuhe; heidän toimintansa ei perustu luuloihin eikä mielikuviin, vaan he tarkistavat kaiken internetin virallisista tietolähteistä. Argumentoinnin keinoina käytettiin ääri-ilmaisuja ja hyökkäävää retoriikkaa:

”...ihan oikeesti siis jos mä haluan tietää niin mä meen ammattinetti.fi koska siellon meillon tossa--- oikeesti on ammattinimekkeitä satoja.”

”Se on se mikä ratkasee se mikä on opetushallituksen virallinen info. Meillei oikein mitään muuta voi olla.”

”Se miks me työskennellään tällä tavalla niin jos meillä on satoja ammattinimekkeitä, meillä on koulutusohjelmia montahan sataa meillä on likelle tuhat. Niin se ei koskaan saa olla kenenkään opon sanomisen varassa se mikään siitä vaan opiskelija käy aina omin silmin kattomassa ne faktat. Ja sen takia meillä on tää verkkotyöskentely et siitä kymmenien tuhansien sivujen informaatiomassasta, jota niistä eri aloista näistä ammatteista on niin mä kaivan sen mikä on mulle se tärkein. Meille oo oikeesti mitään muuta, ei me ehditä me ei ehditä käydä kaikkee läpi se on absurdi ajatus eikä me löydetä semmosta pedagogiikkaa, jolla me saatas mutta sillä verkkotyöskentelyllä ja näillä meidän keskusteluilla me saahan et näillä meidän opiskelijoilla –sen takia mullon tässä nää kaks näyttöö et täällä katotaan et tällanen se on...”

Nimikkeen perusteella haastateltaville tuli mieleen kemia ja biotieteisiin liittyvä laboratorioolosuhteissa tapahtuva esimerkiksi ympäristötutkimusnäytteiden analysointi. Ammattinimestä katsotun tiedon perusteella bioanalytiikkaa verrattiin farmasiaan ja biokemiaan ja ajateltiin niiden johtavan muiden bioalkuisten alojen ohella myös bioanalyttikon ammattiin. Haastattelun aikana katsottiin yhdessä verkon virallisten lähteiden antaman tiedon avulla, että kyseessä on terveysalan ammattikorkeakoulututkintoon johtava koulutus ja työtä tehdään terveydenhuollon laboratorioympäristöissä. Perinteinen hoitotyö tunnistettiin ja bioanalytiikkaa peilattiin haastattelussa sen ja virallisen tiedon avulla:

”...et tota tossakin näkyy olevan kun mä luen mä en tiedä tästä niin hyvin mut kun mä luen täältä ...ohjaa asiakkaita laboratoriotutkimuksiin, ottaa näytteitä sekä huolehtii niiden säilymisestä niitten analysointiin niin semmonen perinteinen hoitotyö et mä oon mä oon niinkun tavallaan asiakkaan potilaan tuota tää pikkasen menee niinkun kauemmas siitä että tavallaan ...tutkii laboratorionäytteitä sekä arvoi niitä ja raportoi tutkimustulokset ja arvioi tulosten luotettavuutta...”

Vaihtoehdottomuus- ja tosiasiapuheella bioanalytiikka kuvattiin tasa-arvoiseksi ammattikorkeakoulun tarjoamaksi alaksi yliopiston bio-alkuisten alojen ohella.

Ammattia koskevaa mielikuvaa kysyttäessä opinto-ohjaajat käyttivät nimikkeen osia selontekojensa perustana. Nimike bioanalyttikko oli joillekin opinto-ohjaajien käsityksissä harhaanjohtava nimike, joka ei välttämättä liitä ammattia terveysalalle tai ihmisten parissa toimimiseen. Laboratoriohoitaja nimikkeenä sen sijaan kertoi jotakin myös niille, joille ammattiala ei ollut tuttu. Sekä mielikuvan omaavilla että niillä, joilla mitään käsitystä bioanalyttikon ammatista ei ollut, nimikkeet bioanalyttikko ja laboratoriohoitaja erosivat ammattia kuvaavina informaatiolähteinä. Bioanalyttikonimikkeen harhaanjohtavuutta kuvaavasta selonteosta

esimerkiksi otteet kahdesta kaupunkilukion opinto-ohjaajan haastattelusta, joista ensimmäinen perusti käsityksensä ja toimintansa vahvasti virallisiin tietolähteisiin ja jälkimmäinen omiin kokemuksiin ja useisiin tietolähteisiin:

H2: "...kyllä mulla niinku yleensä semmonen käsitys on että kun siinä tää nimike ei kerro vielä hirveesti mutta kun siinä on laboratorio niinku kertoo elikkä työskennellään laboratorio-olosuhteissa."

M: "Sosiaali- ja terveysalalla?"

H2: "Niin ja otetaan potilaista näytteitä ja niitä näytteitä analysoidaan ja niistä sitten niitten näytteiden analysoinnin pohjalta niin lääkärit tekee johtopäätöksiä."

M: "Onko sulla mielikuvaa tunnettiin aiempi laboratoriohoitaja-nimike paremmin kuin nykyinen bioanalytikonimike?"

H1: "...ei siinä varmaan niinku oleellista eroa ei oo..mut että siellä laboratoriohoitaja nimikkeessä oli se hyvä puoli sen muistan että tavallaan jos se nimi kertoo edes jotakin – vaikka miten vähän, se on niinkun helpommin tarttuu nuoren niinkun mieleen ja helpompi ruveta avaamaan sitä mut sit jos otetaan tää nykyinen bioanalytikko niin kelle se kertoo niinku yhtään mitään? Se on tavallaan niinkun en ees yhdistä sitä välttämättä mihinkään laboratoriotyöhön enkä mihinkään näytteitten ottoon saatikka niitten niinkun et sen analytikkojutun sen et se tutkii jotakin..."

5.1.2 Bioanalytiikka opinto-ohjaajien käsityksiä kuvaavien tulkintarepertuaarein

Osalla opinto-ohjaajista oli selkeä ja realistinen kuva bioanalytikon ammatista ja tehtäväkentästä. Näiden opinto-ohjaajien käsitykset perustuivat joko omiin kokemuksiin bioanalytikon asiakkaana tai opinto-ohjaajan työssä tarvittuun selvitystyöhön opiskelijan halutessa hakeutua kyseiselle alalle. Yhdellä oli lisäksi kokemus työstä bioanalytiikan opettajan kollegana. Osalla haastatelluista ei ollut selkeää mielikuvaa bioanalytikon ammatista ollenkaan ja haastattelun aikana katsottiin virallisten tietolähteiden antamaa tietoa bioanalytikon koulutuksesta ja ammatista ja keskusteltiin aiheesta virallisen tiedon pohjalta.

Opinto-ohjaajat kuvasivat bioanalytiikasta esiintyviä käsityksiään erilaisin puhetavoin. *Tosi-asiapuheella* he tukeutuivat virallisten tietolähteiden antamaan tietoon koulutukseen hakeutuvan ominaisuuksista ja osaamisvaatimuksista. Tällä puheella he perustelivat toisaalta alatietyksensä puuttumista ja toisaalta sen tarpeettomuutta. Opinto-ohjaajat pitivät ajantasaisten

ja tarkkojen eri ammatteja koskevien tietojen hallinnan olevan mahdotonta ja jossain määrin tarpeetonta; siitä huolimatta bioanalyytikon ammattia terveystieteen ammattien joukossa määriteltiin osittain sairaanhoitajan ammattia koskevan käsityksen kautta. **Koulutuksen taso/ammatin vaativuuspuheella** he kuvasivat bioanalytikkokoulutusta ja ammattia älyllisesti vähemmän vaativaksi kuin yliopiston tarjoamat vastaavat alat. Toisaalta samaa puhetta käytettiin kuvaamaan bioanalyytikon ammattia ammattikorkeakoulun käytännölliseen tutkintoon johtavaksi, mutta erityistä soveltuvuutta vaativaksi alaksi. Samaa funktiota palveli **vuorovaikutuspuhe** bioanalyytikon työn julkisesti näkyvää näyttteenottotyötä ja sen vaativuutta kuvaavana selontekona. Tällä puheella bioanalyytikon ammatti tuotiin myös osaksi potilaan hoitotyötä. **Luonnontieteellis-teknisellä** puheella haastateltavat kuvasivat bioanalyytikon työn näytteiden analysointiin ja laitteiden kanssa toimimiseen liittyviä puolia. Tämä puhe liittyi osittain myös koulutuksen tasoon ja ammatin vaativuutta koskevaan puheeseen; haastateltavien käsityksen mukaan keskitason osaaminen ja mielenkiinto luonnontieteisiin ja tekniikkaan riittävät.

Erilaisten käsitysten yhteisenä nimittäjänä oli näyttteenottoon ja niiden analysointiin liittyvä mielikuva. Bioanalyytikon ammattia kuvattiin työnä, jossa otetaan ja analysoidaan erilaisia näytteitä. Näytteiden otto erottui ammatin julkisesti näkyvänä osana ja siinä tarvittavat vuorovaikutustaidot korostuivat jopa analysointitehtävissä tarvittavien luonnontieteellis-teknisten taitojenkin kustannuksella. Työssä korostuvat tarkkuus, huolellisuus ja varmaotteisuus. Nämä sekä näyttteenottoon että analytiikkaan liittyvät piirteet asettivat bioanalyytikon ammatille lisää sosiaalisia taitoihin liittyviä vaatimuksia. Ammatin nähtiin edellyttävän kiinnostusta erityisesti ihmisen solu- ja molekyyli-tason biologiaan, terveystietoon ja kemiaan.

5.2 Nuoren ammatinvalinta ja sitä tukeva opinto-ohjaus itäsuomalaisissa lukioissa

Haastatteluissa kartoitettiin aluksi opinto-ohjaajien käsityksiä nuoren ammatinvalintaan liittyvistä tekijöistä yleisesti ja opinto-ohjaajien käyttämiä ammatinvalintaa tukevia menetelmiä. Merkittävimmäksi ammatinvalintaa ohjaavaksi tekijäksi haastatellut mainitsivat nuoren kiinnostuksen ja itsetuntemuksen. Kiinnostusta ohjaavina tekijöinä pidettiin vanhempien ammatteja ja mielipiteitä, kavereiden mielipiteitä ja lukioiässä merkittävänä myös seurustelukump-

pania ja yhteisen elämän suunnittelua. Media, palkkaus, alojen näkyvyys ja imago sekä työelämästä saadut kokemukset mainittiin. Ammatinvalintaa pidettiin moniulotteisena prosessina, johon lähdetään liikkeelle lukioaikana. Lukiossa tehtyjä valintoja pidettiin harvoin lopullisina; kypsyminen, elämäkokemukset, koulutus- ja työkokemukset sekä sattuma nähtiin lopulliselle ammattialalle valikoitumiseen johtaviksi tekijöiksi.

Nuoren kiinnostus tiettyihin aloihin liittyy opinto-ohjaajien mukaan keskeisesti lukiossa tehtäviin ainevalintoihin ja toisaalta menestyminen tietyissä aineissa ohjaa kiinnostusta menestymisen mukaisille aloille. Opinto-ohjauksen tavoitteiksi lukiossa mainittiin ylioppilaskirjoituksiin ja jatko-opintojen suunnitteluun ohjaaminen kunkin opiskelijan henkilökohtaisella ”profiililla”. Tehtävät ainevalinnat ovat heti lukion alusta asti sidoksissa ylioppilaskirjoituksiin ja edelleen myös jatko-opintoihin; merkittävin valinta kohdistuu matematiikan tasokurssiin – se voi sulkea pois joitakin jatko-opintoaloja. Matematiikkaan liittyvä valinta korosti lukion näkemistä lähinnä yliopistoon valmistavaksi koulutukseksi valtion koulutuspoliittisesta ammattikorkeakoulun ja yliopiston tasa-arvoistamisesta huolimatta. Yliopistoa lähellä sijaitsevien lukioden opinto-ohjaajat kertoivat nuorten ja heidän vanhempiansa pitävän yliopistokoulutusta ammattikorkeakoulua tavoitellumpana vaihtoehtona. Yliopistokaupunkien ulkopuolella sijaitsevien lukioden opinto-ohjaajat sen sijaan kertoivat opiskelijoiden valitsevan ensin kiinnostavan alan ja sen jälkeen teoreettisuus-käytännöllisyyspainotuksensa mukaan sopivan koulutuksen joko ammattikorkeakoulusta tai yliopistosta. Opinto-ohjaajien puheissa oli havaittavissa nuorten ja vanhempien toimintana kuvattu elitistinen ajattelu tasokkaiden lukioden opiskelijoiden enemmän akateemisista tavoitteista – ei ainakaan ”amikseen” – tämä huolimatta opinto-ohjaajien kaikki koulutusalat tasa-arvoisesti esille tuovasta toiminnasta.

Lukion opetussuunnitelmassa on yksi pakollinen kurssi opinto-ohjausta. Ammatinvalinnassaan epävarmoille on tarjolla ammatinvalintaa tukeva syventävä kurssi. Ammatinvalintaa tukevina ohjausmenetelminä haastatellut opinto-ohjaajat käyttävät ryhmätunteja, oppilaitosten ja työelämän toteuttamia alaesityksiä, tutustumiskäyntejä oppilaitoksiin ja työpaikoille, ohjattua verkkotyöskentelyä sekä yksilöohjausta, jossa tarkoituksena on selvittää nuoren vahvuuksia ja kiinnostuksen kohteita ja kannustaa etenemään niiden suuntaisesti.

5.2.1 Opinto-ohjauksen rooli ja merkitys nuoren ammatinvalinnassa itäsuomalaisten lukioiden opinto-ohjaajien näkökulmasta

Ensimmäinen haastateltava oli kaupunkilukion päätoimisena toimiva opinto-ohjaaja, jolla oli myös aineenopetusta opinto-ohjaajan työn ohessa. Hänellä on ohjattavana noin 200 opiskelijaa ja lukiossa on myös toinen opinto-ohjaaja. Hän piti ohjaukselle annettuja resursseja ohjattavien määrän vuoksi kohtuullisen hyvinä. Oman roolinsa ja merkityksensä nuoren ammatinvalinnan tukijana hän rakensi kuvaamalla paitsi omaa toimintaansa niin myös opiskelijan, muiden toimijoiden ja lukion toimintaa.

Toimijana rakentui kuva opinto-ohjaajasta, joka näkee toimintansa ohjaajana välttämättömäksi, että nuori pystyisi tekemään järkeviä valintoja ja ylipäätään hakeutumaan jatko-opintoihin. Tämä tuotettiin haastateltavan selonteoissa kuvaamalla opiskelijaa kyvyttömäksi itsenäiseen toimintaan ja vaille riittäviä tietoja tehdäkseen järkeviä valintoja ilman ohjausta. Retorisina keinoina käytettiin kolmen listaa, me-puhetta oman toiminnan kuvaajana, kvantifiointia, luokittelua ja ääri-ilmaisuja. Kolmen listaa käyttämällä hän kuvasi opiskelijan ammatinvalinnan ajatuksia lukioon tullessa:

”Siellä on niitä joilla on tota valmiiks ajateltu - luulevat että se on valmiiks ajateltu... sitte on niitä jotka tota vaihtaa mielipidettään sillesti niinku ei nyt voi sanoo ihan kuukausittain ... sanotaan että lukuvuoden aikana niin saattaa useemmankin kerran niinku pyöräyttää se että mikä kiinnostaa ja sitte on niitä jotka on ihan niin kuutamolla kun olla ja vaan taitaa ... et he sanooki tullessaan et he tuli niinku lisääikaa hakemaan mikä perinteisesti on ollu aika monella se kun tullaan lukioon --- kun enmä tienny mitä mä teen isona niin mä tuln nyt tänne niinku miettimään.”

Me-puheella hän kuvasi opinto-ohjaajan toimintaa opiskelijan tulevaisuuden suunnitelmia tukevien järkevien ainevalintojen suuntaamisessa:

”Noi...ainevalinnat niin mä sitten käyn vielä jälleen kerran puhumassa näitten ainevalintojen niinku merkityksestä... suuntaudutko niihin matemaattis-luonnontieteellisiin vai johonkin muuhun niin sitä jakoo niinku yritetään jo vähä etukäteen mut sitte on niitä jotka sekottaa ne ihan lahjakkaasti ja sit heillon kurssimäärät ihan tapissaan...”

Kvantifioinnilla osoitettiin sellaisten opiskelijoiden määrä, joilla tulevaisuuden suunnitelmat ovat selkeät jo lukioon tullessa ja joihin opinto-ohjauksesta ei enää kaivata muutosta:

*”...ei varmaan niinku neljäsosaa enempää niin on sellasia, jotka oikeesti sitten niinkun hakeutuu lukion jälkeen sinne mitä he on sanonu sillon ekana vuonna kun he on tullu ta-
loon...”*

Ohjausta itsenäisesti hakeva opiskelija luokiteltiin ”fiksuksi” ja ”herätys” – metaforan käytöl-
lä luotiin mielikuva siitä, että nuori tarvitsee ulkopuolista apua lähteäkseen liikkeelle:

*”...mutta herätys tarvitaan ja se tulee monesti siinä --- jos siinä on niin fiksu opiskelija
että se tulee ihan omatoimisesti – niitäki on aika paljon että --- en mä tiedä mihin mä
meen et voitasko me kattoo...”*

Ääri-ilmaisulla hän osoitti, että valinnan tekeminen on nuorelle lähes ylitse pääsemättömän
vaikeaa ilman tukea:

*”...siis se on ihan oikeesti se on ihan vierasta jotakin niinkun lukiolaisille se on ihan
älyttömän - niinkun iso duuni --- sitten niinkun päättää se et mihinkä niinku lähtee. ---
sanotaan vaikka meidän nuoret on kauheen lahjakkaita niinku atk-juttuja niin paappa
täyttämään keskivertonuori joku hakulomake tonne nettiin. SE voi pysähtyy siihen---
menee osa niin häpsingille että ne ei saa tehtyy sitä ollenkaan eli siis sä tarviit niinku
jakaa ikäluokille tietoo, sit ne pitää tavallaan niinku välineetki sillä tavalla et miten sä
sitten hoidat tän homman eteenpäin ja jos sitä ei niinkun oo.”*

Opinto-ohjauksen merkitystä puolueettoman ja realistisen tiedon tarjoajana konstruointiin haas-
tateltavan puheessa kuvaamalla muut nuoren valintoihin vaikuttajat, kuten seurustelukumppa-
nit nuoren valintoja vääristäviksi tai jollain tavalla ei-suotavaksi jälleen kolmen listan tai ääri-
ilmaisujen retorisia keinoja käyttäen:

M: ”No entä jos seurustelee niin mennäänkö sinne missä tyttö- tai poikaystävä on?”

*H: ”(jo päälle puhuen) Ehdottomasti kyllä ja iso huutomerkki perässä – saattaa jopa
vaikuttaa siihen että hakeudutaanko ammattikorkeeseen vai yliopistoon ... ja mitä niin-
ku tehdään. Tai sitten tullaan sen tyttö- tai poikakaverin kanssa ohjaukseen togetör
(ironisesti)tai sitten tullaan peräkkäin ja sitten ensimmäinen lähtiessään pois sanoo et-
tä no sitten kun sä juttelet sen sen kanssa niin sitten se niinku ratkee et mihin me niinku
mennään (naurahtaa). ...se on sit se ...kaveri johonka tavallaan et niinku .. et et jotenki
siihen vaan kiinnitytään niin voimakkaasti...”*

M: ”niin..”

H: ”- on niitä ei onneksi (hymähtää) paljoo mutta totaa - joka vuos useempia.”

Omaa asemaansa aluksi hyvin resurssien varustettuna opinto-ohjaajana kuvasivat hieman ris-tiriitaiseltakin tuntuvat ironiset huomautukset lukion ainejaon ja tuntijaon ongelmista eli ns. institutionaaliset esteet tai kotoa tai muista valintoja ohjaavista tekijöistä tulleet vaikutteet onnistunutta ohjausta estämässä:

”...niin kun tietystihän lukiossahan on ruhtinaallisesti yksi pakollinen ohjauksen kurs-si...”

”...jos kerran ammattikoululaisten passaa tehdä kahden ja kolmen tutkinnon kokonai-suuksia eli osa – pieni osa toki – tekee lukio-opintoja jatko-opintokelpoosuuksien paran-tamiseksi tai niinku valmiuksien ---niin...ehkä nyt pikkusen vois jotakin lukiolaisetkin keskiverroksi tehdä niinkun ammatillisen puolen opintoja...siitä vinkkelistä että se niin-kun vähän niinkun avais mahdollisesti jotakin sitten eri ammattialoista. Mut et niin pit-kään kun ylioppilaskirjoitukset on sellaset kuin ne on tätä nykyään niin eihän kukaan täyspäinen lukiolainen yhtä kahta kurssia enempää tee.”

”...meillä kun nyt on kohtuullisen hyvät ohjauksen resurssit niin sitten joka vuonna niin vähän niskasta taluttaen, hoputtaen, houkutellen, pakottaen, kutsuen, sisään heittäen jokainen myöskin käy vähintäänkin kerran vuodessa opon haastattelussa, ohjauksessa niinkun vähintään. Ja sitten on niitä jotka juoksee ihan alvariinsa ja näin...”

”...sit on tosiaan niitä joilla niink .päivämääriä riittää (hymähtää) ja sit on niitä joilta ei rupee sitä ensimmäistäkään päivämäärää saamaan sinne...eli he eivät niinku hyö-dynnä ohjausta ollenkaan - ne on sitten niitä jotka aika pitkälti on joko perintönä saa-neet itselleen jonkun tietyn alan tai ovat jumiutuneet johonkin tiettyyn alaan ja se on niinkun sitten siinä – muuta ei haluta tietääkään eikä muuta ajatellakaan ja toivotaan että se on sit heille hyvä vaihtoehto.”

Ohjauksen merkitystä korostettiin myös metaforia ja ääri-ilmaisuja käyttäen:

”...eikös tuota nyt huueta joka jumalan paikassa ja jokainen komitea ja mietintö ja työ-ryhmä niinkun aina kun puhutaan lukion opetuksesta niin aina sanotaan että opinto-ohjauksen sitä tätä tai tuota ...---niinkun se nyt ois joku viisasten kivi mutta että niinkun sillä tavalla keskiverto lukio on kuitenkin niin aika ovet kiinni talo ...”

”...sit se ohjaus mikä tulee niin siihen helposti pistetään niinku laput korville --- niin ei-hän sinne kouluuyhteisöön jää muuta kun me oporessukat joittenka täytyy niinku yrittää tuoda sitä tietoo, kaivaa se persoona se yksilö sieltä ja kattoo sitte mikä tässä niinku vois olla tai ootko sitä mieltä että se vois olla tuo tai tuo siksi että miksi ja niinku taval-laan että hakee sitä että niin --- siinä on oikeesti merkitystä ja sitten kun ollaan verkos-toissa ja keskustellaan niistä lukioista missä on vähän heikommat resurssit kun meillä niin kyllä ne osa opiskelijoista aika heikoilla on.”

Aineenopettajien rooli ohjauksessa olisi haastateltavan mukaan ainekohtaisen asiantuntemuk-sen vuoksi tärkeä, mutta lukion institutionaalisuus muusta yhteiskunnallisesta erillisenä yhtei-

sönä etäännyttää heidät niin, että opinto-ohjaaja jää ainoaksi linkiksi koulun ja työelämän välille:

”...tota vaikka niinku puhutaan paljon aineenopettajien tehtävistä ja niinkun heidän roolistaan niinkun ohjauksen antajana mut että valitettavasti keskiverto aineenopettaja on menny itse lukioista yliopistoon, opiskellu niitä tieteenaloja aineita mitä siinä hänen tutkinnossaan on, tehny auskultoinnit, mahdollisesti --- jossakin kohtaa kesätyössä tai muussa on ollu niinkun sitten lainasmerkeissä oikeissa töissä niinkun joskus aina porukka sanoo...”

”...että sä et niinkun sitä koulumiljöötä kummempaan työyhteisöön niinkun itekkään törmänny. Niin on aika haaste jos sun pitäis niinkun tehdä sen oman aineen osalta niinkun jatko-opintoihin liittyvää ohjausta. Sitä pitäis tehdä se on ihan velvotte mut et se ei oo kauheen helppo urakka ja sit jos opiskelija on sitä mieltä että mua ei niinkun ihan mikä tahansa mut ei se opettajan homma ...”

Toinen haastateltava oli kaupunkilukion päätoiminen opinto-ohjaaja, jolla oli toisen opinto-ohjaajan kanssa osittain jaetut ryhmät eri luokka-asteilta ja eri lukioista yhteensä noin 270–280 ohjattavaa. Haastattelussa välittyi kuva opinto-ohjaajasta, joka ei varsinaisesti vaikuta opiskelijaan, vaan tukee sekä opiskelijaa että muita toimijoita. Opinto-ohjaajan rooli määrittyi suureksi osaksi muiden aktiivisen toimijaroolin kautta.

Hän kuvasi opiskelijan oman elämänsä aktiivisena toimijana ja siitä vastuullisena yksilönä. Tällä yksilöllisyyttä korostavalla puheella opinto-ohjaajan toimijuus määrittyi opiskelijan tekemien valintojen reunaehtoiksi välittäjäksi:

M: ”Minkälaisiin asioihin sä näät että se ammatinvalinta perustuu?”

H: ”Opiskelijan itsetuntemukseen. Siis siihen että hänellä täytyy olla jonkinlainen käsitys omista vahvuuksista ja heikkouksista ja sitten sitä kautta myös sitten ne mahdollisuudet mihinkä vois lähteä ponnistamaan.”

”Ja itsetuntemus on tärkein se että tietää mitä haluaa. Jos ei tiedä mitä haluaa niin se hän tarkoittaa sitä et toiset tekee ne valinnat sun puolestas. tavalla tai toisella. Mut kun sä ite tiedät mitä sä haluat niin sä voit vaikuttaa niihin... mut jos sä et tiedä niin tekeekö sen isä äiti vai kuka sukulainen tekee sun puolesta niitä valintoja. --- sitoutuminen on sen jälkeen paljon heikompaa.”

Opinto-ohjaajan toiminta on tietojen ja ohjauksen tarjoamista sitä haluaville; pääpaino on opiskelijan itsetuntemuksessa ja oman ohjauksen tarpeen tunnistamisessa:

”...kyllähän ne opiskelijat sen itekki tajuaa että kun meillä on nuo kakkosvuoden opotunnit kun lähetään niistä tietyistä mitä he saavat niinku tämän ammatinvalintatestin perusteella heille suositeltaviks aloiks kiinnostuksen kohteiks niin siinä sitte he selvittävät että millä tavalla missä näille aloille voi kouluttautua ja millä tavalla niihin koulutuksiin valitaan ja sitte he peilaa sen oman tilanteensa että onko mulla edellytykset tuolle alalle että ne tiedostaa että mulle nämä kiinnostaa mua, ne tiedostaa sen missä mä voin opiskella tätä alaa, ne tiedostaa sen että millä tavalla sinne valitaan opiskelijat...”

”...niin jokainen käy ennen joulua yhen kerran opon luona ja sitten joulun jällekeen tarvittaessa ketää ei enää pakoteta --- ja jos ei halua käyvä opon luona niin ok, minun ei tarvi tietää mihinkä itse kukin on hakenu – ei se mulle kuulu he on täysikäisiä mutta heille tarjotaan aikoja...”

”...kyllä me käyvään läpi just tarkkaan tuollaki kakkosten opotunnilla sekä näissä henkilökohtaisissa opokeskusteluissa jos käy ilmi että ei oo hakeutumassa mihinkää eli just tuuaan esille että ehottomasti nyt pitää hakea koska sullon paljon vaihtoehtoja sä olet vahvimmillas nyt kun sä haet. Mut jos sä luovut hakemisesta nyt niin sä luovut vähän niinku omasta päätösvallastas että muut tekee sit myöhemmin sun puolesta niitä päätöksiä...sun pitää vaan tyytyä niihin mitä sulle tarjotaan.”

Haastateltava osoitti myös muiden ohjausta antavien toimijoiden tarpeellisuuden; opinto-ohjaaja ei ole ratkaiseva tekijä, vaan yksi toimija muiden joukossa opiskelijan ammatinvalintaa ohjaamassa. Tässä hän osoitti myös lukion erillisyyden muusta yhteiskunnasta puhuessaan aineenopettajien toiminnasta:

”...varmaan kotitaustahan vaikuttaa paljon. Ja vanhempien tai kodin tuki. Tai sitten toisinpäin jos sitä ei ole niin sitten tuen puute. Mut jos nyt vielä lähetään niistä ykkösisistä kun lukioon tulevat niin jokaisen ryhmän ohjaaja tekee tämmösen alkuhaastattelun, jollonka heillä on niinku ohjausta on opon toimesta, on ryhmäohjaajan toimesta, on aineenopettajien toimesta eli se ideahan on se että se ohjaus ei ole niin kuin yhden henkilön kontolla.--- Jos on joiu aineenopettaja vaikka ajattelisit vaikka matikanopettaja jolla ois yhteyksiä vaikka joihinki yrityksiin joissa taas tarvitaan matemaattisia taitoja niin totta kai se opettaja tuo esille niitä mutta jos opettaja on käpertyneenä tänne kouluun eikä työelämäyhteyksiä, yritysyttyyksiä, oppilaitosyttyyksiä niin eihän hän käy kun opetussuunnitelmaa läpi. Mut ideahan on just se että oppimista ois koulun ulkopuolellaki. eikä pelkästään täällä neljän seinän sisällä.”

Työelämäyhteyksiä kaivattiin enemmän, mutta ongelmana pidettiin resurssien riittävyyttä työelämän puolelta Haastateltava näki omaan työhönsä vaikuttavaksi epäkohdaksi myös lukion tuntijaon tuomat työelämäyhteyksiä rajoittavat esteet. Ironia ja kyyninen puhe omien ajatusten romuttumisesta loi vaikutelman alun perin ammatistaan innostuneesta opinto-ohjaajasta, jolla olisi visioita ohjauksen kehittämiseen mutta työkalujen puuttuessa hän oli luovuttanut:

H: ”Joskus 90-luvun loppupuolella meilloli semmonen hieno kuningasajatus tuolla opoilla että kun ysiluokkalaisilla on yläkoulun puolella tetti työelämään tutustumisjakso kaks viikkoo; niin et me ois järjestetty joka syksy tämmöset tet-messut, --- niin meillä oli semmonen palaveri tuolla---me opot tultiin esittämään että tämmönen järjestettäs niin yrittäjien näkökulma oli että ei he lähe tämmöseen mukaan että se on niin iso revohka ja se syö sitä heijän normaalia työtä siellä että ei he oo valmiita tähän ja ennen kuin me kunnolla ehittiin se asia esittää--- silloin mulla jotenki mulle palautu tai palautti maan pinnalle että ei tässä nyt hirveesti --- juhlapuheissa puhutaan toista mutta sitten kun piti käytännössä jotenki tai me haluttas että jotenki koulun näkökulmasta järkevästi se asia hoitaa niin ei heillä ollu valmiutta lähtee yhtään vastaan tulemaan.”

M: ”Mut työelämäyhteys on niinku se mikä ei toimi?”

H: ”Ei se oo pelkästään niinku työelämän ongelma vaan se on myös tämmönen lukion tuntijaon ongelma kun meillon opoa yks kurssi ..”

M: ”Niin.”

H: ”Ja opo kakkostahan on ns. valinnainen kurssi . Se on syventävä kurssi se ei oo pakollinen vaan sen voi valita.”

Kolmas haastateltava oli maaseutulukion opinto-ohjaaja, jolla oli noin 200 lukiolaisen lisäksi päätoimisena opinto-ohjaajana myös yläkoulun 9-luokkalaisia ohjattavanaan. Hän kuvasi toimintaansa ohjaukseksi, jossa tärkeintä on kannustaa opiskelijaa eteenpäin opiskelijan kiinnostuksen mukaisessa suunnassa. Hallitsevana puhetapana oli ”asiat avoimeksi jättävä” puhe eli retorinen keino ”oletettuun vasta-argumenttiin varautuminen”, jolloin hän ei sano mitään varmana totuutena eikä näin voi joutua sanomisistaan ”vastuuseen”. Asioilla on hänen mielestään monta puolta ja ne pyritään puheessa tuomaan esille. Kun opiskelijan alatoiveet vaikuttavat epärealistisilta, hän pyrkii tuomaan realistisempiakin vaihtoehtoja esiin, mutta jättää vastuun opiskelijalle itselleen. Tässä on havaittavissa myös kasvatusoptimismia; hän katsoo nuoren olevan lukioiässä vasta kehityksensä alussa, jolloin valinnat eivät vielä ole lopullisia eikä mitään ole menetetty – koulutus ja ammatissa toimiminen sosiaalistavat ja kasvattavat teki-jäänsä.

Esimerkkejä asiat avoimeksi jättävästä puhetavasta:

”...on osalla ihan selkeenä että ne haluaa jonneki - mutta ei kaikilla.”

”Kyllähän se kun aina nuorelta kysyy että millekä alalle sä oot aatellu hakeutua niin mua kiinnostaa tulee niinku ensimmäisenä (hymyillen)”

M: ”Niin just..”

H: ”Mistä se kiinnostus sitten tulee...ehkä se tulee niistä kokemuksista ja mitä on eri oppiaineista ja mitä he on mediasta tai lähipiiristä tai työkokemuksista noussu niin haavekii että mitä haluais tehdä ja missä haluais olla töissä --- että mua kiinnostaa työ vaikka sairaalassa.--- onko se joku kokemus että on käyny vaikka siellä terveyskeskuk- sessa ja halua että hei täähän vois olla kiinnostavaa.”

”Että oon ihan pyytännyt tuolta työelämästä ihmisiä kertomaan --- Ja sitten on tietysti paljon ammattikorkeitten eri alojen esittelijöitä ja myös yliopistosta lähinnä tietysti täältä Itä-Suomesta --- on aika itäsuomen yliopistopainotteinen tää – tietysti se on hyvin monialanen (naurahtaa).”

”Niin roolihan on hirveen tärkeä et jokaiselle löytys semmonen sopiva työ, ihmisen per- soonaan sopiva ettei tulis työuupumuksia ja työeläkkeitä ja liian aikaseen johtuen siitä että on sopimaton työ (mieltii) Tavotteethan on kovat mut mikä se realismi sitten oikees- ti on --- en tiedä mikä prosenttimäärä se vois siinä edes olla --- onko se ees puolet siitä päätöks..ei varmaan..mut se riippuu yksilöstä meillähän on tää ohjaus semmosta va- paaehtosuuteen perustuvaa että joku käy kerran viikossa ja joku ei käy ku kerran koko lukioaikana.”

”Asioita tulee eteen ja niitä uusia polkuja avautuu että ehkä sitä opinto-ohjaaja on vaan liikkeellelähettäjä siihen tiettyyn hakuvaiheeseen --- en mä uskalla aatella ihan sitten lopullista ammatinvalintaa ja montako kertaa sitä ammattiaki muutetaan niin --- kyllä- hän se tietysti aika pieni rippu siinä on. Ehkä ois tärkeätä saaha ne innostumaan hake- maan ja opiskelemaan ja lähtemään eteenpäin ja että ei vaan jäädä paikoilleen ja jak- saa vielä hakee vaikkei jaksaskaan hakee vaan ihan vaan jäädä kotiin niin se on kyllä se äärimmäinen vaihtoehto...”

Toimijana puheella rakentui kuva opinto-ohjaajasta, joka kulkee opiskelijan rinnalla ohjaten lempeästi eteenpäin kiinnostusten mukaiseen suuntaan. Sattumalla ja muulla elämäkululla on iso merkitys ammatinvalinnassa; nuori on lukiossa vielä kesken kasvamisensa ja opinto- ohjaaja tarjoilee tietoa siinä vaiheessa tehtävien valintojen pohjaksi ja lähettää liikkeelle.

Ison kaupunkilukion opinto-ohjaajalla oli päätoimisen opinto-ohjaajan tehtävänsä lisäksi muutamia kursseja aineenopetusta ja noin 380 ohjattavaa lukiolaista. Hänenkin puheessaan nuoren ammatinvalintaan ensisijaisesti vaikuttavaksi tekijäksi ilmenivät nuoren vahvuudet ja niistä lähtevät kiinnostukset. Hän piti yleisiä yhteiskunnallisia trendejä ja mediaa myös mer- kittävinä vaikuttimina; akateemisten ammattien vetovoima on hänen mukaansa vähenemässä ja media ohjaa tietyille aloille erilaisin tv-ohjelmin ja julkisuuden henkilöiden avulla; tämän hän toi esiin yleiseen konsensukseen vedoten:

”...tommoset akateemiset ammatit ei oo enää niin suosittuja että enemmän mennään noihin ammattikorkeakouluihin, ammatteihin.”

Nuoren lähipiirin - vanhempien ja kavereiden - vaikutus nuoren valintoihin näyttäytyi puheessa lähinnä nuoren henkilökohtaisille kiinnostuksille ja vahvuuksille vastakkaisena tai valintoja vääristävänä tekijänä oman kokemuksensa ja asiasta esiintyvän yleisen konsensuksen perusteella:

”...toiset lähtee vanhempien pakottamina tai toiveitten perässä mutta kyllä se minusta tuntuu että kyllä ne omista vahvuuksista lähtevät kiinnostuksen kohteet ovat se ykköskriteeri...”

”...no kyllä siellä taustalta kuitenkin tulee jollakin tavalla se koti – ei aina mutta että joissakin tapauksissa vanhempien toiveet tai ehdotukset läpi tai sitten voi ihan jopa painostus että kyllä siellä semmosiaki tapauksia on että tuota vanhemmat on pienestä pitäen lähteny ajattelemaan että tästä tulee jonkun tietyn ammattikunnan edustaja ja sitten toisaalta se on myös semmosta samastumista ja ihannoitua että kyllähän nuoret sitten myös tykkää hakeutua semmosille aloille mikä on tuttu vanhempien kautta.”

”...kyllä varmaan siis kyllä tytöillä jo pienestä lähtien on hoivavietti jo vähän suurempi ja nukkeleikit kiinnostaa ja poikia kiinnostaa sitten elektroniikka ja tämmönen että kai se on ihan luontaista mää luulen että se on ihan luontaista. Mutta sitten aina löytyy poikkeuksia. Et kyllä mää luulen et se lähtee ihan naisten ja miesten välisistä eroista. Toki sitten voi olla että on myös kannustettu siihen suuntaan .. kotona”

Yleisen mielipiteen ja varsinkin vanhempien mielipiteiden vahvaa ja jollain tavoin valintoja vääristävää vaikutusta kuvaa myös haastateltavan puhe yliopiston ja ammattikorkeakoulun välisestä tasomielikuvaerosta:

H: ”Yliopisto-ammattikorkeakouluajattelu.”

M: ”Ei et ne ei edelleenkää oo samantasosia vaikka ne on..”

H: ”Ei ei oo ihmisten mielissä ja se tulee osittain kyllä mun mielestä kotoo. Että monesti kun täällä esittelee niitä amk-koulutusohjelmia niin siellä tulee se lause että en minä minnekään amiskaan mene – sitten siinä vaiheessa minä korjaan että ootko ollu opotunneilla – ootko kuullu ammattikorkeakoulusta? Mut sitten ne sanoo et ei minun vanhemmat halua kun minä oon sanonu et minä meen yliopistoon.”

Haastateltava kertoi avoimesti ”profiloivansa” opiskelijaa ohjauskeskustelussa ja tarjoavansa opiskelijalle sen perusteella ”realistisia” vaihtoehtoja, mikäli opiskelijan omat alavalintavaihtoehdot vaikuttavat epärealistisilta:

”...mitä aikovat tehdä lukion jälkeen mutta tuota sitä ruvetaan kyllä miettimään ja pohjaamaan jo kyllä ihan ekaluokasta lähtien että tuota ja niitä suunnitelmia tehhään sillä tavalla niinku tietysti henkilökohtaisesti --- ja realistisesti (naurahten)...”

”...mää haastattelen ja kerään siinä niinku tietoo siitä ihmisestä ja mullon joitaki semmosia menetelmiä jos ei niinku lähe ittelle avautumaan ja tuota sitten – sitten mä teen mielessäni niinku semmosta hahmotelmaa että mitä kaikkee mulla tulee mieleen ja sit me monesti ruvetaan kattomaan tuosta koneelta vähän juttuja ja mä sitten niinku että se on semmosta vuoropuhelua sen opiskelijan kanssa että mitä se ois mieltä tämmösestä ja tämmösestä ..tuleeko ahaa elämyksiä ja monesti semmonen ihan tämmönen niinku täysin avoin tapaus tulee toisen kerran sitte.”

”...yritän en toki niinku täysin lytätä niitä ajatuksia mutta tarjoilla sitten muitaki vaihtoehtoja--- Mutta että sitte siihen rinnalle ihan sellanen realistinenki haku...”

Hänen puhettaan hallitsi retorisenä keinona omalla kokemuksella ja konsensuksella vakuuttaminen sekä *me-puhe* hänen kuvatessaan hyviin tuloksiin johtaneita ohjausmenetelmiään:

”Mutta se mikä meillä on ehkä niinku poikkeuksellistaki niin että ne aika äkkiä hoksaa täällä sen semmosen opiskelun imun ja että ne jotenki alkaa ajatella sitä tulevaisuutta ja siihen kannustetaan ... että tuota sanotaan että meillä on sitte aika valveutuneita loppujen lopuks opiskelijat ja meiltä on kyllä päässy sitten ihan mahottoman hyvin jatko-opiskelupaikkoihin että tuota...mutta siihen vaikuttaa kyllä sitten se mitä täällä tehään.”

”...kyllä mä lähen kyllä se on lähettävä siitä persoonasta – kyllä mä lähen siitä että mihinkä tällä on kykyjä ja edellytyksiä no kykyjähän on ja osaamista joo mut minkälainen ihminen tää on ja missä tää viihtyis ja mikä on tälle se ala. Se varmaan tulee sieltä --- opokoulutuksesta että se ei..ei oo varaa ajatella muuten (naurahtaa).Että meillä on niinku jotenki niin psykologinen ollu se koulutus että kyllä sitä jotenki lähetään siitä että ihminen istuu tässä.”

Haastateltava pyrki osoittamaan toimintansa vaihtoehdottomana, tärkeänä ja puolueettomana välineenä, joilla opiskelijaa ohjataan eteenpäin ”realistisille ja oikeille” jatkoväylille. Puolueettomuus perusteltiin positioimalla oma toimijuus muiden toimijoiden valintoja vääristävällä vaikutuksella.

Viides haastateltava oli kaupunkilukion päätoiminen opinto-ohjaaja, jolla oli noin 280 ohjattavaa. Hänen ohjaustyötään jakoi osittain oppilaitoksen rehtori. Hänellä oli aiempaa kokemusta sekä aineenopettajana että luokanopettajana toimimisesta. Hän kuvasi nuoren ammatinvalinnan monisyiseksi prosessiksi, jossa tärkein osa on yhdessä kulkevilla nuoren kiinnostuksella ja koulumenestyksellä. Sukupuolittuneita valintoja hänen mielestään esiintyy edelleen, mutta hän näki niissä tapahtuneen viime vuosina muutosta ”terveempään” suuntaan eli valintojen sekoittuvan eri sukupuolten kesken. Työnsä lähtökohtana hän piti opiskelijan koulume-

nestystä ja kiinnostuksen kohteita ja ohjenuorinaan omaa alatietouttaan ja ”näppituntumaansa” – internetin tarjoamiin ammatinvalintatesteihin hän ei juuri luota, mutta verkko toimii alakohtaisen lisätiedon hankinnan välineenä. Hän piti resurssejaan hyvinä, mutta totesi etteivät ne riitä alojen yksityiskohtaiseen esittelyyn. Puheessa vilahteli koulutuslaitoksen institutionaalisuus ja sen valintoja vääristävät vaikutukset; lukio ensisijaisesti yliopistoon tähtäävänä väylänä määrittää lukion ohjelmaa ja ammattikorkeakoulu taas ”*tunkee liikaa yliopiston ton-tille*” menettäen siinä käytännön läheisenä koulutuksena olevan vahvuutensa.

Puhetta hallitsi omalla kokemuksella vakuuttaminen; sen tukena käytettiin ääri-ilmaisuja, kvantifiointia, omien intressien etäännyttämistä koulutuslaitosten intresseistä sekä yleiseen tietoon, faktaan tai asiantuntijaan vetoamista. Paikoin puheessa vilahti myös hyökkäävän retoriikan keinoja: vahvoja mielipiteitä tietynlaisen toiminnan virheellisyydestä ja ironisia kommentteja.

Puhuessaan nuoren ammatinvalintaan vaikuttavista tekijöistä haastateltava ilmaisi selkeästi puhuvansa omalla äänellään eli vakuutti yleistä tietoa kuvaavan puheensa omalla kokemuksellaan ja määrällisellä tiedolla:

H: ”Siinon hirveen paljo mitkä voi vaikuttaa että jos siitä kotoo lähdetään niin se että mitä vanhemmat tekee, minkä tien sisko on valinnut, sit saattaa kaveripiiri vaikuttaa---”

M: ”Mikä susta on semmonen merkittävin tai onko semmosta?”

H: ”Mä en kyllä nostasi mitään ylitse muiden --- se on niin monen syyn summa et ei varmaan yks asia ohjaa sillä lailla ... toki toki opiskelijasta itestäänkin nousee nousee näitä syitä ammatinvalintaan---”

M: ”Aatteletko että se on tämmönen koulumenestykseen liittyvä vai ihan pelkästään siihen että..”

H: ”Kiinnostus.”

M: ”Tuntuu niinkun mukavalle aineelle?”

H: ”Yleensä ne menee ehkä aika lailla käsi kädessä – ei aina mutta hyvin usein. Varsinkin lukiolaisilla kun pohja on hyvä niin et jos sitä motivaatiota löytyy niin poikkeuksetta –lähes poikkeuksetta myös näkyy menestyksessä silloin.”

M: ”No mites aattelet sukupuolta, vaikuttaakse siihen?”

H: ”Joo, jonkun verran – nythän on selkeesti semmosia aloja jotka on naisten aloja – jossa on tapahtunu muutos. Varmaan sielläkin on eläinlääkäri joka oli 50 vuotta sitten miehinen ala mutta nyt on 95%:sti naisten aloja jos lasketaan niin jatkokoulutukseen hakeutuu. Jonkun verran vaikuttaa mut aika vähän. Tekniikkaa lähtee opiskelemaan naistet tänä päivänä --- tänä päivänä vaikka sitä on pidetty miehisenä alana. Mutta ei se enää niin paljon oo. Jonkun verran vaikuttaa sukupuoli mutta ei oo ratkaseva tekijä kun ehkä yksittäistapauksissa.”

Haastattelun aluksi ohjattavien määrällä ja työtaakkaa jakavan henkilön kuvauksella hyviksi kuvatut ohjausresurssit saivat haastattelussa hieman toisenlaisen merkityksen, kun haastateltava kuvasi alakohtaiseen esittelyyn jäävän ajan niukkuutta ja ylipäättään lukion opinto-ohjaukseen varattua aikaa:

”Lähetään itsetuntemuksesta liikkeelle. Elikkä tota pyritään tekeen retkeä itseän eli miettimään millanen ihminen minä olen ja ja millaset asiat vaikuttaa mun elämään ja missä minä olen hyvä ja missä mä voisin menestyä, missä mullon paranneltavaa ja sen semmosia. Aika pitkälti mietitään sitä et millanen on ja ja mitä tahtoo. Tavallaan se et millanen on niin miten se johtaa siihen et mitenkä..mitä tahtoo. Siitä lähetään liikkeelle ja tommosii eri alojen ... aloihin tutustumiseen on hirvittävän vähän aikaa. Ei semmoseen oo voi sanoo rehellisesti että ei oo aikaa – se on semmosta hakuammuntaa kyllä se on paljo aloihin tutustuminen opiskelijoiden varassa että ...että tota mähän käyn noin niinku listan omasesti läpi eri aloja, lyhyesti kuvailen kuvailen niitä ja sitten meillä käy joka syksy ja talvi entisiä opiskelijoita ja muitakin kertomassa tiettyjen alojen opiskelusta ... et sillai ne saavat saarekkeittain näitä tietoa tietyistä aloista mutta ne mitä milonki käy niin se vaihtelee et semmosta laaja-alasta eri alojen läpikäyntiä ei oo enkä mä nää että näillä nykyresursseilla voi ollakaa.”

”Käytännössä se tarkoittaa sillon sitä että tota mulla on aikaa siihen kertoo että mitä se geronomi on niin ehkä joku 15 sekuntia. Se on se oppi mitä ne saa siitä mut sitten jos ne tarttuu siihen niin nehän voi selata nettisivut tai käydä vaikka tutustumassa semmoseen yksikköön jossa geronomeja koulutetaan ja sillais se homma lähtee liikkeelle. Ja tämmönen sama käydään tietysti läpi tuolla kakkosvuoden opotunneilla läpi tämmönen lista..sit meillä saattaa tulla geronomi tänne – geronomiopiskelija kertonon tänne .. sillon se voi olla paljo tota paljo pitempi se aika mitä tämmöseen tutustutaan. Mut sit jos ajatellaan sitä että mä lähtisin käymään joka alaa tarkasti läpi, niin mulla menis varmaan siinä sanotaan 200 tuntia aikaa ja kun opokurssi lukiassa on 38 tuntia niin kaikki siitä voi laskee että paljoko siinä on aikaa et se 15 sekuntia on realistisempi kun 15 minuuttia.”

Lukio tietynlaisena koulutusorganisaationa ja nimenomaisesti yliopistoon johtavaksi koulutusväyläksi suunniteltuna määrittää ammatinvalinnan ohjaukseen kohdistettujen resurssien käyttöä:

”...jos meillä tekee opinto-ohjauksen syventävän kurssin niin siihen liittyy tota öö liittyy tet-päivä. Mut sekin on vaan päivä ei lukiassa lähetä välttämättä eikä ollenkaan viikoksi

tai kahdeksi niinku peruskoulussa.--- ei ei semmisiin oo mahdollista että lukiohan on edelleen jatkokoulutusväylä yliopistoon ensisijaisesti ja se näkyy lukion ohjelmassa.”

Tästä haastattelupuhe johdatettiin keskusteluun ammattikorkeakoulun ja yliopiston välisestä koulutuksen tasomielikuvasta ja se kirvoitti haastateltavassa vahvat mielipiteet:

”...ei ei se oo niin. Ja kyllä musta niillä pitääki olla eri tehtävä. Ja eri profiili että mua häirittee jos ne liikaa tunkee toisensa tonteille – yhteistyötä pitää olla mutta kyllä minusta amkin pitää nähdä ittesä käytännönläheisenä korkeakoulutusväylänä ja taas niin yliopistojen perustaa homma tieteeseen. Amki menee silloin vikaan jos se rupee liiaks korostaan tiedettä. Sehän luovuttaa siinä vahvuutensa pois. Yliopistoja on kautta aikain moitittu siitä että ne on liian teoreettisia .. nyt on mahdollisuus amkin pätee siinä niin mä en ymmärrä miks ne niinkun änkee sinne tieteelliselle puolelle.--- et et kyllä ne ei ne on samanarvosia totta kai näin opon näkökulmasta mä en lähe niitä arvottaan mutta toivoin että pysyivät lestissään paremmin niin silloin se oma arvoki siinä näkys ja tuntus paremmin.”

Haastateltava kuvasi opiskelijan tekemiä valintoja koulutuksen tasosta siten, että nuoret näkevät lukion ensisijaisesti yliopistoon johtavana väylänä, mutta opinto-ohjauksessa hän korostaa koulutusväylien tasa-arvoisuutta ja tukee niiden kehittymistä sellaiseksi myös nuorten mielikuvissa:

”Vois sanoo että muodostuu niinku tietynlaisia ryhmiä et ehdottomasti yliopistoon ja sit semmosia että ehdottomasti amkiin ja jotkut hakee molempia ja arpoo --- paljohan meillon semmosia jotka tekee nykysysteemissä kun on erilliset haut niin haut kumpaankin ja silloin se on se yliopisto yleensä se ykkönen lähes aina se ykkönen a-vaihtoehto ja sitte amki on b-vaihtoehto tässä löytyy luontevia parejaki esmes jos on tekniikasta kiinnostunu ja haluaa ensisijaisesti diplomi-insinöörikoulutukseen mutta hakee myös amkin insinöörikoulutukseen ja minä tuen semmosta ratkasua ja se on ollu myös yks semmonen asia joka näkyy että meiltä erittäin hyvin päästään jatko-opintoihin. Meiltä haetaan keskimäärästä enemmän sekä yliopistoon että amkiin.”

Lukion ainepainotteisuus määrittää opinto-ohjaajan toimintaa myös siten, että opinto-ohjaajan tehtäväksi jää olla nimenomaan puolueeton kaikkien alojen esille tuoja:

H:”...yks lukion ongelma on taas se että kun on vahva aineenopettajajärjestelmä niin täällä jokainen aineenopettaja näkee vaan oman aineensa ja taas minä oon kaikkien palvelija sillä tavalla että yritän nähdä samalta viivalta historiat ja biologiat ja niin edelleen. En mä ohjauksessakaa sitä nosta ja sitten taas toisaalta on ala josta mä pystyn kertomaan paljo enemmän kun jostain muusta jos opiskelija on siitä kiinnostunu. Sama kun luokanopettajakoulutuksesta koska se oli mun ensimmäinen koulutus silloin aikaan yli 30 vuotta sitten.”

M: "Mitenkä sä näät näiden aineenopettajien roolin tässä ammatinvalinnanohjauksessa täällä lukiossa?"

H: "Parhaimmillaan se on sitä että ne pystyy sitä omaa alaansa esittelemään myös opiskelun näkökulmasta ja muiden töiden kun opettajan työn näkökulmasta ja kyllä aika monet sitä tekeeki ja toivos monesti että sitä tehdään. Siinä mää suosisin sitä että korostais sitä omaa alaa."

M: "No integroiko ne siihen opetukseen sitä eri ammatteja?"

H: "Joo jonkun verran mut se vaihtelee et lukion opetussuunnitelma on sen verran tiukka ja tiivis että tota mahdoton kovin paljon velvottaa siihen ketään tota mut mahdollista se on."

Puolueettomuus ja neutraalius tulivat esille myös haastateltavan puhuessa osaamiselleen asettamistaan vaatimuksista ja opiskelijan roolista, sekä jatkokoulutukseen valintoja tekevien muiden roolista:

"...jotkut vanhemmat joskus sanoo mulle että ota se nyt se meidän Lissu ja kerro mitä se lähtee opiskelemaan niin minusta se on taas väärä lähtökohta että tota opo on mukana kulkija. Lukiossa ja mä pyrin välttään sitä että mä niinku tietosesti ohjaisin jolleki uralle että kyllä lähtökohta on se että se opiskelija löytäs itse sen ja sitte minä tuen sitte matkalla sinne.--- et tuleehan tänne joskus sitten joku opiskelija ja sanoo että mitä mä lähtisin opiskelemaan niin mä voin korkeintaan sanoo että kattotaan tuolta, ettitäänpäs jotakii mutta vaikka mä näen siinä edessäni erittäin hyvän vaikka sanotaan nyt vaikka terveydenhoitajan niin mä en voi sanoo että terveydenhoitajaksi. Vaan pitää tietyllä lailla se itse löytää. Mä voin siinä ohjata et lähetään siinä jotaki sulkemaan pois ja ja jotaki nostamaan ja sitä kautta sitä huippua sieltä ettimään ettimään että tota vaikuttaa voi hyvin paljon mutta mä pyrin siihen että en niinku juntaa mihinkää suuntaan että sun on pakko hakee sinne tai että sun kannattas ehdottomasti hakee ... korkeintaan voi sanoo että olisit aika vahva hakija jos hakisit semmoselle alalle.--- Joo semmonen pyhä periaate mulla on että mä en murskaa unelmia. Eli jos mä näen esimerkiksi että hoitoalalle on pyrkimässä ihminen joka ei parhaalla mahdollisella tavalla sinne sovellu niin kyl me käydään asiat läpi ja ja totta kai hän siinä hakee jos haluaa ja mä tuen siinä haussa --- tokihan mä voin hienovaraisesti sanoa että mietipäs jotaki muutaki että tässon kuitenkin soveltuvuustestit että ne monta kertaa saattaa olla aika arvaamattomat että tällä tavalla. Mut ikinä en oo kellekään sanonu että sustei oikeen oo siihen. Sanotaan että jyrkimmillään kanta voi olla se että että joo no voi olla että voi sulle parempaaki löytyä mut et voithan sä tätäki hakee. --- haki tää sinne sitten niin en unelmia murskaa ja on sanottava että aikamoisia yllätyksiäkin on joskus tapahtunut että vaikka mä oon mielestäni suht koht hyvä ihmistuntija niin on sitte joku päässy alalle jota mä oon vähä sitä hakua epäilly alun perin. Et senkään takia en siinä siinä..."

Haastattelussa rakentui kuva opinto-ohjaajasta, joka toimii virallisen alatietouden tuella ja opiskelijan kiinnostukset ja itsetuntemus lähtökohtinaan, mutta osin myös ihmistuntemuksen-

sa ja intuiotensa varassa. Retorisena keinona päällimmäisenä oli omalla kokemuksella vakuuttaminen – minäpuhe – hän puhui suoraan omasta toiminnastaan ja perusteli sitä hyvillä tuloksilla ja yleisellä tiedolla. Ohjauksessa hän tahtoo selkeästi erottautua kaikki alat tasa-arvoisesti ja puolueettomasti esille tuovana vaikka ”lukiohan on edelleen jatkokoulutusväylä yliopistoon”. Alatioutta pitää olla mutta resursseista puhumalla perusteltiin sekä sen riittävyys että toisaalta niukkuus.

Viimeisinä haastateltavina olivat **parihaastattelussa kaupunkilukioiden kaksi opinto-ohjaajaa (Ha ja Hb)**. Molemmilla oli pitkä opinto-ohjauskokemus ja toisella oli uran alkuvaiheesta luokanopettajan ja aineenopettajan kokemusta. Heillä molemmilla oli päätoimisesti toimivina n.400 ohjattavaa/opinto-ohjaaja. Heillä oli hyvin selkeä näkemys toiminnastaan ja roolistaan nuoren ammatinvalinnan ohjauksessa. Ammatinvalintaa kohti suuntaaviksi tekijöiksi lueteltiin vanhemmat, koulumenestys ja kouluaikaiset harjoittelujaksot, mutta merkittäväksi tekijäksi mainittiin myös sattuma. Lopullisen ammatinvalinnan he näkivät olevan seurausta alkuperäisen kiinnostuksen suuntaamana lähtevästä tiedonhausta, hakeutumisesta sen mukaisesti koulutukseen ja sitten alalle kouluttautumisen ja alalla toimimisen antamasta tunteesta ”onko se mun juttu”, kuten toinen haastateltavista (Ha) asian osuvasti ilmaisee:

”Joo joillakin on yks ja joillaki on vaikka 3 kilpailevaa – hakee kaikkiin niihin kolmeen ja pääsee yhteen niihin sisään ja lopullinen valinta tulee se on ehkä semmonen niinkun kokemusten semmosta kasaantuvaa kokemusta että tulee niinku vuosien varrelta hyvin sieltä pienestä niinku vihjeitä mitä joku tietty ala tai joku tietty ammatti tai tietty on ja sitä lähtee niinkun orientoitumaan tiettyihin juttuihin saahaan ehkä jonkun verran kokemusta siitä; se joko vahvistuu tai kyseenalaistuu. Ja se on varmaan sellanen elämänmittanen prosessi; joillakin se on et mä meen opiskelemaan jotain tiettyä alaa ja sit mä huomaan että meen ensimmäiseen työharjoitteluun ja huomaan että ei hyvänen aika sittenkään tää. Sit se lähtee vähä kyseenalaistuu ja näitähän on kaks; meillon tieto ja tunne. Että tavallaan tietoo meillä on että kun työskennellään opinto-ohjauksessa et periaatteessa me kaikista ammattialoista, kaikista jatko-opiskelupaikoista, kaikista työtehtävistä me saadaan hyvin vahva tieto. Mut sit tunne siitä kun mä oikeesti teen sitä työtä milt se tuntuu ja mitä se arki kun mä aamust toiseen herään siihen et mitä se on niin se ratkasee sen se tunnekokemus. Se on joku mejän täällä sisällä oleva et joistaki asioista innostuu ja toisista ei. Mut et mistä se tulee niin (nauraa)...”

Heidän puhettaan nuoren ammatinvalinnasta hallitsi individualistinen näkemys opiskelijasta oman elämänsä aktiivisena toimijana ja konstruktivistinen oppimiskäsitys opinto-ohjauksen työmenetelmien valinnassa; opiskelija valitsee alan kiinnostuksensa ja kokemusmaailmansa

mukaisesti ja ohjauksessa teetätetään sitä tukevia verkkotehtäviä, joissa opiskelija etsii alasta lisätietoa:

Ha: ”Meillon semmonen yhdistelmä tietysti että meillä on totta kai ensinnäkin on semmonen verkkotyöskentely, niin ne tekee semmost henkilökohtasta jokainen tekee oma-kohtast semmosta suunnitteluportfoliio heti lukion alusta --- siis verkkoon työstetään sitä omaa juttua ja tulevaisuuden suunnitelmia ja meillon semmonen moduulisysteemi jossa yhtenä moduulina on nimenomaan nää jatko-opinnot ja yhtenä moduulina on nää työelämäntuntemus ja ammattien tuntemus että minne jatko-opintoalalle sitte lukion jälkeen on suuntautumassa ja mihin työtehtävään sitte mahdollisesti tähtää. --- Kaikki tähtää siihen että 2 isoo tavotetta; 1. lukio-opinnot tulee tehtyä ja kirjottaa omalla profiililla, tekee opinnot omalla tavallaan ja sitte se että he tiedostaa et kun mä haluan tolle alalle että tavallaan tekee sitä suunnitelmaa paljo et mitä osaamista sinne tarvitaan ja koko lukioajan hommaa sitä ja toinen on sit kun he lähtee täältä nii heillon suunnitelmat lukioaikana sillä tavalla jäsenytyneet ja siton työstetty ja he tietää minne he hakee ja sitten lähtee kohti uusia seikkailuja.”

Ohjauksesta puhuttaessa korostui individualistisen näkemyksen ohella vaihtoehdottomuus ja faktapuhe; työtä tukevat vain virallisten tietolähteiden tarjoamat tosiasiatiedot – ei koskaan opinto-ohjaajien omat käsitykset tai tiedot eri alojen sisällöstä tai vaatimuksista. Tätä perusteltiin omilla kokemuksilla ja omista intresseistä etäännyttämällä:

Hb: ”Niin et meill ei oo periaatteena se, et me kaadetaan kaikille kaikkee et me esitellään niinku kaikki mahdolliset alat vaan nimenomaan lähdetään siitä et niinku jokainen lähtee alusta lähtien siitä omien kiinnostusten piirreellisten lähteen miettimään ja miten sit lukioalinnat tukee sitä ja toi verkkotyöskentely niinku mahdollistaa sen et ...musta joskus aikanaan kun oli niin paljon opotunteja ja sit esittelin kaikkia mahdollisia aloja niin se ei toiminu ollenkaan.”

Ha: ”Et se ongelma on se että joku opiskelija tietää et mä haluan vaikka tekniikan liikenteen alalle ja sit hänet laitetaan väkisin kuuntelemaan vaikka humanistis-kasvatusalaa ja hän tietää et mä en tuu ikinä hakee tolle et miks mun pitää olla täällä?”

Ha: ”...ja se täytyy ettii niinku joku muu toisaalta se on ihan hyvähän se on tietää mut että meillon toi verkkotyöskentely mahdollistaa sen että meillon kaikki alat, kaikki ammatit, kaikki jatko-opiskelumahdollisuudet siellä niinkun parin klikkauksen päässä. Ja ne ettii sieltä ja työstä sieltä mikä niistä on se mun juttu ja informaatio varmasti löytyy ja me ollaan siinä sit rinnalla kulkijoina ja tehään se verkkoalusta aineistot sinne ja linkitykset ja sit vähä vaaditaan heiltä et he oikeesti niinku et se koskettaa heidän tietosuuttaan ja he oikeesti on miettiny niitä...”

Faktoja perusteltiin myös vahvasti käyttäen hyökkäävääkin retoriikkaa, ääri-ilmaisuja, kvantifiointia ja metaforia:

Ha: ”Niin se ei koskaan saa olla kenenkään opon sanomisen varassa se mikään siitä vaan opiskelija käy aina omin silmin kattomassa ne faktat. Ja sen takia meillä on tää verkkotyöskentely et siitä kymmenien tuhansien sivujen informaatiomassasta, jota niistä eri aloista näistä ammateista on niin mä kaivan sen mikä on mulle se tärkein. Meillei oo oikeesti mitään muuta, ei me ehditä me ei ehditä käydä kaikkee läpi se on absurdi ajatus eikä me löydetä semmosta pedagogiikkaa, jolla me saatas mutta sillä verkkotyöskentelyllä ja näillä meidän keskusteluilla me saahan et näillä meidän opiskelijoilla –sen takia mullon tässä nää kaks näyttöö et täällä katotaan et tällanen se on...”

Ha: ”Jos sä meet ammattinettiin ja luet uratarjonnan niin hirveen harvalla se menee suoraan et mä meen nuorena ylioppilaana ensimmäisellä kerralla juuri oikeaan paikkaan. Enemmän tai vähemmän se elämäntietä menee mutkitellen. Ja välttämättä vaikka me tehtäis mitä niinkun tossa aikasemmin tää tieto ja tunne kun mä tunnen sen et kun mä oon ollu sillä alalla kun mä teen sitä työtä sit mä tiedän sen. Onks se mun juttu. Vaikka me miten tahkotaan sitä tietoo ja me luennoidaan ja tänne tulee esittelijöitä niin se lähtee valtaosa niinkun vesi kuikan selästä. Se ei tieto ei sit riitä mun pitää päästä tekee sitä se lopullisesti ratkasee sen. Yleensä se suunta on se oikee. Siis että mulla on vaikka yhteiskunta liiketalous tai sosterveysala – yleensä se suunta pätee yllättävän monella. Mut se et mikä se sen alan sisällä on, minkä tyyppinen missä työssä mä sit oikeesti viihdyn niin se on toisen tyyppinen kysymys.”

Haastateltavat sanoivat katsovansa kaikkia aloja tasa-arvoisina ilman arvottamista, mutta puheessa ammatillisista tutkinnoista ja ammattikorkeakoulusta perustutkintoina tuli kuitenkin esiin niiden asema tutkintoina, joista voidaan jatkaa yliopistoon:

Ha: ”...sitä niinkun tästä haun näkökulmasta että monet arvioi sitä omaa pärjäämistään et mihin rahkeet riittää jos mullon niinkun lääkkiseen vaikka unelma et mä sosterveysalalle niin aika monella jos ne tulee lukioon niin ne sanoo et mä haluan lääkkiseen. Sit kun me katotaan okei ne lähtee opiskelemaan biologiaa, fysiikkaa, kemiaa ja pitäs pitkä oppimäärät ja aika hyvin hallita ne ja sit tavallaan niinku tuleeki semmonen toisenlainen et välttämättä mä en ehkä sittenkään ihan pärjää tai jaksa niin opiskella niin ne ottaa ammattikorkeakoulusta vaikka terveydenhoitajan tai terveystieteiden maisterin tutkinnon (Hb myöntelee välissä) sieltä yliopistosta tavallaan niinkun et kyll semmost niinkun kyl nuoret semmost aika moniulotteista pohdintaa käy siihen. Mut mun mielest se on hyvä tapa ajatella et on ala – on se suunta- (Hb myöntelee), mä voin toteuttaa sen unelman toisen asteen ylioppilaspohjasena ammattikorkeakoulu – yliopisto; ne on vähän eri tasosii tutkintoja mut ne on kuitenkin sitä samaa alaa. --- Ja monethan tekee niin että ne tekee toisen asteen ammatillisen tutkinnon ylioppilaspohjasella linjalla tai ammattikorkeakoulu ja jatkaa siitä sitten yliopistossa. Tota maiseeriks ... ja ne eii se on semmonen niinku jatkumo ja sitä pitäs ajatella silleen jouhevasti että...”

Tässä haastattelussa rakentui kuva rinnalla kulkevasta opinto-ohjaajasta opiskelijan aktiivista roolia korostavalla individualismi- ja konstruktivistista ohjausotetta korostavalla puheella

sekä virallisen tosiasiaperusteisen informaation osuutta korostavalla vaihtoehdottomuuspuheella.

5.2.2 Lukioiden opinto-ohjaajat toimijoina nuorten ammatinvalintaprosessissa

Edellä kuvatusta haastateltujen opinto-ohjaajien oman toimintansa kuvaamisen kirjosta hahmottuu kaksi hallitsevaa diskurssia: *ohjausdiskurssi ja resurssidiskurssi*. Aineistoa pinnallisesti tarkastellen voitaisiin sanoa, että haastatellut edustavat kahdenlaista toimijaidentiteettiä erilaista opinto-ohjaajaa: profiloijat ja virallisen tiedon varassa toimijat. Tuotetun puheen syvempi tarkastelu kuitenkin osoittaa, että kyse on samoista ohjaus- ja resurssidiskursseista – tavoite pysyy samana, mutta puheen fokus vaihtuu.

Ohjausdiskurssissa toiminta kuvataan puolueettomaksi ja realistiseksi erilaisin, jopa toisilleen vastakkaisten puhetapojen avulla. Niissä haastatellut tuottavat itselleen erilaisia subjekti-positioita eli kuvaavat niillä omaa toimijuuttaan, sen merkitystä ja mahdollisuuksia. **Vaihtoehdottomuuspuhetta** käytetään argumentoimaan sekä viralliseen informaatioon nojaavan tiedon käyttöä että opinto-ohjaajan intuitioon ja henkilökohtaisesti omaksuttuun tietoon nojaavaa toimintaa. **Puolueettomuuspuhe** rakennetaan osin **muiden toimijoiden roolin** kuvaamisen kautta; esim. vanhemmat vaativat nuorelta tiettyjä valintoja, kaverien mielipiteet tai media ohjaavat nuorten valintoja jollain tavoin väärin suuntiin – näin oma toiminta argumentoidaan realistiseksi ja puolueettomaksi. Ohjauksen tärkeys ja tarpeellisuus tuotetaan ohjaussuhteen eri toimijoiden vastuullisuutta kuvaten. **Individualistis-konstruktivistisella puheella** korostetaan opiskelijan roolia oman elämänsä aktiivisena toimijana; tässä opinto-ohjaaja kulkee opiskelijan rinnalla ja mahdollisesti ”patistelee” mutta ei vedä mihinkään suuntaan. Puheet yksilöstä ja elämänkulun arvaamattomuudesta määrittelevät osaltaan opinto-ohjaajan merkitystä; rooli on tärkeä tiettyssä elämänvaiheessa, mutta ei ratkaiseva. Opinto-ohjaajan rooli ohjaussuhteen aktiivisena osapuolena korostuu **välttämättömyyspuheessa**, joka tuotetaan kategorisoimalla opiskelija ”kyvyttömäksi tekemään realistisia ratkaisuja ilman toimivaa ohjausta”. Molemmissa puhetavoissa ohjaus nähdään tärkeäksi, tarpeelliseksi ja puolueettomaksi, mutta toiminnan vastuullinen henkilö vaihtuu.

Ohjaustoiminnan merkitys ja mahdollisuudet vaikuttaa nuoren ammatinvalintaratkaisuihin konkretisoituvat *resurssidiskurssissa*. **Resurssipuheella** kuvataan omat vaikutusmahdollisuudet sekä hyviksi että huonoiksi. Ristiriitaiselta vaikuttavat ilmaisut ohjattavien kohtuullisesta määrästä ja toisaalta lukion tuntijaon tuomasta niukasta opinto-ohjaukselle annetusta tuntimäärästä kertovat samasta asiasta: resurssit mahdollistavat vain tietynlaisen toiminnan. **Puhe lukiosta tietynlaisena koulutusinstituutiona** rakentaa resurssidiskurssia tuomalla ohjaustoiminnan merkitysten ja mahdollisuuksien pohdintaan yhteiskunnallista ulottuvuutta. Puheet lukion historiallisesta asemasta ensisijaisesti yliopistoon johtavana ja yleissivistävänä, työelämästä irrallisena kouluna määrittelevät ohjauksen toteuttamista ja painotuksia. Vahva aineenopettajajärjestelmä ja ylioppilaskirjoituskeskeisyys vaikuttavat nielevän osittain pohjaa ”järkevältä” ammatinvalinnanohjaukselta. Toimijana tällä diskurssilla rakennetaan kuvaa, jossa kaikkien alojen esittelyyn ei ole aikaa, massiivisen alatietouden täydellinen hallinta ole mahdollista eikä tarpeellistakaan. Toisenlaisena toimijaidentiteettinä tuotetaan kuvaa, jossa kaikista aloista annetaan opinto-ohjaajan ”näppituntumaan” perustuva tieto ja intuitioon osittain perustuva ohjaus. Lopulta ohjaustoiminnan tavoite on sama: opiskelijan henkilökohtaisten kiinnostusten ja todennetun osaamisen suunnassa jatko-opintoihin ohjaaminen.

6 POHDINTA

6.1 Tulosten tarkastelu

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää itäsuomalaisten lukioiden opinto-ohjaajien käsityksiä bioanalyytikon koulutuksesta ja ammatista ja niiden asettamista vaatimuksista alalle hakeutuvalle nuorelle. Tavoitteena oli tuottaa tietoa lukion opinto-ohjauksen merkityksestä ja mahdollisuuksista vaikuttaa nuoren ammatinvalintaan ja sovellettavaksi ammattikorkeakoulujen rekrytointikäytäntöjen kehittämiseen bioanalytiikan osalta.

Haastateltujen opinto-ohjaajien käsitykset perustuivat joko virallisten tietolähteiden antamaan informaatioon bioanalyytikon ammatista tai heidän omiin kokemuksiinsa bioanalyytikon asiakkaana tai lukiolaista alalle ohjaavana opinto-ohjaajana. Käsityksien perusteista riippumatta bioanalyytikon ammattia kuvattiin työnä, jossa otetaan ja analysoidaan erilaisia näytteitä. Alan ymmärrettiin muiden terveysalan ammattien tavoin vaativan erityistä soveltuvuutta, jonka koulutuksen järjestäjä ratkaisee. Erityiset soveltuvuusvaatimukset tulivat esiin haastateltujen omiin kokemuksiin perustuvissa käsityksissä. Niissä työn julkisesti näkyvä verinäytteiden ottaminen asetti potilaskontaktien lyhyden ja vaativuuden vuoksi erityisiä vaatimuksia bioanalyytikon ammattiin hakeutuvan sosiaalisiin ja käden taitoihin. Koulutuksen ja ammatissa toimimisen kognitiivisiin taitoihin liittyvät luonnontieteellis-tekniset osaamisvaatimukset nähtiin keskitasoisiksi ja näin ammatti asetettiin käsityksissä älyllisesti vähemmän vaativiksi kuin yliopiston tarjoamat lähitieteidenalojen koulutusohjelmat. Haastateltujen käsityksiä voidaan pitää epätäydellisinä, mutta ei epärealistisina verrattaessa niitä viralliseen informaatioon bioanalyytikon koulutuksessa ja ammatissa vaadittavista osaamisesta ja ominaisuuksista (Opetusministeriö 2006; Opetushallitus 2012b).

Opinto-ohjaajat näkivät toimintansa lukiolaisia jatkokoulutukseen ohjaavina henkilöinä tärkeäksi ja puolueettomaksi, mutta eivät nuoren ammatinvalintaa ratkaisevaksi tekijäksi. Merkitys nuoren ammatinvalinnan tärkeänä ja puolueettomana tukijana rakennettiin oman toiminnan reunaehtojen avulla sekä nuoren ja muiden toimijoiden roolien kuvauksella. Individualistisessa puheessa nuoren näkeminen aktiivisena oman elämänsä toimijana ja siitä vastuullisena ker-

toivat yhteiskuntamme historiasta tiiviiden maaseutuyhteisöjen muuttuessa teollistuneiksi ja hajanaisiksi kaupunkiyhteisöiksi ja ihmisten välisten suhteiden muuttuessa kasvokkaisista välineellisiksi. Kasvatuksessa on kysymys yksilön sopeuttamisesta vallitsevan yhteiskunnan käytänteisiin ja kulttuuriin, niin että jokainen tukee omalta osaltaan yhteiskunnan säilymistä ja yhteistä arvopohjaa. Jälkimodernissa yhteiskunnassamme erilaisin arvopohjin ja kulttuurein varustettuja yhteisöjä on enemmän kuin aiemmin eikä kaikille yhteistä enää ole. Tämä sekä edellyttää että avaa mahdollisuuksia kullekin yksilölle. Kasvatusajattelu on muuttunut yhteiskunnan muuttumisen seurauksena yksilöä ja yksilön ominaisuuksia korostavaksi ja tukevaksi. Haastateltujen opinto-ohjaajien puhe elämänkulun arvaamattomuudesta heidän oman toimintansa merkitystä vähentävänä kertovat myös tämän hetkisestä yhteiskunnallisesta tilanteesta: nyt valintoja tekevien nuorten on varustauduttava jatkuvasti kehittyvään työelämään ja elinikäiseen oppimiseen, eikä lukioiässä valittava ammatti ole välttämättä lopullinen. (ks. Antikainen, Rinne & Koski, 2006.)

Yksilöllisyyden korostaminen valintojen ohjaamisessa kertoo myös vallitsevasta oppimiskäsityksestä. Konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaan oppiminen on yksilön aktiivista toimintaa, jossa yksilö suhteuttaa uuden tiedon aiempiin tietoihinsa, kokemuksiinsa ja tarpeisiinsa. Oppiminen tapahtuu sosiaalisessa kanssakäymisessä yksilön peilattessa toimintaansa toisilta saatuun palautteeseen. (Rauste-von Wright, von Wright & Soini, 2003.) Opinto-ohjauksessa käytetyt menetelmät ja toiminnan tavoite yksilöllisten valintojen toteutumiseen omien tarpeiden ja kiinnostusten suunnassa tukevat konstruktivistista käsitystä.

Haastateltujen puheissa nuoren ammatinvalintaa määrittelevistä tekijöistä suuressa roolissa olivat koti ja vanhemmat. Tämä käsitys saa tukea aiemmista tutkimuksista. Käsitukset itsestä ihmisenä ja omista kyvyistä lähtevät lapsuudessa kehittyneestä minäkuvasta. Vanhempien vaikutus näkyy sekä nuoren kyvyssä tehdä valintoja (Emmanuelle, 2009; Germeijs & Verschueren, 2009; Miller & Cummings, 2009; Cenkseven-Önder ym., 2010) että varsinaisissa valinnoissa (Bleeker & Jacobs, 2004; Kniveton, 2004; Jacobs ym., 2006; Wong ym., 2011). Opinto-ohjaajien käsityksen mukaan nuoren ammatinvalintaa määrittelevät merkittävästi myös muiden käsitykset ja mielipiteet; näin myös Savickas`n teorian mukaan, jossa ammatinvalintaprosessi kuvataan nuoren vallitsevaan yhteiskuntaan sosiaalistumisen

prosessiksi – käsitykset itsestä suhteutetaan muiden odotuksiin ja ulkomaailman vaatimukseen (Stringer ym., 2011).

Kasvatuksen tehtävä on sosiaalista yksilö yhteiskuntaan, jossa yksilö elää. Koulutuksen tehtävinä on mm. tuottaa kvalifikaatioita eli tietynlaista tietoa, taitoa ja osaamista ja valikoida yksilöitä ominaisuuksiensa ja kykyjensä perusteella sopiviin tehtäviin yhteiskunnassa. Aiemmin valikointi tarkoitti yhteiskunnassa vallitsevien sosiaalisten suhteiden uusintamista niin, että ylemmistä sosiaaliryhmistä olevat lapset ohjautuivat vanhempiansa statuksen mukaisesti rinnakkaiskoulujärjestelmän avulla. Tästä ihmisiä erottelevasta ja luokittelevasta järjestelmästä on viime vuosikymmeninä pyritty eroon tasa-arvoistamalla koulutusjärjestelmää ja mahdollistamalla kouluttautuminen kaikille taloudellisesta tai sosiaalisesta asemasta huolimatta. (Antikainen ym., 2006.)

Haastateltujen opinto-ohjaajien puheista välittyi vilpittömän pyrkimyksen toteuttaa tasa-arvoisuutta lisäävää toimintaa opintojen ohjauksessa puolueettomasti kaikki koulutusväylät esille tuovina ja nuorten omien kiinnostusten suunnassa eteenpäin ohjaavina henkilöinä. Asenteet muuttuvat kuitenkin hitaasti ja resurssipuheet lukion tuntijaosta ja ainekeskeisyydestä yhdessä lukion historiallisesta asemasta ensisijaisesti yliopistoon johtavaksi väyläksi asettavat opinto-ohjaajien toiminnalle reunaehdot, jotka mahdollistavat vain tietynlaisen toiminnan. Nykyisessä yhteiskunnassamme ammattialoja on runsaasti ja opinto-ohjaukselle asetettu tuntimäärä lukiossa on pieni; näin ollen haastateltujen käsityksen mukaan kaikkia aloja koskevan yksityiskohtaisen tiedon hallinta ja eteenpäin välittäminen valintoja ohjaamaan ei ole mahdollista. Välineellinen tuki jatkokoulutuspaikkojen valinnassa ja nuoren omia pohdintoja tukevat ohjauskeskustelut sen sijaan ovat tärkeitä ja mahdollisia tämänhetkisillä opinto-ohjaukselle lukion opetussuunnitelmassa asetetuilla resursseilla.

Mitä tulokset tarkoittavat ammattikorkeakoulujen bioanalytiikan koulutuksen rekrytointitoimien kehittämisessä? Haastatteluissa esitettyjen käsitysten perusteella yksityiskohtainen alaesitys opinto-ohjauksen tunneilla tai opinto-ohjaajan kanssa käytävissä ohjauskeskusteluissa ei vaikuta realistiselta eikä tehokkaalta alan markkinointikeinolta. Virallinen alakohtainen informaatio on helposti saavutettavissa ja haastattelujen perusteella

myös aktiivisessa käytössä. Ohjaus keskittyy toimintatavasta (opinto-ohjaajan ihmistuntemus ja alakohtainen tieto tai viralliseen informaation perustuva) riippumatta nuoren henkilökohtaisiin kiinnostuksen kohteisiin ja tarpeisiin. Rekrytoinnissa tulisi tämän perusteella keskittää toimet bioanalytiikan julkisen näkyvyyden lisäämiseen niin, että nuoren kiinnostuksen herääminen olisi mahdollista. Lukion ainepainotteisuus antaa rekrytoinnille mahdollisuuden tuoda bioanalytiikkaa esille esimerkiksi luonnontieteellisten aineiden kurssien yhteydessä, kuten amerikkalaisissa tutkimuksissa esitettiin (Haun ym., 2005; McClure, 2009; Sawyer ym., 2006). Tällainen toiminta edellyttää ammattikorkeakoulujen bioanalytiikan koulutuksen järjestäjiltä yhteistyötä lukion aineenopettajien kanssa aineenopetuksen opetussuunnitelmaa tukevien kokonaisuuksien suunnittelemiseksi.

6.2 Tutkimuksen luotettavuus

6.2.1 Kohderyhmän haku ja valinta sekä haastattelu aineiston keruumenetelmänä

Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on ymmärtää kohdejoukon käsitysten sisältöä eikä yleistää saatua tietoa, näin ollen haastateltavien määrän vähäisyys – tässä tutkimuksessa seitsemän henkilöä - ei ole ongelma. Haastateltavia haettiin tasapuolisesti kohderyhmän alueelta ja he saivat ennen haastatteluun suostumistaan tiivistettyä tietoa tutkimuksen tarkoituksesta, joten voitiin olettaa, että haastatteluun suostuvilla on tietoa ja kokemusta tutkittavasta asiasta ts. he edustivat hyvien tiedonantajien joukkoa. (Polit & Beck, 2006; Tuomi & Sarajärvi, 2009; Hirsjärvi & Hurme, 2010.)

Haastateltavien rekrytointitavaksi valittiin tutkimuksen suunnitteluvaiheessa sähköpostitse lähestyminen. Tutkimuspyyntöjä ja sähköposteja tulee nykyisin runsaasti ja sähköisesti tullut yhteydenotto voidaan helposti sivuuttaa. Keskustelin tutkimussuunnitelmastani itäsuomalaisten opinto-ohjaajayhdistysten aktiivitoimijoiden kanssa ennen haastateltavien rekrytointia ja sovimme, että voin käyttää ensi vaiheessa yhdistysten kautta tapahtuvaa yhteydenottoa oletuksella, että oman ammattiryhmän välityksellä tulevat sähköpostit luettaisiin todennäköisemmin. Rekrytointiajankohta osui loppukevääseen, joka on lukuvuoden päättymisen vuoksi kiireinen ajankohta monille opettajille ja opinto-ohjaajille. Rekrytointiin

vastanneiden määrä jäi ensivaiheessa mahdollisesti edellä mainituista syistä niukaksi, joten rekrytointia jatkettiin suurin yhteydenotoin sekä sähköisesti että viimeisessä vaiheessa vielä puhelimitse. Tutkimukseen osallistumisen on oltava vapaaehtoista ja monet yhteydenotot voivat tuntua vastaanottajasta kiusallisilta. Oma-alotteisesti tutkimuksen haastateltavaksi suostuminen tarkoittanee motivoitunutta ja hyvää tiedonantajaa, joka on haastattelututkimuksen tavoite. Haastateltavien rekrytointiyritykset lopetettiin kohtuulliselta tuntuvan ajan ja yhteydenottojen määrän jälkeen kunnioittaen näin rekrytoitavien yksityisyyttä ja lupaa kieltäytymiseen (Eskola & Suoranta, 1998; Hirsjärvi & Hurme, 2010).

Aineiston analyttiseksi näkökulmaksi valitussa diskurssianalyysissä tutkittavien määrä ei ole menestyksellisen tutkimuksen taakka; haastattelut litteroidaan tarkasti, joten aineistoa voi tulla muutamastakin haastattelusta runsaasti. Suuressa aineistossa on myös vaarana hukata osa kielenkäytön vaihtelevuudesta, jonka voi saada esiin jo muutamastakin haastattelusta. Tärkein aineiston kokoa määrittävä tekijä on tutkimuksen kysymyksen asettelu. (Potter & Wetherell 1987, 161.) Kun tarkastelun kohteena on sosiaalisesti tuotettu ja jaettu todellisuus, aineiston kylläntymisestä ei voida tehdä haastateltavien määrän mittaria – uusi tilanne tuottaa diskurssianalyttisesti tarkasteltuna aina uusia merkityksiä. (Eskola & Suoranta, 1998; Juhila & Suoninen, 1999.) Diskurssianalyysin mielenkiinnon kohteena on variaation osoittaminen; miten erilaisin puhetavoin samasta asiasta puhutaan – poikkeus vahvistaa säännön. Tätä voidaan pitää aineiston kattavuutta koskevana ongelmana; milloin haastatteluja on tarpeeksi. Tässä tutkimuksessa aineiston voi katsoa olevan puutteellinen, sillä haastatteluun ei saatu yhtään sivutoimista opinto-ohjaajaa. Kaikki haastateltavat olivat päätoimisia opinto-ohjaajia, joiden resurssit oletettavasti ovat kohtuullisen hyvät. Sivutoimisilla opinto-ohjaajilla tilanne on todennäköisesti toinen ja heidän haastattelunsa olisi saattanut tuoda esiin erilaisia näkökulmia opinto-ohjauksen merkityksestä ja mahdollisuuksista. Vahvuutena voidaan pitää muutoin vaihtelevaa aineistoa; mukana oli sekä miehiä että naisia eri kokoisista lukioista ja sekä maaseudulta että kaupungista. Vaihtelevuutta lisäsivät myös haastattelujen toteutustavat: paikan päällä haastatteluja, verkkovälitteisesti toteutettu haastattelu ja parihaastattelu.

Diskurssianalyttisissä menetelmissä suositeltavimmat aineistot ovat luonnollisissa olosuhteissa tuotettuja tekstejä tai puheita, mutta myös haastattelut ovat mahdollisia

aineistojen hankkimisen tapoja. Kun haastattelupuheista yleensä haetaan yhdenmukaisuutta, diskurssianalyysissä ollaan kiinnostuneita kielenkäytön tavoista ja siinä esiintyvistä vaihtelusta. Haastattelut pitäisi tehdä niin, että haastattelijalla saisi tämän vaihtelun haastateltavan puheesta esiin. Vaihtelun esiin saamisen keinoja ovat esimerkiksi saman aiheen käsittely eri näkökulmista ja vastausten perusteella tehtävät jatkokysymykset. (Potter & Wetherell, 1987, 163-165.) Tässä tutkimuksessa käytettiin teemahaastattelua, jossa ammatinvalintaa lähestyttiin ensin yleisesti opinto-ohjaajan asiantuntemusalueelta lähtien ja edettiin heille vieraampaan bioanalytiikan alueeseen haastattelun toisella puoliskolla. Haastateltavien vastauksia pyrittiin hyödyntämään ja jatkokysymyksin tarkentamaan annettujen vastausten sisältöä pysytellen kuitenkin pääteemojen sisällä.

6.2.2 Analyttisen näkökulman ja menetelmien valinta

Diskurssianalyysin käyttäminen tämän tutkimuksen menetelmällisenä valintana oli tietoinen sekä aineiston keräämisen menetelmää että aineiston analyysiä koskeva valinta. Tiedon olemusta koskevana ontologisena lähtökohtana ajattelen, että lukiossa annettava opinto-ohjaus perustuu opinto-ohjaajan ja nuoren väliseen vuorovaikutussuhteeseen, jossa opinto-ohjaajalla on kasvattajana ja aikuisena vastuullinen rooli. Opinto-ohjaaja toimii ammattietäikkänsä mukaisesti kasvattajana, mutta tuo ohjaussuhteeseen sekä tietoisesti että tiedostamattaan omat kokemuksensa, ajatuksensa ja kulttuurista perustaa edustavat ennako-oletuksensa. Näin ollen se, mitä opinto-ohjaaja ajattelee nuoren ammatinvalintaan liittyvistä tekijöistä, eri ammanteista, koulutuksista ja koulutuspoliittisista tekijöistä, voi vaikuttaa jollain tavoin nuoren tekemiin valintoihin. Olen tässä tutkimuksessa ollut kiinnostunut tuon ohjaussuhteen käytännöllisen kokonaisuuden selvittämisestä bioanalyttikon ammatin kannalta; millaiset käsitykset opinto-ohjaajilla on kyseisestä ammatista ja siinä vaadittavista ominaisuuksista ja millaiseksi he oman roolinsa nuoren ammatinvalintaprosessissa näkevät. Näiden käsitysten esille tuonti haastattelussa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa haastattelijan kanssa kieltä välineenä käyttäen on epistemologinen tiedon luonnetta ja sen saantia koskeva oletukseni. (ks. Hirsjärvi & Hurme, 2010.)

Olisin voinut kerätä tutkimusaineistoni laatimalla teoreettiseen ja kokemusperäiseen tietoon perustuvan kyselylomakkeen, lähettää sen kaikille itäsuomalaisille opinto-ohjaajille ja analysoida aineisto kvantitatiivisin menetelmin mitaten opinto-ohjaajien käsitysten todenmukaisuutta. Ennako-oletukseni oli, että kyseinen ammatti ei ole kovin tunnettu, joten en pitänyt opinto-ohjaajien tietojen tason oikeellisuuden mittaamista mielekkäänä. Olisin voinut hankkia aineistoni myös havainnoimalla opinto-ohjauksen käytännön tilanteita ryhmä- ja yksilöohjauksessa. Kiinnostuksen kohteeni oli kuitenkin rajatusti bioanalyytikon ammatissa, joka on pieni, enimmäkseen julkisilta katseilta piilossa työtä tekevä ammattiryhmä, joten tämä ammatti ei olisi tullut välttämättä lainkaan esille havainnointitilanteissa.

Tutkimuksen hyödynnettävyytavoitteena oli tuottaa tietoa bioanalytikoita kouluttavien organisaatioiden rekrytointikäytäntöjen kehittämistä varten, joten pidin mielekkäänä tarkastella opinto-ohjaajien käsityksiä omasta roolistaan ja merkityksestään heidän itsensä pohtimana. Yksilöllisen teemahaastattelun keskeisiä piirteitä ovat tutkittavaa ilmiötä koskevaan etukäteistietoon perustuen teemojen valinta, haastattelijan ja haastateltavan välinen vuorovaikutus ja kieli vuorovaikutuksen välineenä. Diskurssianalyysissä keskitytään kielen avulla tuotettujen merkitysten ja yhteisesti jaetun sosiaalisen todellisuuden luomisen tarkasteluun. (Hirsjärvi & Hurme, 2010). Teemahaastattelussa oli mahdollista keskittyä rajattuihin aiheisiin; bioanalyytikon ammattiin ja opinto-ohjaajan rooliin ja merkitykseen ja saada niistä haastattelutilanteessa tuotettua ja tarkennettua kokemuksiin ja käsityksiin perustuvaa tietoa. Opinto-ohjauksen työmenetelmistä oli etukäteen kattavasti tietoa, ja julkisuudessa hyvin tunnettujen ammattien kohdalla rekrytointiongelmia tuskin tulee esille. Huonosti tunnettujen ammattien kohdalla tilanne voi kuitenkin olla toisenlainen; miten opinto-ohjaajat silloin toimivat ja millaiset ajatusmallit toimintaa ohjaavat? Näihin kysymyksiin oletin teemahaastattelun ja diskurssianalyttisen näkökulman tuovan lisätietoa. Se, miten bioanalyytikon ammatista ja sen vaatimuksista puhutaan ja millaiseksi oma toimijuus nuoren ammatinvalinnassa kuvataan, heijastuu opinto-ohjaajan ja nuoren väliseen ohjaussuhteeseen opinto-ohjaajan toimintaa ohjaavina ajatusmalleina – tietoisesti tai tiedostamatta.

6.2.3 Analyysien ja tulkintojen luotettavuus

Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta kuvataan uskottavuuden, siirrettävyyden ja vahvistuvuuden käsitteiden avulla. Uskottavuudella arvioidaan onko työssä tosielämän tuntua; vastaako tutkijan tekemä tulkinta haastateltujen käsityksiä. Tämän voisi varmistaa luettamalla tutkimus haastatelluilla ennen raportin julkaisemista ja raportoimalla haastateltujen kommentit. Tässä tutkimuksessa näin ei ole menetelty, vaan uskottavuus jää tutkimuksen lukijan arviotavaksi tehdyn raportin perusteella. Raportissa on annettu runsaasti tilaa tutkittavien äänelle pitkinä autenttisine sitaateina ja esitetty selontekoja koskeva tulkinta samassa yhteydessä. Siirrettävyys on myös raportin lukijan harkintaa: ovatko tehdyt tulkinnat mahdollisia toisessa vastaavanlaisessa tilanteessa. Vahvistuvuudelle on raportissa haettu tukea aiemmista tutkimuksista ja muusta alan peruskirjallisuudesta. (Eskola & Suoranta, 1998, 211–212.)

Raportoinnin tarkkuus ja loogisuus kertovat tutkimuksen sisäisestä validiteetista eli pätevyydestä: löytyykö logiikkaa koko tutkimusprosessista, millainen on tutkijan tieteellinen ote ja tieteenalansa hallinta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa myös ulkoinen validiteetti eli kuvataan ko kohdetta sellaisena kuin se on, on mahdollista arvioida vain raportin tarkkuuden avulla. Sitaatit ja eri vaiheiden tarkka raportointi ovat tässä tutkimuksessa perustana myös näille luotettavuuskriteereille. (Eskola & Suoranta, 1998.)

Reliabiliteetilla tarkoitetaan tutkimuksen toistettavuutta ja kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistosta tehtyjen tulkintojen ristiriidattomuutta (Eskola & Suoranta, 1998, 213). Tämä voitaisiin toteuttaa käyttämällä useampia tutkijoita. Diskurssianalyttisessä mielessä toisen tutkijan käyttö ei kuitenkaan tuottaisi reliabelimpaa tulkintaa, sillä tutkija on itse todellisuuden tuottaja haastateltavan kanssa yhdessä. Toisenlaisin taustatiedoin ja sitoumuksin varustettu tutkija tuottaisi samoista teemoista todennäköisesti erilaiset tulkinnat. (Juhila & Suoninen, 1999.) Analyysin toistettavuus riippuu siten aina tutkijasta; diskurssianalyysissä toinen tutkija voi päätyä erilaisiin tuloksiin, mutta tarkasti raportoidussa ja runsaasti haastateltavien ääntä esittelevässä tutkimuksessa lukijan on mahdollista arvioida tehtyjä analyysien ja tulkintojen kattavuutta ja seurata tutkijan päättelyketjua. Tässä tutkimuksessa tutkija on peruskoulutukseltaan bioanalyttikko. Käsitykset itsestä oman ammattikunnan tyyppiedustajana ovat vaikuttaneet

haastattelujen suunnitteluun ja toteutukseen ja puheiden tulkintaan. Se mitä haastatteluista nähdään merkityksellisenä, on pitkälle tutkijan lähtökohtiin perustuvaa.

6.3 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimusprosessissa on pyritty noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä sekä muiden tutkijoiden tekemään työhön viittaamisessa että oman tutkimuksen vaiheiden tarkassa ja rehellisessä raportoinnissa. Haastattelututkimuksessa tutkimuksen eettisyyden keskeisimmäksi kysymykseksi nousee haastateltavien kohtelu ja yksilöllisyyden suojaaminen. Tässä tutkimuksessa ensimmäisenä eettisenä periaatteena oli tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuus. Haastateltavien rekrytoinnissa se tarkoitti sitä, että rekrytointi tehtiin lyhyellä aikavälillä ja suostuttelua tehtiin kohtuullisesti – ei painostaen. Haastateltavat saivat tietoa tutkimuksen tarkoituksesta rekrytointivaiheessa ja heillä oli mahdollisuus sen perusteella ratkaista, osallistuvatko vai eivät. Tietoinen suostumus osallistumisesta pyydettiin kirjallisesti jokaiselta haastatellulta. Haastattelussa ei kysytty haastateltujen henkilökohtaiseen elämään liittyviä tietoja, vaan heitä haastateltiin ammattinsa edustajana. (Kuula, 2006; Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2002.)

Yksilöllisyyden suojaaminen on toteutettu tässä tutkimuksessa siten, että haastattelut on kuunnellut ja litteroinut vain tutkija itse. Tutkimusraportissa haastateltavien kuvailu on tehty niin yleisellä tasolla, että ketään ei voi sen perusteella tunnistaa. Aineistositaatteja on toimitettu niin, että haastateltavien työpaikkoja ei voi tunnistaa eikä päätellä kenen puhetta sitaatti edustaa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2002; Kuula, 2006; Hirsjärvi & Hurme, 2010.)

6.4 Tutkimus laajemmassa kontekstissa ja jatkotutkimushaasteita

Pro gradu –tutkielman tekeminen oli tieteellinen tutkimusprosessi, joka koosti tutkintoa varten tehtyjä opintoja ja näytti, mitä opiskelumatkalta on tarttunut mukaan pääomaksi tulevaan

ammattiin. Siinä harjoiteltiin tutkimuksen tekemisen taitoja ja lopputuloksessa näkyi aina kokemattomuus.

En ollut tehnyt tutkimushaastatteluja ennen tätä tutkielmaa. Jälkikäteen huomasin haastattelu-
nauhoituksia kuunnellessani, että minulta jäi hyödyntämättä sekä haastattelujen suunnittelussa
että toteutuksessa aiheita, joista haastateltavat puhuivat ja joista minulla oli teoretietoa. Niin
taustateoriassa kuin haastatteluissakin tuli esiin elitistinen ajattelu lukioista yliopistoon johta-
vana väylänä ja sosiaaliluokan vaikutus nuoren ammatinvalintaan. Kokeneempana haastatteli-
jana olisin ehkä osannut asettaa provosoivampia jatkokysymyksiä ammattikorkeakoulu-
yliopistoajattelusta ja saada vielä hedelmällisempää aineistoa sitä koskevista puhetavoista.
Sosiaaliluokan vaikutuksesta nuoren ammatinvalintaan on tehty paljon tutkimusta, mutta mi-
hin bioanalytiikka siinä sijoittuu, voisi olla kokonaan uuden tutkimuksen aihe. Sukupuolittai-
nen ohjauksen tarve tuli esiin joissakin haastatteluissa, mutta jatkokysymysten tekeminen jäi
tekemättä – onko ohjauksen merkitys erilainen tytöillä ja pojilla? Kokemattomana haastatteli-
jana etenin joissakin kohdin liikaa teemoihini sitoutuneena, enkä osannut hyödyntää haastatel-
tavien vastauksia jatkokysymyksiksi.

Haastatteluissa tuli esiin bioanalytiikan nuoria arveluttava imago verinäytteenottotyöstä, jota
ei pidetä kovin houkuttelevana. Eräs haastateltava pitikin bioanalytiikkaan hakeutumista
”ajautumisena” esimerkiksi hoitotyön alalta, kun bioanalyytikon työtä on päästy näkemään
lähempää ja todettu sen olevan haasteellista ja kiinnostavaa työtä. Rekrytointia voisi suunni-
tella myös hoitoalojen suuntaan ja selvittää esimerkiksi lähihoitajien käsityksiä bioanalyyti-
kon ammatista. Bioanalyytikon työ nähtiin haastatteluissa pikkutarkkuuden ja lyhyiden poti-
laskontaktien vuoksi sosiaalisesti sekä vaativana että bioanalyytikon persoonaa määrittävinä
ominaisuuksina, joka voi yhden haastateltavan mukaan asettaa erityisvaatimuksia myös joh-
tamiselle. Johtamisen koulutuksessa opiskeleville tästä saisi myös hyvän pro gradu -
tutkielman aiheen: bioanalyytikon persoona ja johtamisen erityiskysymykset.

Haastateltavien mukaan ammattikorkeakoulun ja yliopiston välillä on edelleen nuorten ja
vanhempien mielissä erilainen imago. Mielenkiintoinen jatkotutkimuksen aihe olisi selvittää
nuorten käsityksiä bioanalytiikasta – miten se eroaa ja eroaako se opinto-ohjaajien käsityksis-

tä. Haastatellut opinto-ohjaajat kuvasivat bioanalytiikkaa perinteisestä hoitotyöstä eriytyvänä kapeana asiantuntija-alueena, joka edustaa nuorille myös vähemmän vaativaa bio-alaa. Mihin bioanalytiikka tulee jatkossa terveysalan ammattikorkeakoulualana sijoittumaan, ellei sitä voi selkeästi asettaa hoitoalan ammatiksi eikä luonnontieteellis-tekniseksi ammatiksi? Riittääkö siihen kiinnostuneita hakijoita, kun tämänhetkisen koulutuspoliittisen linjauksen mukaan siltä puuttuu oma kliinisen laboratoriotieteen jatkokoulutusväylä? Sairaanhoidon ammattikorkeakoulututkintojen tieto- ja arvoperusta sekä tiedekorkeakoulussa tarjottava jatko-opintoväylä ovat selkeästi hoitotieteessä, mutta mikäli bioanalytiikkaa ei pidetä hoitotyönä ollenkaan, hoitotiede ei välttämättä palvele bioanalytikoita alan kehittämisen perustana eikä jatko-opintojen kohteena. Mikäli nuorten käsitykset vastaavat opinto-ohjaajien käsitystä lukiosta ensisijaisesti yliopistoon johtavana väylänä, bioanalytiikan asema lukiosta ammattikorkeakouluun haettavana alana ei näin ollen näytä kovin vetovoimaiselta ja vaatii vetovoimaisuuden säilyttämiseksi koulutuspoliittisia toimia.

LÄHTEET

Ahola, S. & Mikkola, J. (2004). *Opinto-ohjaus, muutos ja epävarmuus*. Turku: Turun yliopisto, Koulutussosiologian tutkimuskeskus.

Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino.

Alexitch, L. R., Kobussen, G. P. & Stookey, S. (2004). High School Students' Decisions to Pursue University: What Do (Should) Guidance Counsellors and Teachers Tell Them? *Guidance and Counselling* , 19 (4), 142–152.

Antikainen, A., Rinne, R. & Koski, L. (2006). *Kasvatussosiologia*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Ben Natan, M. & Becker, F. (2010). Israelis' perceived motivation for choosing a nursing career. *Nurse Education Today* (30), 308–313.

Bleeker, M. M. & Jacobs, J. E. (2004). Achievement in Math and Science: Do Mothers' Beliefs Matter 12 Years later? *Journal of Educational Psychology* , 96 (1), 97–109.

Bolan, C. & Grainger, P. (2005). What do high school counselors really think of nursing. *Journal of Nursing Education* , 44 (3), 135–138.

Buerhaus, P. I., Donelan, K., Norman, L. & Dittus, R. (2005). Nursing Students' Perceptions of a Career in Nursing and Impact of a National Campaign Designed to Attract People into the Nursing Profession. *Journal of Professional Nursing* , 21 (2), 75–83.

Campbell-Heider, N., Sackett, K. & Whistler, M. P. (2008). Connecting with guidance counselors to enhance recruitment into nursing of minority teens. *Journal of Professional Nursing* , 24 (6), 378–384.

Cenkseven-Önder, F., Kirdök, O. & Isik, E. (2010). High-school students' career decision-making pattern across parenting styles and parental attachment levels. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology* , 8 (1), 263–280.

Croll, P. (2008). Occupational choice, socio-economic status and educational attainment: a study of the occupational choices and destinations of young people in the British Household Panel Survey. *Research Papers in Education* , 23 (3), 243–268.

Dunderfelt, T. (2011). *Elämänkaaripsykologia*. Helsinki: WSOYpro Oy.

Emmanuelle, V. (2009). Inter-relationships among attachment to mother and father, self-esteem, and career indecision. *Journal of Vocational Behavior* (75), 91–99.

Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Evans, A., Elford, J. & Wiggins, D. (2008). Using the Internet for Qualitative Research. Teoksessa C. Willig & W. Stanton-Rogers, *The SAGE Handbook of Qualitative Research in Psychology*. Elektroninen aineisto. Haettu 5.4.2012 osoitteesta: http://www.sage-reference.com.ezproxy.uef.fi:2048/view/hdbk_qualpsych/n18.xml

Fontana, A. & Frey, J. H. (2008). The Interview. Teoksessa N. K. Denzin & Y. S. Lincoln(toim.), *Collecting and interpreting qualitative materials* (s. 115–159). Thousand Oaks, California, United States of America: Sage publications Inc.

Germeijs, V. & Verschueren, K. (2009). Adolescents`Career Decision-Making Process: Related to Quality of Attachment to Parents? *Journal of Research on Adolescence* , 19 (3), 459–483.

Grainger, P. & Bolan, C. (2006). Peceptions of nursing as a career choice of students in the Baccalaureate nursing program. *Nurse Education Today* (26), 38–44.

Haun, D., Leach, A., Lawrence, L. & Jarreau, P. (2005). Students`Perceptions of Laboratory Science Careers: Changing Ideas with an Education Module. *Clinical Laboratory Science* , 18 (4), 226–232.

Henkilötietolaki 22.4.1999/523. Haettu 10.4.2012 osoitteesta
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990523>

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2010). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Häyrynen, Y.-P. (1989). Elämänura ja ammatinvalinta. Teoksessa P. Niemelä & J.-E. Ruth(toim.), *Ihmisen elämäнкаari* (s. 113–126). Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Jacobs, J. E., Chhin, C. S. & Bleeker, M. M. (2006). Enduring Links: Parents`expectations and their young adult children`s gender-typed occupational choices. *Educational Research and Evaluation* , 12 (4), 395–407.

Jokinen, A. & Juhila, K. (1999). Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen, *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s.54–97). Tampere: Vastapaino.

Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (1993). Diskursiivinen maailma. Teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen, *Diskurssianalyysin aakkoset* (s. 17–47). Tampere: Vastapaino.

Juhila, K. (1999). Kulttuurin jatkuvasti rakentuvat kehät. Tilanteisesta kulttuuriseen kontekstiin. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen: *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s.160–198). Tampere: Vastapaino.

Juhila, K. & Suoninen, E. (1999). Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen, *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s.233–252). Tampere: Vastapaino.

Juutilainen P- K. (2003). *Elämään vai sukupuoleen ohjausta? Tutkimus opinto-ohjauskeskustelun rakentumisesta prosessina*. Väitöskirja. Kasvatustieteellisiä julkaisuja n:o 92. Joensuu: Joensuun yliopisto.

King, J., Hardie, K. & Conway, J. (2007). The perceptions of high school careers advisers regarding nursing: An Australian study. *Contemporary Nurse* , 24, 137–146.

Kniveton, B. (2004). The influences and motivations on which students base their choice of career. *Research in Education* (72), 47–59.

Kuula, A. (2006). *Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.

Kähärä-Uppgård, A. (2011). Ammatin vetovoimaisuus työelämään siirtymisvaiheessa. Bioanalyttikko-opiskelijoiden näkemyksiä. Terveystieteiden pro gradu-tutkielma. Itä-Suomen yliopisto, Sosiaali- ja terveysjohtamisen laitos. Haettu 19. 2 2012 osoitteesta http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20110118/urn_nbn_fi_uef-20110118.pdf

Laitinen, A. & Halonen, M. (2007). *Keskeyttämisen syyt selville - opinnot loppuun ammattikorkeassa! Opintojen keskeyttäminen Savonia-ammattikorkeakoulussa vuonna 2005*. Kuopio: Savonia ammattikorkeakoulu.

Law, W. & Arthur, D. (2003). What factors influence Hong Kong school students in their choice of a career in nursing? *International Journal of Nursing Studies* (40), 23–32.

Lerikkanen, J. (2002). *Koulutus- ja uravalinnan ongelmat. Koulutus- ja uravalinnan tavoitteen saavuttamista haittaavat ajatukset sekä niiden yhteys ammattikorkeakouluopintojen etenemiseen ja opiskelijoiden ohjaustarpeeseen*. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Lumme, R. (2002). *Laboratoriohoitajan ammatillinen osaaminen "...tarvitaan prosessimaista ajattelua..."*. Lisensiaatin tutkielma. Helsingin yliopisto, kasvatustieteellinen tiedekunta.

Lupart, J. L., Cannon, E. & Telfer, J. A. (2004). Gender differences in adolescent academic achievement, interests, values and life-role expectations. *High Ability Studies* , 15 (1), 25–42.

Malanchuck, O., Messersmith, E.E. & Eccles, J.S. (2010). The Ontogeny of Career Identities in Adolescence. Teoksessa S.Shulman & J.E. Nurmi (toim.)*The role of goals in navigating individual lives during emerging adulthood. New Directions for Child and Adolescent Development*, 130, 97–110.

McClure, K. (2009). Student perceptions of the clinical laboratory science profession. *Clinical laboratory science* , 22 (1), 16–21.

Menon, M. E. (2010). The effect of career counsellors on the decision to pursue higher education: a mixed-methods investigation. *Journal of Further and Higher Education* , 34 (4), 519–536.

Miller, K. & Cummings, G. (2009). Gifted and Talented Students` Career Aspirations and Influences: A Systematic Review of the Literature. *International Journal of Nursing Education Scholarship* , 6 (1), 1–26.

Motola, M. (2001). *Social habitus and the impact of sociocultural factors on vocational behavior of adolescents. A cross-national comparison of French and Finnish students* (Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja N:o 49). Joensuun yliopisto.

- Neilson, G. R. & Jones, M. C. (2011). What predicts the selection of nursing as a career choice in 5th and 6th year school students? *Nurse Education Today* , doi:10.1016/j.nedt.2011.06.011.
- Neilson, G. R. & Lauder, W. (2008). What do high academic achieving school pupils really think of nursing: Analysis of the narrative from paradigmatic case interviews. *Nurse Education Today* (28), 680–690.
- Numminen, U., Jankko, T., Lyra-Katz, A., Nyholm, N., Siniharju, M. & Svedlin, R. (2002). *OPINTO-OHJAUKSEN TILA 2002 .Opinto-ohjauksen arviointi perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa sekä koulutuksen siirtymävaiheessa. Arviointi 2/2002*. Haettu 25. 3 2012 osoitteesta www.oph.fi/julkaisut/2002/opinto-ohjauksen_tila_2002
- Opetushallitus (2012a). *Ammattikorkeakoulutukseen hakeneet, hyväksytyt ja paikan vastaanottaneet koulutusohjelmittain. Yhteishakuun kuuluva eli nuorten suomen- ja ruotsinkielinen koulutus/bioanalytiikan koulutusohjelma*. Haettu 13. 1 2012 osoitteesta www.koulutusnetti.fi/tilastot
- Opetushallitus (2012b). *Koulutusopas 2012. Ammatillinen koulutus ja lukiokoulutus sekä vapaa sivistystyö. Oppaat ja käsikirjat 2011-10*. Haettu 24.2.2012 osoitteesta <http://www.02.oph.fi/koulutusoppaat/koulutusopas.pdf>
- Opetushallitus (2003). *Lukion opetussuunnitelman perusteet*. Haettu 1. 2 2012 osoitteesta www.oph.fi/download/47345_lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2003.pdf
- Opetusministeriö (2006). *Ammattikorkeakoulusta terveydenhuoltoon. Koulutuksesta valmistuvien ammatillinen osaaminen, keskeiset opinnot ja vähimmäisopintopisteet. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:24*. Haettu osoitteesta http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2006/Ammattikorkeakoulusta_terveydenhuoltoon.html
- Opetusministeriö (2012). *Vipunen. Opetus- ja kulttuuriministeriön ja opetushallituksen tilastoja. Tutkinnot koulutusaloittain/Koulutusohjelmittain/Bioanalytiikan ko*. Haettu 13.1.2012 osoitteesta www.minedu.fi/OPM/Koulutus/ammattikorkeakoulutus/tilastoja/?lang=fi/Vipunen
- Palumbo, M. V., Rambur, B., McIntosh, B. & Naud, S. (2008). Perceptions of an Ideal Career versus Perceptions of Six Health Careers. *Journal of Allied Health* , 37 (1), 8–14.
- Pekkari, M. (2006). *Ohjauskeskustelu nuoren lukio-opintojen ja uran pohdinnan tukena*. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Phillips, S. D. & Jome, L. M. (2005). Vocational choices: what do we know? What do we need to know? Teoksessa W. B. Walsh & M. L. Savickas, *Handbook of vocational psychology: theory, research and practice* (s. 127–153). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Pietilä, I. (2010). Ryhmä- ja yksilöhaastattelun analyysi. Kaksi aineistoa erilaisina vuorovaihtuksen kenttinä. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen, *Haastattelun analyysi* (s. 212–241). Tampere: Vastapaino.
- Polit, D. F. & Beck, C. T. (2006). *Essentials of nursing research. Methods, Appraisal and Utilization* (Sixth edition p.). Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.

- Potter, J. & Wetherell, M. (1987). *Discourse and social psychology. Beyond Attitudes and Behaviour*. London: SAGE.
- Pulkkinen, L. (1989). Nuoren persoonallinen kehitys. Teoksessa P. Niemelä & J.-E. Ruth, *Ihmisen elämänsäkki* (s. 75–89). Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Pöysä, J. (2010). Asemointinäkökulma haastattelujen kerronnallisuuden tarkastelussa. Teoksessa J. Ruusuvaori, P. Nikander & M. Hyvärinen, *Haastattelun analyysi* (s. 153–179). Tampere: Vastapaino.
- Rauste-von Wright, M.-L., von Wright, J. & Soini, T. (2003). *Oppiminen ja koulutus*. Helsinki: WSOY.
- Rogers, M. E. & Creed, P. A. (2011). A longitudinal examination of adolescent career planning and using a social cognitive career theory framework. *Journal of Adolescence* , 34 (1), 163–172.
- Rudel, R. J., Moulton, P. & Arneson, K. (2009). The Shortage Tsunami and High School Guidance Counselors' Perspectives on Future Nurse Recruitment. *Med Surg Nursing* , 18 (6), 369–384.
- Ruusuvaori, J. & Tiittula, L. (2005). *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino.
- Savonia ammattikorkeakoulu (2012a). *Hakutilasto. Sosiaali-, terveyst- ja liikunta-ala. Bioanalytiikan koulutusohjelma*. Kuopio: Savonia ammattikorkeakoulu.
- Savonia ammattikorkeakoulu (2012b). *Savonia hakijan opas*.
- Sawyer, B. G., Hubbard, J. & Rice-Spearman, L. (2006). Introducing Clinical Laboratory Science: CLS Students Help Shape the Future. *Clinical Laboratory Science* , 19 (4), 206–213.
- Seago, J. A., Spetz, J., Alvarado, A., Keane, D. & Grumbach, K. (2006). The Nursing Shortage: Is It Really About Image? *Journal of Healthcare Management* , 51 (2), 96–108.
- Sikora, J. & Saha, L. J. (2009). Gender and professional career plans of high school students in comparative perspective. *Educational research and evaluation* , 15 (4), 385–403.
- Simpkins, S. D. & Davis-Kean, P. E. (2005). The Intersection Between Self-Concepts and Values: Links Between Beliefs and Choices in High School. *New Directions for Child and Adolescent Development* (110), 31–47.
- Smith, W. L. & Zhang, P. (2009). Students' perceptions and experiences with key factors during the transition from high school to college. *College Student Journal* , 43 (2), 643–657.
- Stringer, K., Kerpelman, J. & Skorikov, V. (2011). Career preparation: A longitudinal, process-oriented examination. *Journal of Vocational Behavior* , 79, 158–169.
- Stuart, J. M. (2003). Challenging Journey of CLS/MLS Student Recruitment. *Clinical Leadership & Management Review: The Journal of CLMA* , 17 (1), 26–30.

Suomen opinto-ohjaajat ry SOPO. (ei pvm). Haettu 2012 osoitteesta
<http://www.sopo.fi/mediamyynti/osoitteiston%20myynti>

Suoninen, E. (1999). Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen, *Diskurssianalyysi liikkeessä* (s.17–36). Tampere: Vastapaino.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turner, S. L., Conkel, J., Starkey, M. T. & Landgraf, R. (2010). Relationships among middle-school adolescents' vocational skills, motivational approaches, and interests. *Career Development Quarterly*, 59 (2), 154–168.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2002). Ohjeet tutkijoille. Haettu 10.4.12 osoitteesta
<http://www.tenk.fi/ohjeet.html>

Törrönen, J. (2010). Identiteetin ja subjektiasemien analyysi haastatteluaineistossa. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen, *Haastattelun analyysi* (s. 180–211). Tampere: Vastapaino.

Willig, C. (2008). *Introducing Qualitative Research in Psychology*. Berkshire, Iso-Britannia: McGraw-Hill Education.

Wong, C., Wong, P. & Peng, K. (2011). An exploratory study on the relationship between parents' career interests and the career interests of young adults. *International Journal of Educational Vocational Guidance* (11), 39–53.

Valvira (2012). *Ammattioikeudet*. Haettu 20.1.2012 osoitteesta
<http://www.valvira.fi/luvat/ammattioikedet>

Vuorinen, P. & Valkonen, S. (2003). *Ammattikorkeakouluun vai yliopistoon? Korkeakoulutukseen hakeutumisen orientaatiot* (Vuosik. Tutkimusselosteita 18). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, koulutuksen tutkimuslaitos.

LIITTEET

Liite 1. Tutkimusten haku ja valinta

Liite 2. Tutkimuksia, jotka liittyvät nuoren ammatillisen identiteetin kehittymiseen

Liite 3. Tutkimuksia nuoren ammatinvalintaan vaikuttavista tekijöistä

Liite 4. Tutkimuksia opinto-ohjauksen yhteydestä nuoren ammatinvalintaan

Liite 5. Tutkimuksia käsityksistä terveydenhuoltoalan ammateista ammatinvalintana

Liite 6. Haastattelupyyntö ja tutkimussuunnitelman lyhennelmä opinto-ohjaajille

Liite 7. Tietoon perustuva suostumus – lomake haastateltaville ja saatekirje

Liite 8. Teemahaastattelurunko ja apukysymykset

Liite 1. Tutkimusten haku ja valinta

Tietokanta	Hakusanat	Rajaukset	Tuloksia	Valittu
Eric	SU(”career choice*”OR ”oc- cupation* choice*”OR ”voca- tion* choice*”) AND SU(young OR youth OR teen* OR adolescen*)	Kieli: englanti, aika v.2000-2012, peer reviewed	114	11
Eric	(”guidance counsel*” OR ”ca- reer advic*” OR ”career counsel*”) AND (young OR youth OR teen OR adolescen*)	”-	117	3
Academic Search Pre- mier	(”career counsel*” OR ”guid- ance counsel*”) AND ”high school”	”-	185	4
Linda	ammatinvalinta	aika v.2000-2011	229	2
	”opinto-ohjaus” OR ”opinto- ohjaaja”	aika v.2000-2012	490	5
Pubmed	(laborat* OR nurs*) AND (image OR perception*) AND (career OR occupation)	Kieli: englan- ti/suomi, aika: last 10 years, abstracts	368	12
Pubmed	”Medical laboratory person- nel” AND (perception* OR image* OR attitude*)	Aika: 2000-2012, abstracts	54	2
Pubmed	”Medical laboratory person- nel” AND ”career choice”	”-	14	1
Manuaalinen haku, viiteha- ku				4
Valitut yhteensä			44	

Tekijät, lähde ja maa	Tutkimuksen tarkoitus	Aineisto/Otos	Menetelmät	Päätulokset
Malanchuk, O., Messersmith, E.E. & Eccles, J.S. (2010). The Ontogeny of Career Identities in Adolescence. Teoksessa S.Shulman & J.E. Nurmi (toim.) <i>The role of goals in navigating individual lives during emerging adulthood. New Directions for Child and Adolescent Development, 130, 97-110.</i> USA.	Tarkoitus kuvata ammatillisen identiteetin muodostumista ja kasvua lapsuudesta aikuisuuteen siirtymisen ikävaiheessa.	Vuonna 1991 aloitettu seuranta tutkimus nuorille ja heidän vanhemmilleen Marylandissa. Tässä aineisto niistä, jotka vielä mukana 21 v. iässä (n=862).	Tutkimuskatsaus. Seurantatutkimuksessa aineisto kerätty kotona toteutetuilla haastatteluin ja kouluissa kyselylomakkein. Aineistojen tilastolliset analyysit.	Hyvin kehittynyt ammatti-identiteetti helpottaa aikuisuuteen siirtymistä; ammatti-identiteetin kypsyys on yhteydessä mielenterveyteen myöhäisessä nuoruuden vaiheessa. Tulokset tukevat Eriksonin teoriaa, jonka mukaan myöhäisnuoruuden suurin ongelma liittyy ammatti-identiteetin kypsyttömyyteen.
Emmanuelle, V. (2009). Interrelationships among attachment to mother and father, self-esteem, and career indecision. <i>Journal of Vocational Behavior</i> 75, 91-99. Ranska.	Tarkoitus selvittää vanhempiin sitoutumiseen perustuvan itsetunnon yhteyttä uraan liittyvään päätöksentekoon.	241 15-19 v. lukion loppuvaiheessa olevaa nuorta Etelä-Ranskan julkisista lukoista	Kyselylomake Likertasteikollisin väittämin. Tilastolliset analyysit.	Mitä sitoutuneempia nuoret olivat vanhempiinsa, sitä helpompaa uraan liittyvän päätöksen tekeminen oli. Turvallisessa vanhempi-lapsisuhteessa kehittyi hyvä itsetunto ja varma identiteetti, jonka suojasta nuori uskaltaa myös ottaa riskejä.

<p>Germeijs, V. & Verschueren, K. (2009). Adolescents' Career Decision-Making Process: Related to Quality of Attachment to Parents? <i>Journal of Research on Adolescence</i> 19(3), 459-483. Belgia.</p>	<p>Tarkoitus tutkia kuinka nuorten käsitykset vanhempiin kiinnittymisen turvallisuudesta liittyvät uravalintoihin liittyvään päätöksenteon.</p>	<p>Pitkittäistutkimus 12. luokalla (noin 17-vuotiaita), 281 osallistujaa 25:stä lukiosta Flandersissa, Belgiassa.</p>	<p>Sama kyselylomake lukuvuoden alussa, keskellä ja lopussa. Tilastollinen kuvailu ja analyysit.</p>	<p>Nuoret, joilla oli kokemus turvallisuudesta kiinnittymisestä äitiin, olivat tietoisempia uravalintapäätöksen tarpeellisuudesta ja motivoituneempia siihen. He myös selviytyivät päätöksenteosta helpommin.</p>
<p>Cenkseven-Önder, F., Kirdök, O. & Isik, E. (2010). High school student` career decision-making pattern across parenting styles and parental attachment levels. <i>Electronic Journal of Research in Educational Psychology</i> 8(1), 263-280. Espanja.</p>	<p>Tarkoitus selvittää lukiolaisten urapäätösten riippuvuutta vanhempien kasvatustyyliin ja vanhempiin sitoutumisen asteeseen.</p>	<p>382 turkkilaisen lukion 14-18 v. opiskelijaa</p>	<p>Kyselylomake, yksisuuntaisen varianssianalyysi aineiston tilastollisena analyysimenetelmänä</p>	<p>Autoritaaristen (ankarien, määrätietoisempien) vanhempien lapset olivat määrätietoisempia ja päättäväisempiä kuin välinpitämättömien ja hemmottelevien vanhempien lapset. Autoritaariset vanhemmat osoittavat kiinnostusta lapsen valintoihin ja ohjaavat lapsiaan voimakkaammin omien valintojensa suuntaan. Keskimääräinen sitoutumisen aste vanhempiin tuki myös määrätietoisuutta suhtautumisesta ammatinvalintapäätöksiin.</p>
<p>Rogers, M.E. & Creed, P.A. (2011). A longitudinal examination of adolescent career planning and exploration using a social cognitive career theory framework. <i>Journal of</i></p>	<p>Tutkimuksen tarkoituksena oli tunnistaa nuoren urasuunnitteluun ja sen selvittämiseen liittyvän urakehityskäyttäytymisen tärkeimpiä ennustetekijöitä.</p>	<p>631 kahden yksityisen lukion oppilasta Australian Queenslandista keskiluokkaiselta esikaupunkialueelta.</p>	<p>Kyselylomake, kaksivaiheinen (puolen vuoden välein) pitkittäistutkimus – samat mittaukset molemmilla kerroilla lukuun ottamatta persoonallisuusmittaria, joka toteutettiin vain ensimmäisellä kerralla. Tilastolliset analyysit.</p>	<p>Nuoret, jotka luottavat kykyynsä tehdä uraan liittyviä päätöksiä, ovat suunnitelmallisempia ja sitoutuvat todennäköisemmin tulevan uransa selvittämiseen. Persoonallisuus ei ennustanut urakehityskäyttäytymistä. Toisten osoittama tuki lukion alkuvaiheessa osoittautui tärkeäksi tulevaa käyttäytymistä ohjaavaksi</p>

Adolescence 34, 163-172. Australia.

Miller, K. & Cummings, G. (2009). *Gifted and Talented Students' Career Aspirations and Influences: A Systematic Review of the Literature. International Journal of Nursing Education Scholarship* 6(1), Article 8, 1-26. Kanada.

Tarkoituksena oli kuvata systemaattisen kirjallisuuskatsauksen tuloksia lahjakkaiden lukiolaisten uratoiveista ja valintoihin vaikuttavista tekijöistä sekä tehdä suosituksia jatkotutkimusaiheiksi.

Englanniiksi julkaistuja lahjakkaiden lukiolaisten uratoiveisiin ja uravalintaan vaikuttaviin tekijöihin liittyviä tutkimuksia vuosilta 1995-2006 USA:ta.

Systemaattinen kirjallisuuskatsaus. 8 artikkelia hyväksytty lopulliseen analyysiin.

tekijäksi. Lukion loppuvaiheessa saatu kokemus käytännön työelämästä oli myös uran suunnitteluun ohjaavassa roolissa.

Opiskelijoilla on taipumus valita aloja, joiden he arvioivat soveltuvan heidän minäkuvaansa. Opiskelijan hankittu identiteetti kaventaa koulutusvalintoja. Sukupuoli määrittelee selkeimmin ammatinvalintaa; pojat valitsevat arvostettuja ja hyvin palkattuja aloja, jotka vahvistavat heidän maskuliinista ja tieteellistä minäkuvaansa. Tyttöillä on taipumus valita omiin kiinnostuksiin ja persoonallisuuteen sopivia aloja alan sukupuolisidonnaisuudesta riippumatta. Tyttöille on tärkeää myös työn ja perhe-elämän yhdistämisen mahdollisuus. Tyttöjen käsityksiä omista kyvyistä ohjaavat merkittävästi äitien käsitykset. Perheen tuki näyttää yleisesti määrittelevän voimakkaimmin nuorten uravalintaa. Muita vaikuttajia ovat opettajat, opinto-ohjaajat, kaverit ja harrastukset. Tyttöjen toivealat suuntautuvat muihin ihmisiin (terveydenhuolto) ja poikien ”asioihin” (fysikaalisiin tieteisiin kuuluvat alat).

Tekijät, lähde ja maa	Tutkimuksen tarkoitus	Aineisto/Otos	Menetelmät	Päätulokset
Stringer, K., Kerpelman, J., & Skorikov, V. (2011). Career preparation: A longitudinal, process-oriented examination. <i>Journal of Vocational Behavior</i>, 79(1), 158-169.	Tarkoituksena oli yhdistää uran rakentamisen teoria identiteetin kehittämiseen tutkimalla sitoutumistekijää uraan sopeutumisessa ja siihen valmistautuessa identiteetin kehittämisen näkökulmasta	Lukiolaisia (n=454) kuu-desta lukiosta Hawaiiilla seurattiin lukion viimeisen lukuvuoden alusta 4,5 vuotta lukion lopettamisen jälkeen. Otoksessa nuoria erilaisista etnisistä ryhmistä ja koti- taustoista.	Kvantitatiiviset Likert-asteikollisista väittämistä koostuvat mittarit. Aineiston tilastollinen käsittely.	Luottamus uravalintaan kasvaa uraan liittyvän identiteetin kehittyessä. Uravalintaan liittyvät isommat päätöksentekovaiheet ovat myöhäismurrosiässä ja parikymppisenä; heti lukion jälkeen on puolen vuoden tasainen vaihe. Uran suunnittelu ja siihen valmistautuminen edeltää päätöksentekovaihetta ja liittyy identiteetin kehittämiseen.
Turner, S. L., Conkel, J., Starkey, M. T., & Landgraf, R. (2010). Relationships among middle-school adolescents' vocational skills, motivational approaches, and interests. <i>Career Development Quarterly</i>, 59(2), 154-168.	Tarkoituksena oli tutkia sukupuolten välisiä eroja ammatinvalintataidoissa, ammattiin liittyvissä kiinnostuksen kohteissa ja motivaatiotekijöissä	241 8.luokkalaista kolmesta Keskilännen kaupunkikoulusta	Kyselylomake Likert-asteikollisin väittämin; mittarina SDS, SCDI ja RPSNE. Aineiston analyysi tilastollisin testeihin ryhmiin välisten erojen osoittamiseksi.	Naisia kiinnostavat enemmän taiteelliset ja sosiaaliset alat ja miehiä realistisemmat alat. Miehet suhtautuvat ammatilliseen maailmaan itsevarmasti mahdollisuuksia tavoitellen ja käyttivät välineellistä tukea. Naisilla on taipumus hakea hyväksyntää, kartoittaa taitoja ja kykyjä sekä mahdollisuuksia ja käyttää emotionaalista tukea.
Croll, P. (2008). Occupational choice, socioeconomic status and educational attainment: a study of the occupational choices and destinations of young people in the British Household Panel Survey. <i>Research Papers in Education</i> 23(3),243-268. Iso-Britannia.	Artikkelissa tarkastellaan nuorten ammattiin/työhön liittyviä odotuksia 15 vuotiaana suhteessa heidän koulusaavutuksiinsa, vanhempien ammatteihin ja nuorten toteutuneisiin ammatteihin 20-vuotiaana	Brittiläisen kotitaloustutkimuksen seuranta-aineisto 5-10 vuoden ajalta.763 nuorta haastateltu 15-vuotiaana v. 1994-1999 välillä ja heistä 528 uudelleen v.2004.	Tutkimushaastattelu. Aineiston kuvailussa tilastomenetelmät.	Tietyissä ammateissa korostui voimakas sukupuolistereotypia (esim. lastenhoito).Kotitaustalla, vanhempien ammatilla ja omalla koulumenestyksellä näytti olevan ennustevai- kutusta; alempi sosio-ekonominen asema voi estää ammatillisen haaveen toteutumisen huolimatta nuoren kyvyistä.Paremmista oloista ponnistavalla on paremmat mahdollisuudet toteuttaa haaveensa huonommallakin koulumenestyksellä.

Tekijät, lähde ja maa	Tutkimuksen tarkoitus	Aineisto/Otos	Menetelmät	Päätulokset
Kniveton, B.H. (2004). The influences and motivations on which students base their choice of career. <i>Research in Education</i> 72, 47-59. Iso-Britannia.	Tarkoitus selvittää erilaisten tekijöiden kuten vanhempien ja opettajien vaikutusta nuoren ammatinvalintaan kun sukupuoli ja asema sisarusparvessa on huomioitu. Lisäksi tarkastellaan opiskelijoiden uraan liittyviä motivaatiotekijöitä.	384 nuorta kahden vanhemman kanssa asuvista perheistä, joissa 2-3 sisarusta. Ikäero sisarukseen alle 7 v.	Kyselylomake ja haastattelu. Tulosten tilastollinen analyysi ja kuvailu.	Vanhemmilla – erityisesti nuoren kanssa samaa sukupuolta olevalla – on suurempi merkitys kuin opettajilla. Nuoret odottivat yleisesti jonkinlaista jatkokoulutusta – motivaatiotekijänä enemmän vertaisten ja koulun painostus ja koulutuksesta saatava hyöty (raha ja asema) kuin itse työhön liittyvät tekijät.
Lupart, J.L., Cannon, E. & Telfer, J.A. (2004). Gender differences in adolescent academic achievement, interests, values and life-role expectations. <i>High Ability Studies</i> 15(1), 25-42. Kanada.	Tarkoitus tutkia sukupuoleen ja ikään liittyviä eroja nuoren koulumenestykseen, kiinnostuksiin, arvoihin ja tulevaisuuden elämänroolivalintoihin liittyvissä odotuksissa.	7.-10. luokka-asteiden opiskelijoita laajalta koulupiirialueelta (kouluja, joissa erilasin sosioekonomisin varustettuja opiskelijoita). Yli 6000:sta tutkimukseen osallistui 1419 henkilöä.	Koulutunnin aikana täytetty kyselylomake, tulosten tilastolliset analyysit	Tytöt asennoituvat opiskeluun myönteisemmin kuin pojat. Kurssivalinnoissa pojat suosivat matematiikkaa ja tieteitä, tytöt kieliä. Tulevaisuuden elämänrooleista pojat odottivat rahaa ja asemaa, tytöt korostivat rooleja, joissa voisivat tehdä maailmasta paremman paikan elää. Tytöt pitivät tärkeänä myös perhe-elämän ja työn sovittamista toisiinsa. Tyttöjen suosikkiala oli taiteilija ja kakkosena terveydenhuoltoala. Pojilla suosituin oli informaatioteknologia ja seuraavana ”muut alat” (esim. lakimies ja arkkitehti)
Simpkins, S.D. & Daviss-Kean, P.E. (2005). The Intersection Between Self-Concepts and Values: Links Between Beliefs and Choices in High School. <i>New Directions for Child</i>	Tarkoitus tutkia tekijöitä, jotka motivoivat nuoria lukiokurssien ja ammatin valinnassa erityisen tarkastelun kohteena matematiikkaan ja tieteisiin liittyvät käsitykset omista kyvyistä ja näiden alueiden arvottamisesta. Tutkimuksessa tarkastelun	180 Michiganiilaista; seurantatutkimus vuodesta 1987 lastentarhaiästä lähtien.	Kyselylomake, tilastolliset analyysit (klusterianalyysi homogeenisten ryhmien löytämiseksi, varianssianalyysi) ja kuvailu.	Sukupuoli ja matematiikkaan tai tieteisiin valinnan tehneisiin kuulumisen ennustivat ammatinvalintaa. Käsitys omasta osaamisesta alueilla liittyivät merkittävästi myös niiden arvossa pitämiseen. Terveydenhuoltoalan ammattia pitivät todennäköisemmin uravalintaan ty-

Tekijät, lähde ja maa	Tutkimuksen tarkoitus	Aineisto/Otos	Menetelmät	Päätulokset
<i>and Adolescent Development 110, 31-47. USA.</i>	kohteena oli myös käsitysten ja arvottamisen yhteys sukupuoleen.			töt, jotka kuuluivat tieteitä arvostavaan ja niissä pärjääviksi itsensä kokevien ryhmään. Tytöt valitsivat myös matematiikkaa samoin kuin pojat mutta eivät pitäneet uraa sillä alueella todennäköisenä.
Sikora, J. & Saha, L.J. (2009). Gender and professional career plans of high school students in comparative perspective. <i>Educational Research and Evaluation 15(4), 385-403.</i>Australia.	Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää onko sukupuolten välillä eroja ammatteihin hakeutumisessa. Tarkastelun kohteena kunnianhimoisuus, sukupuoleen sidotut valinnat ja makrososiaaliset tekijät (koulu, työmarkkinat)	Vuoden 2006 OECD-maiden kansainvälisen oppilasarvointi PISA:n aineisto 44 maasta.	PISA –tutkimusten avoin kysymys ”Millaisessa työssä odotat olevasi 30-vuotiaana?” ja työllistymisodotuksia mittaava ISEI-indeksi ko. aineistosta. Tilastolliset analyysit.	Tytöt suuntaavat yleisesti professionaalisiin ammatteihin. Sukupuolten väliset erot ovat voimakkaampia kehittyneissä maissa, missä naisilla on laajemmat mahdollisuudet palkkatyöhön. Perinteiset naisten ja miesten alat eivät enää ole vallitsevia. Perinteisiin sukupuolittaisiin ammatteihin valikoituvissa yhteiskunnissa tytöt suuntaavat ammatinvalinnoissaan ammattihierarkian loppupäähän.
Bleeker, M.M. & Jacobs, J.E. (2004). Achievement in Math and Science. Do Mothers` Beliefs Matter 12 Years Later? <i>Journal of Educational Psychology 96(1), 97-109.</i> USA.	Tutkia äitien lastensa matemaatiikkaan ja tieteisiin liittyvien kykyodotusten suhdetta lasten myöhempiin uskomuksiin pärjäämisestään noilla aloilla ja ammatinvalintoihin.	Osa pitkittäisestä seurattututkimuksesta Michiganissa. Tässä mukana ne, jotka olivat 24-25 vuotiaana mukana ja joiden äidit olivat osallistuneet tutkimukseen lasten ollessa 6.luokalla (n=354)	Kyselylomake Likertasteikollisin väittämin. Tilastolliset analyysit.	Äitien ennusteet tyttärien menestymisestä matemaattisilla aloilla olivat positiivisessa suhteessa tyttöjen hakeutumiseen fysikaalisten tieteiden aloille. Poikiin samanlaista vaikutusta ei merkittävästi esiintynyt. Äitien käsitykset lasten kyvyistä vaikuttivat enemmän kuin opettajien antamat arviot. Toteutuneet ammatit olivat kuitenkin naisilla useammin luonnontieteisiin tai biologiaan liittyviä, miehillä fysikaalisiin tieteisiin tai tietokonealaan liittyviä.

Tekijät, lähde ja maa	Tutkimuksen tarkoitus	Aineisto/Otos	Menetelmät	Päätulokset
<p>Jacobs, J.E., Chhin, C.S. & Bleeker, M.M. (2006), <i>Enduring Links: Parents' expectations and their young adult children's gender-typed occupational choices. Educational Research and Evaluation 12(4), 395-407. USA.</i></p>	<p>Tarkoitus tutkia vanhempien sukupuolisidonnaisia lasten tuleviin ammatteihin kohdistuvia odotuksia ja niiden suhdetta lasten vastaaviin odotuksiin, toteutuneisiin ammatteihin ja työtyytyväisyyteen</p>	<p>Lapsia 143:sta 6.lk matematiikan luokalta 12 koulupiiristä eri sosiaali-luokista</p>	<p>MSALT eli Michiganin nuorten elämänsiirtymä-vaiheiden tutkimus. Tässä osa laajempaa pitkittäistutkimusta. Kyselylomakkeet nuorille ja vanhemmille kun lapset 15 ja 17v.. Lap-sille uudelleen kun olivat 28 v..Aineistojen tilastolli-set analyysit</p>	<p>Vanhempien sukupuolisidonnaiset odotukset vaikuttivat merkittävästi lasten odotuksiin ja valintoihin. Isien poikiin kohdistamat odotukset olivat yhteydessä poikien toteutuneisiin ammatteihin. Tyttöjen toteutuneisiin ammatteihin vaikuttivat molempien vanhempien odotukset. Työtyytyväisyys liittyi voimakkaasti sukupuolisidonnaisen ammatin valintaan. Naiset olivat sukupuolel-leen ei-perinteisissä ammateissa tyytyväisempiä kuin sukupuolineut-raaleissa töissä. Mihet olivat tyyty-väisempiä perinteisissä miesten töissä kuin ei-perinteisissä.</p>
<p>Wong, C., Wong, P. & Peng, K. (2011). <i>An exploratory study on the relationship between parents' career interests and the career interests of young adults. International Journal of Educational Vocational Guidance 11, 39-53. Kiina.</i></p>	<p>Tarkoitus tutkia vanhempien ammattiiriin kohdistuvien kiinnostuksien vaikutusta nuorten vastaaviin.</p>	<p>113 ensimmäisen vuoden opiskelijaa vanhempi-neen</p>	<p>Kyselylomakkeet (Ammat-tiurakiinnostus, persoonal-lisuus, emotionaalinen älykkyys, yleiset mentaa-listen kykyjen testit, jotka tehty ennen kouluun pää-semistä). Tilastolliset ana-lyysit.</p>	<p>Vanhempien tiettyjä ammatteja koh-taan osoittamalla kiinnostuksella oli yhteyttä lasten kiinnostuksen kohtei-siin. Samaa sukupuolta olevan van-hemman kiinnostuksilla oli enemmän vaikutusta.</p>

Tekijät, lähde ja maa	Tutkimuksen tarkoitus	Aineisto/Otos	Menetelmät	Päätulokset
<p>Motola, M. (2001). Social habitus and the impact of sociocultural factors on vocational behavior of adolescents. A cross-national comparison of French and Finnish students. Joensuu yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja N:o 49. Joensuu. Suomi.</p>	<p>Tarkoituksena selvittää sosio-kulttuuristen tekijöiden vaikutusta nuorten ammatinvalintakäyttäytymiseen</p>	<p>308 ranskalaista ja 191 suomalaista nuorta 13 lukiosta vuonna 1993.</p>	<p>Kyselylomake, tilastolliset analyysit</p>	<p>Sosioekonominen asema näyttää määrittävän nuorten uravalintoja; alemman luokan nuoret valitsevat yksinkertaisempia ja teknisiä aloja. Ylempien sosiaaliluokkien tytöt valitsevat mieluummin taiteita ja hoitoaloja. Yleisesti ylemmistä sosiaaliluokista hakeudutaan pidempiin jatkokoulutuksiin. Primaari habitus lapsuuden kodista saatuna muokkaa lapsen sisäistä maailmaa ja näkemystä itsestä toisten joukossa. Koulutusjärjestelmä uusintaa tätä sosiaalista eroavaisuutta.</p>
<p>Vuorinen, P. & Valkonen, S. (2003). Ammatikorkeakouluun vai yliopistoon? Korkeakoulutukseen hakeutumisen orientaatiot. Jyväskylän yliopisto, koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimusselosteita 18. Suomi.</p>	<p>Tarkoituksena oli selvittää niitä syitä ja tekijöitä, joiden pohjalta koulutukseen hakijat valikoituvat korkeakoulutuksen eri väylille.</p>	<p>Keväällä 2001 korkeakoulutukseen hakeneet; vastanneita 1134 (60,5%), suurin osa naisia, ikä 19-21 v.</p>	<p>Kyselylomake, tilastolliset analyysit</p>	<p>Ammattikorkeakouluun hakevat yleensä käytännöllisesti suuntautuneet henkilöt, joilla on usein takanaan jokin ammatillinen tutkinto. Yliopistoon hakevat teoreettisemmin suuntautuneet ja useimmin suoraan lukiossa. Hakemista ohjaa kotitausta, vanhempien koulutus ja sosioekonominen asema. Ammattikorkeakouluun kannustaa valinnan helppous ja pohjakoulutus. Muuten valintoja ohjaavat kiinnostus, mahdollisuudet omien lahjojen ja taipumusten käyttöön, ammatin status ja koulutuksen arvostus.</p>

Tekijät, lähde ja maa	Tutkimuksen tarkoitus	Aineisto/Otos	Menetelmät	Päätulokset
<p>Alexitch, L.R., Kobussen G.P. & Stookey, S. (2004). <i>High School Students' Decisions to Pursue University: What Do (Should) Guidance Counselors and Teachers Tell Them? <i>Guidance and Counseling, 19(4), 142-152. Kanada.</i></i></p>	<p>Artikkeli kahdesta tutkimuksesta, joista 1. tutkittiin lukiolaisten odotuksia korkeakoulutuksesta ja opettajien/opinto-ohjaajien sitä koskevan information antamisesta. 2. tutkittiin opiskelijoiden syitä hakeutua jatko-opintoihin ja opettajien/opinto-ohjaajien/muiden vaikutuksia hakeutumispäätöksiin</p>	<p>1.74 lukion viimeisen vuosikurssin opiskelijaa keskikoisesta Länsi-Kanadan kaupungista 2.816 lukiolaista sekä maaseudun että keskikokoisen kaupungin lukiosta Länsi-Kanadassa</p>	<p>1. kyselylomake, jossa sekä suljettuja Likert-asteikkollisia että avoimia kysymyksiä. Suljettujen kysymysten analysointi tilastollisin menetelmin, avoimet antoivat täydentävää tietoa. 2. kolmiosainen kyselylomake, jossa kysyttiin demograafisten tietojen lisäksi jatko-opintosuunnitelmia ja muita lukion jälkeisiä suunnitelmia opintojen sijaan. Jatko-opintoja suunnittelevia pyydettiin asettamaan 14 tärkeintä päätöksensä syytä merkityksellisyuden mukaiseen järjestykseen. Tulokset käsiteltiin tilastollisin menetelmin (kuvailu, korrelaatiot, merkitsevyys)</p>	<p>1. Vain 45% vastaajista oli tavannut opinto-ohjaajan. Informaatio oli koskenut jatko-opintovaihtoehtoja tai niihin valmentautumista. Opiskelijat pitivät informaatiota hyödyllisenä. Suurin osa oli sitä mieltä, että opinto-ohjaajaa pitäisi tavata useammin. 2. Merkittävin jatko-opintoihin hakeutumisen syy oli akateeminen – erityisesti koulutuksen laatu oli merkittävä tekijä. Muista ihmisistä vanhemmat olivat merkittävimmät neuvojen antajina. Opettajien ja opinto-ohjaajien neuvot olivat tärkeimmässä osassa jatko-opintojen rahoitusta ja pääsyyvaatimuksia mietittäessä; ei niinkään koulutuksen sisältöihin liittyvissä kysymyksissä.</p>
<p>Menon, M.E. (2010). <i>The effect of career counsellors on the decision to pursue higher education: a mixed-methods investigation. <i>Journal of Higher Education 34(4), 519-536, Kypros.</i></i></p>	<p>Tutkimus toisen asteen koulutuksen opinto-ohjaajien vaikutuksesta nuoren jatko-opintoja koskeviin päätöksiin. Lisäksi tarkastellaan opinto-ohjaajien käsityksiä omasta vaikuttavuudestaan nuorten päätöksiin ja työn haasteista.</p>	<p>611 toisen asteen koulutuksen (yleinen ja ammatillinen) viimeisen vuoden opiskelijaa 9 koulusta 2 kaupungista Kyprokselta. 36 opinto-ohjaajaa julkisista toisen asteen kouluisista Kyprokselta.</p>	<p>Sekä kvalitatiivinen että kvantitatiivinen menetelmä (mixed methods). Kyselylomake opiskelijoille korkeakoulutukseen hakeutumisesta ja päätökseen vaikuttaneista tekijöistä sekä niiden merkitysasteesta. Tulosten analysointi tilastollisin menetelmin. Kyselylomake opinto-ohjaajille mielipidekysymyksin (tilastoll.käsittely) ja avoimet kysymykset työn haasteista (sisällön analyysi).</p>	<p>Sukupuoli ja omat koetut kyvyt olivat merkittävimpiä jatkokoulutukseen hakeutumiseen vaikuttavia tekijöitä. Lisäksi päätöksiin vaikuttivat merkittävästi myös persoonaan ja talouteen liittyvät näkökohdat. Opinto-ohjaajilla ei ollut merkitsevää vaikutusta opiskelijan aikomukseen hakeutua korkeakoulutukseen. Opinto-ohjaajat eivät olleet tyytyväisiä mahdollisuuksiinsa ja resursseihinsa tukea opiskelijaa riittävästi. Ryhmät koettiin liian isoiksi, aika vähäiseksi, työtehtävät selkiintymättömiksi ja työn tueksi tarvittava tieto puutteelliseksi.</p>

Tekijät, lähde ja maa	Tutkimuksen tarkoitus	Aineisto/Otos	Menetelmät	Päätulokset
Smith, W.L. & Zhang, P. (2009). Students' perceptions and experiences with key factors during the transition from high school to college. <i>College Student Journal Jun Part B, 43(2), 643-657. USA.</i>	Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää lukiosta jatkokoulutukseen siirtymisvaiheen tuen saannin määrää ja merkitystä.	Keskipitkän valtion yliopiston sosiologian johdantokurssin aloittaneita opiskelijoita 574 (94%).	Kyselylomake. Tulosten tilastollinen käsittely.	Äidit osoittautuivat merkittävimmiksi tuen antajiksi. Tytöt näyttivät sekä hakevan että saavan todennäköisemmin tukea sekä äidiltä että opinto-ohjaajilta ym. koulujen edustajilta. Tuen saantia tarkasteltiin myös suhteessa koulumenestykseen. Opinto-ohjaajilta saatu tuki jatkokoulutusta mietittäessä ja sinne hakeutuessa vaikutti positiivisesti koulumenestykseen.
Rudel, R.J., Moulton, P. & Arneson K. (2009). The Shortage Tsunami and High School Guidance Counselors' Perspectives on Future Nurse Recruitment. <i>Medsurg Nursing 18(6), 369-384. USA.</i>	Tarkoitus selvittää nuorten ammatinvalinnan vaikuttimia erityisesti lukioiden opinto-ohjaajien näkökulmasta tavoitteena lisätä ymmärrystä siitä, miten parhaiten edistää hoitotyötä terveysalan ammatiksi valintana.	Keskilännen maaseutukoulujen opinto-ohjaajat; vastausprosentti 34%.	Tutkimuksen 1. vaiheessa tiedonkeruu mittarin kehittämiseksi; suljettuja kysymyksiä ja avoimia haastattelukysymyksiä opinto-ohjaajille Mittarin kehittämisen ja esitestauksen jälkeen verkkokysely.	Opinto-ohjaajien käsityksen mukaan merkittävimpiä vaikuttajia nuorten ammatinvalintaan ovat vanhemmat ja kaverit. Motivaatiotekijöistä tärkeimpiä ovat koulutukseen käytettävä aika ja raha. Tehokkaimpia rekrytointikeinoja heidän mielestään ovat koulutusten järjestäjien pitämät tapahtumat ja mahdollisuudet seurata ammattilaisen työntekoa. Omat mahdollisuutensa he näkivät rajoitettuna ajan ja ammatteja koskevan ajantasaisen tiedon puuttuessa.
Ahola, S. & Mikkola, J. (2004). Opinto-ohjaus, muutos ja epävarmuus. Koulutusosiolon tutkimuskeskuksen raportti 62. Turku: Digipaino. Suomi.	Tutkimuksen tarkoituksena selvittää yläasteiden ja lukioiden opinto-ohjaajien käsityksiä ohjauksesta ja työnsä lähtökohdista	Turun yläasteista ja lukioista 12 opinto-ohjaajaa	Teemahaastattelu	Ohjausta tehdään opiskelijälähtöisesti opiskelijan tarpeiden ja toiveiden mukaan. Nuorella on yleisesti kiinnostus tiettyä alaa kohtaan valmiina, johon vaikea vaikuttaa – opon rooli on välittävä linkki. Yhteydet koulutusorganisaatioihin tärkeitä.. Lukion opoilla ongelmana ajan puute ja muut työt; ohjauksen tarpeeseen ei pystytä vastaamaan.

Tekijät, lähde ja maa	Tutkimuksen tarkoitus	Aineisto/Otos	Menetelmät	Päätulokset
Juutilainen, P.-K. (2003). Elämään vai sukupuoleen ohjausta? Tutkimus opinto-ohjauskeskkustelun rakentumisesta prosessina. Väitöskirja. Joensuun yliopisto. Suomi.	Tarkoitus kuvata, jäsentää ja ymmärtää lukion opinto-ohjauskeskustelua opiskelijan elämän suunnittelussa ja sukupuolen rakentamisen ja purkamisen areenana.	Kohderyhmä Itä-, Etelä- ja Pohjois-Suomen maaseutu ja kaupunkilukioiden opinto-ohjaajat. Otos 9 henkilöä.	Videonauhoitetut ohjauskeskustelut ja heti niiden jälkeen toteutetut stimulated recall –haastattelut. Aineistolähtöinen analyysi.	Ohjauskeskustelut ovat tietopainotteisia ja yksilökeskeisiä oppiaine- ja koululähtöisiä. Sukupuolineutraalilta näyttävä keskustelu sisältää ohjaajan ja opiskelijan sukupuoliuskomusten ja oletusten varaan rakentuneita sukupuolistuneita merkityksiä. Keskusteluissa esiintyy sekä sukupuolijärjestelmää purkavia että uusin-tavia työelämä- ja perhestereotypioita. Ohjaajan sukupuolikonstruktiot voivat toimia suodattimena tai esteenä opiskelijan tilanteen kuulemiselle ja ohjauksen etenemiselle sen suuntaisesti.
Laitinen, A. & Halonen, M. (2007). Keskeyttämisen syyt selville – opinnot loppuun ammattikorkeassa! Opintojen keskeyttäminen Savonia-ammattikorkeakoulussa vuonna 2005. Kuopio: Savonia ammattikorkeakoulu. Suomi.	Tavoitteena selvittää amk-opintojen keskeyttämiseen ja pitkittymiseen johtaneita syitä.	Savonia-amk:ssa opiskelunsa vuonna 2005 keskeyttäneet AMKOTA-tilaston mukaan. Toinen aineisto opiskeluajalleen jatkoaikaa hake-neista.	AMKOTA-tilastotiedot, opiskeluoi-keushakemukset, postikysely tilasto-ten mukaisille keskeyttäjäille	Keskeyttämisen syyt: 1. tyytymättömyys opettajien ammattitaitoon, opetuksen laatuun tai sisältöön 2. Elämän tai perheen tilanteeseen liittyvä syy 3. Väärä alavalinta, ala ei vastaa odotuksia, amk välivaihe mieluista alaa etsittäessä. Ohjaus ja koulutusohjelmia koskevan realistisen tiedon välittäminen amk:ien keinoina vaikuttaa keskeyttämiseen tai opintojen pitkittymiseen.

Tekijät, lähde ja maa	Tutkimuksen tarkoitus	Aineisto/Otos	Menetelmät	Päätulokset
<p>Lerkkanen, J. (2002). Koulutus- ja uravalinnan ongelmat. Koulutus- ja uravalinnan tavoitteen saavuttamista haittaavat ajatukset sekä niiden yhteys ammattikorkeakouluopintojen etenemiseen ja opiskelijoiden ohjaustarpeeseen. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Suomi.</p>	<p>Tavoitteena selvittää koulutus- ja uravalinnan tavoitteen saavuttamista haittaavien ajatusten määrää ja ulottuvuuksia, miten ne ovat yhteydessä opintojen etenemiseen ja ohjaustarpeeseen ja ohjauksen käyttöön.</p>	<p>Jyväskylän amk:n nuorten koulutuksessa syksyllä 1998 aloittaneet opiskelijat</p>	<p>Kyselylomakkeet opintojen alussa ja puolivälissä. Opintojen etenemisen seuranta opiskelijarekisteristä ja keskeyttäneiltä kyselylomakkein.</p>	<p>Haittaavia ajatuksia eniten ylioppilastutkinnon suorittaneilla. Haittaavilla ajatuksilla yhteys keskeyttämiseen tai alan vaihtoon sekä ohjauksen tarpeeseen opintojen alkuvaiheessa.</p>
<p>Numminen, U., Jankko, T., Lyra-Katz, A., Nyholm, N., Siniharju, M. & Svedlin, R. (2002). Opinto-ohjauksen tila 2002. Opinto-ohjauksen arviointi perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa sekä koulutuksen siirtymävaiheessa. Arviointi 8/2002. Opetushallitus. Suomi.</p>	<p>Opetushallituksen opinto-ohjausta koskeva arviointiraportti</p>	<p>Perusopetuksen, lukion ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijat, opinto-ohjaajat, rehtorit, koulutuksen järjestäjät, lääninhallitukset ja perusopetuksen oppilaiden vanhemmat</p>	<p>Kyselyt ja haastattelut</p>	<p>Opinto-ohjauksen saatavuudessa puutteita; kysyntä ylittää tarjonnan ja resurssit niukkoja. Jatko-opintoihin ohjaus vahvaa, ammatillisen suuntautumisen ohjaus heikompa.</p>

Tekijät, lähde ja maa	Tutkimuksen tarkoitus	Aineisto/Otos	Menetelmät	Päätulokset
Pekkari, M. (2006). Ohjauskeskustelu nuoren lukio- opintojen ja uran pohdinnan tukena. Väitöskirja. Tampe- reen yliopisto. Suo- mi.	Tarkoitus etsiä toimivaan henkilökohtaiseen ohjausprosessiin liittyviä tekijöitä	lukiolaisia (N=20) ja opinto-ohjaajia (N=7)	Abduktiivinen tapaustutkimus; aineisto ohjauskeskustelun jälkeen tehdyistä ohjauspäiväkirjoista, opiskelijoiden tekemistä tulevaisuustehävistä ja elämäkertakartoista	Ura- ja elämänsuunnittelu jää vähälle huomiolle, pääasia jatkokoulutukseen ohjaaminen

Tekijät, lähde ja maa	Tutkimuksen tarkoitus	Aineisto/Otos	Menetelmät	Päätulokset
Bolan, C.M. & Grainger P. (2005). What Do High School Guidance Counselors Really Think of Nursing? <i>Journal of Nursing Education</i> 44(3), 135-138. Kanada.	Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää lukioiden opinto-ohjaajien käsityksiä hoitotyöstä Kanadassa.	239 lukio-opinto-ohjaajaa Newfoundlandissa ja Labradorissa; vastaajia 107.	Kysely; suljettujen kysymysten tilastollinen kuvailu, avoimille kysymyksille sisällön analyysi	Opinto-ohjaajien käsitykset hoitotyöstä olivat positiivisia, mutta kuva hoitotyön käytännöstä ja urakehitysmahdollisuuksista olivat rajoittuneita.
King, J., Hardie, K. & Conway, J. (2007). The perceptions of high school careers advisers regarding nursing: An Australian study. <i>Contemporary Nurse</i> 24, 137-146. Australia.	Tutkimuksen tarkoitus oli selvittää lukioiden opinto-ohjaajien käsityksiä sairaanhoitajan ammatista uravalintana, hoitajalta vaadittavista ominaisuuksista ja hoitajan rooleista ja vastuualueista.	Opinto-ohjaajia 96:sta lukiosta laajalta maantieteelliseltä alueelta New South Walesista Australiasta; vastanneita 66 (69%).	Kyselylomake, joka koostui kahdesta eri Liket-asteikollisin väittämin varustetusta mittarista, tilastolliset analyysit.	Opinto-ohjaajat pitivät tietoaan hoitotyöstä yleisesti hyvätasoisina. Nuoret tai vanhemmat kyselivät ammatista keskimäärin 1-20 kertaa vuodessa. Opinto-ohjaajien muukaan hoitoalalle hakeutuvilta ja hoitajalta vaaditaan johtamis-, vuorovaikutus- ja itsenäisen ajattelun taitoja, korkeaa työmoraalia ja hoivataipumusta. Koulumenestystä vaadittiin varsinkin tieteissä ja biologiassa. Hoitajan päätehtävien opinto-ohjaajat katsoivat liittyvän suoraan potilaan hoitoon (fys.tarpeet, hoidot ja tilan arviointi). Hoitajan muuttuneesta työnkuvasta he olivat myös hyvin perillä. Hoitoalan näkyvyyskampanjoilla tutkijat arvioivat olleen vaikutusta opinto-ohjaajien ajatteluun. Opinto-ohjaajat eivät aktiivisesti suosittelleet alaa nuorille ja pitivät sitä mahdollisesti kampanjoinnin seurauksena hyvin vaativana alana.
Seago, J.A. , Spetz, J., Alvarado, A., Keane, D. & Grumbach, K. (2006). The Nursing Shortage: Is It Really About Image? <i>Journal of Healthcare Management</i> 51(2),96-108. USA.	Tarkoituksena selvittää, miten collegen tiede- ja matematiikkakurssien opiskelijat näkivät hoitoalan suhteessa muihin ammattivaihtoehtoihin.	Kunnallisia ja valtion yliopistoja, jotka järjestävät mm. hoitoaloille valmentavia kursseja matematiikassa ja tieteissä. Kyselyyn vastasi 3253 opiskelijaa (84%)	Kyselylomake, tilastolliset analyysit ja kuvailu.	Lääkärin ammatti nähtiin suosituimpana, hoitoala lähes yhtä positiivisena ammatinvalintana. Positiivisen imagon määreinä olivat hyvät tulot, turvattu työ, kiinnostava ja vaikuttava työ. Negatiivisina määreinä hoitotyössä oli aseman ja itsenäisen työskentelyn puute. Hoitotyö nähtiin naisille sopivammaksi ammatiksi kuin lääkärin, opettajan tai fysioterapeutin työt.

Tekijät, lähde ja maa	Tutkimuksen tarkoitus	Aineisto/Otos	Menetelmät	Päätulokset
Ben Natan, M. & Becker, F. (2010). Israelis`perceived motivation for choosing a nursing career. <i>Nurse Education Today</i>30, 308-313. Israel.	Tarkoituksena oli tutkia yleisesti ihanneammatin ja hoitoalan ammatin valintaan vaikuttavia tekijöitä.	309 18-50 v. israelilaista, jotka osallistuiivat sosiaali- ja terveystalouden tapah-tumiin.	Kyselylomake, tilas-tollinen analyysi	Ammatinvalintaan vaikuttavat tärkeimmät tekijät: kiinnostava työ, mahdollisuus hyvään palkkaan ja ylenemiseen, sopiva palkka ja hyvät työskentelyolosuhteet. Hoitoalan valintaan vaikuttivat mahdollisuus auttaa muita, hyödyttää yhteisöä, työskennellä ihmisten kanssa, työn persoonallinen kiinnostavuus ja haastavuus eli hoitoalalle hakeutumisen motiivit olivat sisäisiä. Parhaiksi alan markkinointikeinoiksi nähtiin hoitotyön ammattilainen ja televisio.
Law, W. & Arthur, D. (2003). What factors influence Hong Kong school students in their choice of a career in nursing? <i>International Journal of Nursing Studies</i> 40, 23-32. Kiina.	Tarkoituksena selvittää nuorten uravalintapäätöksiin vaikuttavia tekijöitä kulttuurisesti erikoisessa Hong Kongissa.	1246 opiskelijaa erilaisista kouluista, keskimäärin 17-21 –vuotiaita.	Kyselylomake, tilas-tolliset analyysit	Sosioekonomiset tekijät vaikuttivat hoitoalan valintapäätöksiin; mitä korkeampi SES, sitä negatiivisempi asenne hoitotyötä kohtaan. Lähes puolet vastaajista piti alaa naisten alana ja alana, jossa on statusta enemmän kuin muilla aloilla. Äidin tai lähisukulaisen hoitoalan ammatilla oli myönteinen vaikutus hoitoalan valintaan. Muita tekijöitä, jotka vaikuttivat nuoren aikomuksiin valita hoitoala olivat kaverit, vanhemmat, opinto-ohjaajat, televisio, urapäivät ja sairaaloissa hankittu työskentelykokemus. Hoitoalaa ammattina ennustaviksi tekijöiksi osoit-tautui biologian opiskelu tietyssä vaiheessa, hyvät arvosanat, positiivinen näkemys hoitotyöstä ja osallistuminen ammattitapahtumiin. Alan valinneet pitivät hoitotyötä alana, jossa on mahdollisuus hoitaa ihmisiä, työ on turvattu ja hyvätuloisen ja tieteellistä kiinnostusta palkitseva
Grainger, P. & Bolan C. (2006). Perceptions of nursing as a career choice of students in the Baccalaureate nursing program. <i>Nurse Educa-</i>	Tarkoituksena oli selvittää hoitoalan opiskelijoiden käsityksiä hoitotyöstä ammatinvalintana.	Hoitotyön opiskelijoita 1. ja 4. vuosikursseilta Newfoundlandista ja Labradosta. 213 koulutuksen aloittajaa vastasi ja heistä 150 vastasi kou-	Pitkittäistutkimus hoitotyön koulutuksen ajalta alussa ja lopussa toteutetulla kyselyllä, joiden tuloksia verrattiin	Hoitotyön imago nähtiin positiivisena sekä koulutuksen alussa että lopussa. Koulutuksen alkuvaiheessa käsitys oli idealistisempi, valmistuvilla oli selkeämpi käsitys hoitajan eri rooleista ja kehittymismahdollisuuksista. Ammatin arvostukseen liittyvä käsitys väheni hieman

Tekijät, lähde ja maa	Tutkimuksen tarkoitus	Aineisto/Otos	Menetelmät	Päätulokset
<i>tion Today 26, 38-44. Kanada.</i>		lutuksen loppuvaiheessa.	tilastollisin testein	koulutuksen aikana mahdollisesti kliinisessä harjoittelussa saatujen kokemusten myötä.
Neilson, G.R. & Jones, M.C. (2011). What predicts the selection of nursing as a career choice in 5th and 6th year school students? <i>Nurse Education Today</i>, doi:10.1016/j.nedt.2011.06.011. Iso-Britannia.	Tutkimuksen tarkoituksena nimetä hoitotyötä ammatinvalintana ennustavia sosiodemograafisia ja muita tekijöitä 5. ja 6. luokan oppilailla.	5. ja 6. luokkalaisia koululaisia yhdeltä koulutusalueelta Skotlannista (n=1059)	Kyselylomake, tilastolliset analyysit	Vastanneista vain 56 harkitsi hoitoalaa. Ennustavina tekijöinä oli naissukupuoli ja keskimääräinen tai huonompi koulumenestys. Merkittävimpiä muita, joilla oli vaikutusta hoitoalan valintaan: vanhemmat, opinto-ohjaajat ja uraneuvojat.
Neilson, G.R. & Lauder, W. (2008). What do high academic achieving school pupils really think about career in nursing: Analysis of the narrative from paradigmatic case interviews. <i>Nurse Education Today 28, 680-690. Iso-Britannia.</i>	Tarkoituksena oli tutkia hyvin koulussa menestyneiden ja hoitoalaa jossaakin vaiheessa harkinneiden oppilaiden käsityksiä hoitoalasta ammattina	20 5. ja 6. luokkalaista koululaista, jotka ottivat osaa laajempaan tutkimukseen (ks. Neilson & Jones 2011) Skotlannista	Esimerkkitapausten (oli harkinnut hoitoalaa, mutta valinnut jonkin muun terveydenhuoltoalan ammatin) haastattelu. Analyysimenetelmänä fenomenologinen ilmiön kuvailu.	Alaa harkinneet mutta lopulta toisin valinneet katsoivat, ettei hoitoala olisi antanut täyttä hyötyä heidän koulumenestyksestään. Lääkärin ammatti nähtiin tärkeämmäksi työksi hoitajan vain hoivatessa potilaita. Hoitotyöllä katsottiin olevan alempi arvostus, se on käytännöllistä työtä, jonka ei katsottu vaativan älykkyyttä. Hoitotyössä nähtiin myös sukupuoleen sidottuja stereotyyppioita (mieshoitaja homo ja naishoitaja seksiobjekti). Opinto-ohjaajat suosittelivat hoitoalaa keskivertoa alemman älykkyuden omaaville tytöille ja silloin, jos ei pääse ”parempiin” koulutuksiin.
Palumbo, M., Rambur, B., McIntosh, B. & Naud, S. (2008). Perceptions of an Ideal Career versus Perceptions of Six Health Careers. <i>Journal of Allied Health 37(1), 8-14. USA.</i>	Tarkoitus oli kuvata nuorten käsityksiä ideaaliammatista verrattuna kuuteen terveysalan ammattiin (laboratoriohoitaja, sairaanhoitaja, farmaseutti, fysioterapeutti, röntgenhoitaja, hengitysterapeutti)	720 18-24 vuotiasta vermontilaista nuorta	Kyselylomake, tilastolliset analyysit	Ideaaliammatissa saa käyttää aivojaan ja hoitaa ihmisiä ja se on turvattu ja arvostettu työ, jossa on myös valtaa. Hoitoala nähtiin kiireiseksi ja huonosti palkatuksi, jossa vaaditaan aivoja, saa hoitaa ja työ on turvattu. Laboratoriohoitajan ammatti nähtiin itsenäiseksi työksi, jossa myös saa hoitaa ja käyttää aivojaan.

Tekijät, lähde ja maa	Tutkimuksen tarkoitus	Aineisto/Otos	Menetelmät	Päätulokset
Stuart, J.M. (2003). <i>The Challenging Journey of CLS/MLS Student Recruitment. Clinical Leadership & Management Review: The Journal of CLMA 17(1), 26-30.</i> USA.	Tarkoitus kuvata laboratoriotyön koulutukseen hakeutumisen motivaatiotekijöitä	Vaiheessa 1 laboratoriotyön alan opiskelijoita, jotka osallistui tutkimuksen pitämille kursseille (n= 7). Ikä 23-45 vuotta. Vaiheessa 2 laajempi otos koulutukseen hakeutuneista opiskelijoista, 274 (57%) vastasi kyselyyn	Vaiheessa 1 yksilölliset haastattelut, kohderyhmähaastattelu. Sisällön analyysi, koodaus ja teemoittelu. Vaiheessa 2 kyselylomake, joka perustui ensimmäisen vaiheen haastatteluihin. Kyselylomakkeen tulokset analysoitiin tilastollisin menetelmin.	Pääasialliset valintaan vaikuttavat ihmiset ovat yliopiston neuvot. Koulutusohjelman ominaisuudet ja yliopiston sijainti lääketieteellisen koulutuksen vieressä vaikuttivat koulutusohjelmaan hakeutumiseen. Työn ominaisuudet (laboratoriotyö eräänlaista salapoliisityötä) vaikuttivat myös alalle hakeutumiseen.
McClure, K. (2009). <i>Student Perceptions of the Clinical Laboratory Science Profession. Clinical Laboratory Science 22(1), 16-21.</i> USA.	Tarkoituksena kuvata biologian ja laboratoriotyön opiskelijoiden asenteita ja odotuksia laboratoriotyöstä professiona-	Biologian ja kliinisen laboratoriotyön opiskelijoita Texasista. Osallistujia 56 kuuteen ryhmään jaettuna.	Kohderyhmähaastattelut, induktiivinen sisällön analyysi	Ammatinvalintaan olivat vaikuttaneet omat internet –haut ja opettajat (opinto-ohjaajat ja koulutusohjelmien esittelijät). Laboratoriotyö nähtiin monipuolisia työskentely-ympäristöjä tarjoavana käsillä tehtävänä työnä, jossa on hyvin vähän potilaskontakteja. Sen katsottiin vaativan ongelmanratkaisutaitoja ja ymmärrystä ihmisen ruumiin toiminnasta. Opiskelijoiden käsityksen mukaan lääkärit ja sairaanhoitajat eivät arvosta laboratoriotyötä ja palkka ei vastaa työn vaativuutta. Alalla kehittymismahdollisuuksien puuttuessa sitä ei nähty lopulliseksi uravalinnaksi.

Tekijät, lähde ja maa	Tutkimuksen tarkoitus	Aineisto/Otos	Menetelmät	Päätulokset
Buerhaus, P.I., Donelan, K., Norman, L. & Dittus, R. (2005). Nursing Students' Perceptions of a Career in Nursing and Impact of a National Campaign Designed to Attract People into the Nursing Profession. <i>Journal of Professional Nursing</i> 21(2), 75-83. USA.	Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää käsityksiä hoitotyöstä urana, hoitajapulasta, päätöksestä hakeutua hoitoalan koulutukseen ja hoitoalan näkyvyyskampanjan vaikutuksista.	496 hoitoalan opiskelijaa satunnaisesti valittuna 4000:n opiskelijan joukosta Vanderbiltin hoitoalan oppilaitoksesta	Kyselylomake, tilastolliset kuvailu- ja analyysimenetelmät	Hoitoala nähtiin fyysisesti haastavaksi, vähän arvostetuksi, akateemisia kykyjä vaativaksi ja turvallisiksi ammatinvalinnaksi, jonka arvioitiin sopivan myös miehille. Ammatinvalintapäätöksiin vaikuttivat vanhemmat, perhe, ystävät ja tuttu hoitaja. Näkyvyyskampanjalla arvioitiin myös olleen vaikutusta käsityksiin hoitoalasta ja päätökseen hakeutua sille.
Porter, G., Edwaeds, P. E. & Granger B.B. (2009). Stagnant Perceptions of Nursing Among High School Students: Results of a Shadowing Intervention Study. <i>Journal of Professional Nursing</i> 25(4), 227-233. USA.	Tarkoitus selvittää lukioalaisten näkemyksiä hoitotyöstä ammatinvalintana ja käsitysten muuttumista hoitajan työn seuraamisen jälkeen	Terveystieteiden akatemian terveysaloihin kohdistuvaa kiinnostusta herättämään kehitetyn ohjelman osallistujia. 24 lupautui, 16 vei loppuun ohjelman kaikki vaiheet.	Haastattelut, sen jälkeen 30-40 tuntia hoitajan työhön tutustumista, jonka jälkeen taas puoli-strukturoidut haastattelut. Kuvailevat tilastomenetelmät ja sisällön analyysi	Ennen hoitajan työn seuraamista lukiolaisilla oli virheellisiä käsityksiä hoitajan ammatillisista rooleista, yhteistyöstä muiden ammattiryhmien kanssa, välineiden ja teknologian käytöstä ja lääkityksen hoitamisesta. Väärien käsitysten lähteitä olivat media, lukion opinto-ohjaajien virheelliset tiedot ja yleiset käsitykset hoitotyöstä ei kovin itsenäisenä hoivaamisena
Haun, D., Leach, A., Lawrence, L. & Jarreau, P. (2005). Students' Perceptions of Laboratory Science Careers: Changing Ideas with an Education Module. <i>Clinical Laboratory Science</i> 18(4), 226-232. USA.	Tarkoituksena arvioida verkkopohjaisen koulutuksen tehoa opiskelijoiden kliinistä laboratoriotyötä koskevien käsityksien muokkaajana	245 lukiolaista biologian kurssilta New Orleansissa.	Lukiolaisille esitettiin verkkopohjainen veren sivelyvalmisteen tutkimiseen liittyvä koulutusmateriaali biologian tunnilla. Käsityksiä mitattiin lyhyellä kyselylomakkeella ennen ja jälkeen koulutusmateriaalin esit-	Laboratoriotyön näkyvyys lisääntyi ja käsitykset työn sisällöstä muuttuivat koulutusmateriaalin esittämisen myötä.

Tekijät, lähde ja maa	Tutkimuksen tarkoitus	Aineisto/Otos	Menetelmät	Päätulokset
<p>Sawyer, B.G., Hubbard, J. & Rice-Spearman, L. (2006). Introducing Clinical Laboratory Science: CLS Students Help Shape the Future. <i>Clinical Laboratory Science 19(4), 206-213.</i> USA.</p>	<p>Tarkoitus arvioida laboratoriotyön opiskelijoiden yläkoulu- ja lukioikäisille oppilaille toteuttaman koulutuksen vaikutuksia laboratoriotyötä koskevan kiinnostuksen herättämiseen</p>	<p>Laboratorioalan loppuvaiheen opiskelijoita ja yläkoulujen ja lukioiden oppilaita Texasissa, New Mexicossa ja Oklahomassa</p>	<p>tämisen. Tilastolliset menetelmät vertailuun.</p> <p>Laboratorioalan opiskelijat jaettiin neljään ryhmään ja jokainen ryhmä suunnitteli ja toteutti erilaisen koulutuksen. Koulutuksen jälkeen osallistujat täyttivät kyselylomakkeen, jossa arvioitiin koulutuksen onnistumista ja kiinnostusta laboratorioalaan.</p>	<p>Koululaiset pitivät esityksistä ja ne lisäsivät kiinnostusta alaa kohtaan.</p>
<p>Campbell-Heider, N., Sackett, K. & Whistler M.P. (2008). Connecting with guidance counselors to enhance recruitment into nursing of minority teens. <i>Journal of Professional Nursing 24(6), 378-384.</i> USA.</p>	<p>Tarkoituksena kuvata opinto-ohjaajille toteutetun hoitoalaa uravalintana edistävän workshop-päivän toteutusta ja tuloksia</p>	<p>Erään kaupungin kaikki opinto-ohjaajat kutsuttu, 39% osallistui hoitoalan oppilaitoksessa pidettyyn workshop-päivään.</p>	<p>Workshop-päivän ohjelmaan kuuluva keskustelu hoitoalan ammasteista, kysymykset toimitettu päivän ohjelman mukana</p>	<p>Opinto-ohjaajien käsityksen mukaan monet opiskelijat ja heidän vanhempansa pitävät hoitoalaa vaarallisena alana, josta esiintyy negatiivisia stereotyyppioita. Alalla ei nähdä etenemismahdollisuuksia ja lyhyitä koulutuksia pidetään ensisijaisina. Yhteistyö opinto-ohjaajien ja hoitoalan koulutusta järjestävien tahojen välillä nähdään tärkeäksi keinoksi rekrytoinnissa.</p>

Liite 6. Haastattelupyynnö opinto-ohjaajille ja tutkimussuunnitelman tiivistelmä

HYVÄ ITÄSUOMALAINEN LUKION OPINTO-OHJAAJA!

Opiskelen terveystieteiden maisteriksi terveystieteiden opettajankoulutuksen suuntautumisvaihtoehdossa Itä-Suomen yliopistossa. Teen pro gradu –tutkielmaa, jossa tarkoitukseni on selvittää itäsuomalaisten lukioiden opinto-ohjaajien käsityksiä bioanalyytikon ammatista, sen asettamista osaamiseen ja persoonaan liittyvistä vaatimuksista alalle hakeutuvalta nuorelta sekä opinto-ohjaajan merkityksestä nuoren ammatinvalinnassa.

Kerään tutkimusaineistoni henkilökohtaisilla haastatteluilla, jotka voidaan toteuttaa joko tapaamalla henkilökohtaisesti valitsemassasi paikassa tai verkko-yhteyden välityksellä. Haastattelut nauhoitetaan ja nauhoitukset puretaan tekstiksi heti niiden jälkeen. Henkilötietojasi pidetään haastattelujen yhteydessä tekstiksi purkuun saakka; sen jälkeen ne koodataan yleisnimityksin, joista henkilötietosi eivät enää käy ilmi. Henkilötietosi eivät tule esiin tutkimusraportissa. Aineistot hävitetään ja tallennukset tuhoetaan tutkimusraportin valmistumisen jälkeen eikä aineistoja käytetä muihin tarkoituksiin kuin tähän tutkimukseen. Haastattelussa Sinua haastatellaan ammattisi edustajana eikä siinä kysytä henkilökohtaiseen elämäsi liittyviä tietoja ikääsi ja työkokemuksen määrää lukuun ottamatta. Varsinainen haastattelu vie aikaasi noin 1-2 tuntia. Sinulla on oikeus suostumuksesta huolimatta keskeyttää tutkimukseen osallistuminen missä vaiheessa tahansa ja kieltää haastattelusi käyttö tutkimuksen aineistona. Tutkimuksen tulokset julkaistaan Itä-Suomen yliopiston verkkosivuilla terveystieteiden pro gradu –tutkielmana ja niistä kirjoitetaan artikkelit Bioanalytikko- ja Hoitotiede –lehtiin.

Tutkimuksesta vastaavana ohjaajana toimii professori Kerttu Tossavainen Itä-Suomen yliopiston terveystieteiden tiedekunnan hoitotieteen laitokselta. Muina ohjaajina toimivat TtT-opiskelija, TtM Annamari Aura ja yliopettaja, TtT Sirkka-Liisa Halimaa.

Ohessa liitteenä tiivistelmä tutkimussuunnitelmastani ja haastattelurunko, joihin toivon Sinun tutustuvan. Otan viikon kuluttua Sinuun uudelleen yhteyttä sähköpostitse tiedustellakseni mahdollisuutta haastattelemiseesi. Mikäli kiinnostuit tutkimuksesta, voit ilmoittaa kiinnostuksesi jo nyt, niin voimme sopia tarkemmin haastattelun toteutuksesta. Mikäli et halua osallistua tutkimukseeni, voit kieltää seuraavan yhteydenottoni ilmoittamalla siitä minulle sähköpostitse.

Ystävällisin terveisin

Mirja Saukkonen
laboratoriohoitaja, TtK, TtM-opiskelija
Itä-Suomen yliopisto
Terveystieteiden tiedekunta
Hoitotieteen laitos

OPINTO-OHJAAJA BIOANALYYTIKON AMMATTIIN OHJAAJANA

Lukioiden opinto-ohjaajien käsityksiä bioanalyytikon ammatin vaatimuksista nuorelle ja omasta merkityksestään nuoren ammatinvalinnassa

Pro gradu –tutkimussuunnitelman tiivistelmä/Mirja Saukkonen

Tutkimuksen taustaa

Ammatinvalinta kuuluu merkittävänä osana nuoren identiteetin kehittymiseen. Ammatinvalintaprosessissa nuori suhteuttaa minäkäsityksensä ympäröivän maailman odotuksiin ja tekee tulevaisuuttaan koskevia ratkaisuja. Tämä vaihe osuu ajallisesti usein siihen ikään, kun nuori siirtyy lukiosta jatko-opintoihin. Koulutuksen siirtymävaiheen onnistumista pohjustaa lukiossa varsinkin opinto-ohjaaja opintojen ohjauksen eri menetelmin henkilökohtaisella ja ryhmäohjauksella sekä erilaisin tutustumiskäynnein ja yhteistyöllä jatkokoulutusta järjestävien tahojen kanssa. Lukion opetussuunnitelmassa korostetaan jatkokoulutukseen ja ammatilliseen suuntautumiseen liittyvien tietojen ja taitojen saavuttamiseen sekä nuoren omien realististen edellytysten ja mahdollisuuksien arvioimiseen ohjaamista. Koulusta saatavan ohjauksen, perheen ja kavereiden ohella nuoren ammatinvalintapäätöksiin on todettu vaikuttavan myös eri ammatteja koskevat mielikuvat ja arvio omasta soveltuvuudesta kyseisille aloille. Opintojen ohjauksessa välitetään tietoa eri ammanteista, joten opinto-ohjaajat ovat merkittävässä asemassa realistisen tiedon välittäjänä.

Bioanalyytikon ammattiryhmä on pieni ja saattaa kärsiä tunnettavuuden puutteesta. Opinto-ohjaajien merkityksestä muihin nuoren ammatinvalintapäätökseen vaikuttaviin tekijöihin verrattuna on tehty vähän tutkimusta. Opinto-ohjaajien käsityksiä sairaanhoitajan ammatista ja sen vaatimuksista löytyy, mutta vastaavaa tutkimusta bioanalyytikon ammatista ei. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää itäsuomalaisten lukioiden opinto-ohjaajien käsityksiä bioanalyytikon ammatista; millaisia ominaisuuksia ja osaamista koulutus ja ammatissa toimiminen vaativat nuorelta ja millaisena opinto-ohjaajat näkevät oman roolinsa ja merkityksensä nuoren ammatinvalintaprosessissa.

Opinto-ohjaus ammatinvalinnan tukena

Toisten ihmisten osoittama tuki on tärkeää lukion alkuvaiheessa, kun uravalintoja aletaan pohtia. Henkilökohtainen ohjauskeskustelu on nähty tärkeäksi työmenetelmäksi varsinkin silloin, kun nuori ei tiedä, mitä elämältään haluaisi. Opintojen ohjaus on merkittävä tekijä syrjäytymisen ehkäisijänä: nuoren elämän siirtymävaiheissa koulusta toiseen syrjäytymisriski kasvaa, mikäli nuori ei pääse jatkokoulutukseen.

Henkilökohtaisessa ohjauskeskustelussa keskitytään lukiossa tehtyihin ainevalintoihin, koulumenestykseen ja nuoren kiinnostuksen kohteisiin. Opinto-ohjaaja peilaa näitä yhdessä nuoren kanssa nuoren persoonallisuuteen ja nuoren arvioon omista kyvyistään ja mahdollisuuksistaan. Opinto-ohjaajien tuella jatkokoulutuspaikan pohdinnassa voi olla myönteisiä vaikutuksia koulumenestykseen. Lukiossa tehtävät ainevalinnat heijastelevat käsitystä omasta osaamisesta ja nuori hakeutuu herkemmin sellaisille koulutusaloille, joilla kokee pärjäävänsä hyvin. Toisaalta kokemus huonosti menestymisestä alueella, jota pitää arvossa, heikentää nuoren itsetuntoa.

Tutkimusten mukaan opinto-ohjaukselle osoitetut resurssit näyttävät niukoilta suhteessa ohjauksen tarpeeseen. Opinto-ohjaajilta saatava tuki liittyy lähinnä jatko-opiskelupaikkoihin hakemiseen ja opintojen rahoittamiseen suunnitteluun. Suomessa lukioiden opinto-ohjausta hoitaa usein muun aineen opettaja oman työnsä ohessa, opinto-ohjaajan muodollinen kelpoisuus saattaa puuttua ja ohjattavia on enemmän kuin Opetushallituksen suosittelemat 250 oppilasta. Opinto-ohjaajilla saattaa lisäksi olla muita ohjaukseen kuulumattomia työtehtäviä. Abiturgentista opiskelijaksi – projektin tulosten mukaan abiturgentit kaipaavat tietoa erilaisista ammateista ja koulutusvaihtoehdoista ja ovat valmiita päätösten tekemiseen. He pitävät opinto-ohjausta koulutusoppaiden ohella merkittävänä tietolähteenään.

Suomessa ammattikorkeakoulujen koulutusohjelmien keskeyttämiset ovat olleet 2000-luvun alussa kohtalainen ongelma varsinkin tekniikan, mutta jonkin verran myös terveystieteiden koulutuksissa. Koulutuksen etenemistä haittaavia ajatuksia on Lerkkasen (2002) tutkimuksen mukaan enemmän ylioppilaspohjalta tulevilla opiskelijoilla. Haittaavien ajatusten on arvioitu olevan yhteydessä opiskelijoiden puutteellisiin tietoihin valitusta koulutuksesta ja ammatista. Lukiosta tulevilla opiskelijoilla ammattikorkeakoulu edustaa usein toissijaista koulutusvaihtoehtoa ja siellä vietetään välivuosi odotellessa ensisijaista hakutoivetta edustavaan yliopistokoulutukseen pääsyä. Savonia ammattikorkeakoulussa tehdyn keskeyttämisen syitä selvittävän tutkimuksen mukaan ammattikorkeakoulussa opiskelu keskeytetään useimmin opetuksen sisältöön tai laatuun liittyvien syiden vuoksi, mutta yhdeksi merkittäväksi syyksi tutkimuksessa todettiin myös tunne väärästä

alavalinnasta. Ammattikorkeakoulujen mahdollisuus vaikuttaa siihen on välittää realistista kuvaa koulutuksen sisällöstä. Realistisen kuvan välittämisen yksi kanava on lukio ja siellä sekä opinto-ohjaaja että ohjauksen erilaiset työmenetelmät.

Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimustehtävät

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää

1. Millainen käsitys itäsuomalaisilla lukioiden opinto-ohjaajilla on bioanalyytikon ammatista?
2. Millaisia käsityksiä lukioiden opinto-ohjaajilla on bioanalytikkokoulutuksen ja ammatissa toimimisen vaatimuksista alalle hakeutuvan nuoren osaamisesta ja ominaisuuksista?
3. Millaiseksi opinto-ohjaajat näkevät oman merkityksensä nuoren ammatinvalintaprosessissa?

Tutkimuksen aineiston keruu toteutetaan yksilöllisin teemahaastatteluin. Haastattelun teemat muodostuvat tutkimuskysymyksistä:

- Bioanalyytikon koulutus ja sen edellyttämät persoonallisiin ominaisuuksiin tai osaamiseen liittyvät vaatimukset
- Bioanalyytikon ammatti ja siinä toimimiseen liittyvät vaatimukset
- Nuoren ammatinvalintaprosessi ja opinto-ohjauksen merkitys ammatinvalintaprosessissa

Haastatteluun haetaan itäsuomalaisia lukioiden opinto-ohjaajia Etelä-Savon, Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan alueilta sekä maaseutu- että kaupunkilukioista. Sekä maaseutu- että kaupunkilukioiden opinto-ohjaajien mukaan ottamisella pyritään maksimoimaan variaatiota ja toisaalta pyritään homogeeniseen joukkoon hakemalla haastateltavia eri puolilta Itä-Suomea. Ensimmäinen haastateltavien rekrytointi toteutetaan opinto-ohjaajayhdistysten välityksellä. Jatkoyhteydenotot tehdään suoraan lukioiden julkisia yhteystietoja hyväksi käyttäen.

Haastattelujen toteutuksessa hyödynnetään Itä-Suomen yliopiston Terveysnetin acp-videoneuvotteluyhteyttä (Adobe connect pro) tai perinteistä nauhuria sen mukaan, kumpi menetelmä haastateltavalle sopii.

Laadullisen tutkimuksen menetelmällisenä tutkimusotteena toimii diskurssianalyysi ja sen avulla tarkastellaan haastateltavien opinto-ohjaajien puhetta siitä näkökulmasta millainen kuva bioanalyytikon ammatista ja opinto-ohjaajien toimijaidentiteeteistä rakentuu.

Tutkimuksen hyödynnettävyys ja julkaisusuunnitelma

Tutkimuksen ensisijainen hyödynnettävyys kohdistuu bioanalytikkokoulutuksen rekrytointiin liittyvien käytäntöjen kehittämiseen. Tutkimus antaa tietoa lukioissa toteutettavan opinto-ohjauksen mahdollisuuksista ja merkityksestä opinto-ohjaajien näkökulmasta.

Tutkimuksen tulokset julkaistaan terveystieteiden pro gradu -tutkielmana Itä-Suomen yliopistossa ja lisäksi kirjoitetaan artikkeli, jota tarjotaan Bioanalytikko -lehteen. Acp-videoneuvottelun hyödyntäminen haastattelujen toteutuksessa on uusi menetelmä, joten menetelmän käytöstä kirjoitetaan artikkeli, jota tarjotaan Hoitotiede -lehteen.

Liite 7. Tietoon perustuva suostumus –lomake haastateltaville ja saatekirje

HYVÄ LUKION OPINTO-OHJAAJA!

Kiitokset osoittamastasi kiinnostuksesta tutkimustani kohtaan ja suostumuksestasi haastatteluuun! Ohessa postimaksulla varustettu kirjekuori, jossa pyydän Sinun palauttamaan haastattelusuostumuksesi kirjallisesti.

Odotan haastattelutilannettamme ja kiitän Sinua etukäteen yhteistyöstä!

Ystävällisin terveisin

Mirja Saukkonen
TtM-opiskelija, TtK, laboratoriohoitaja
Itä-Suomen yliopisto
Terveystieteiden tiedekunta
Hoitotieteen laitos

TIEToon PERUSTUVA SUOSTUMUS

Tällä lomakkeella annan suostumukseni osallistua haastateltavana lukion opinto-ohjaajana Itä-Suomen yliopiston terveystieteiden opettaja-opiskelija Mirja Saukkosen pro gradu – tutkielmaan. Olen saanut tietoa tutkimuksen tarkoituksesta sekä kirjallisesti että suullisesti tutkijalta ja tiedän, että minuun on otettu yhteyttä oman opinto-ohjaajayhdistykseni välityksellä. Tiedän, että tutkimuksessa kysytään ikääni, työkokemukseni määrää ja käsityksiäni bio-analyytikon ammatista, sen vaatimuksista alalle hakeutuvalle nuorelle ja opinto-ohjaajan merkityksestä nuoren ammatinvalinnassa. Olen tietoinen haastattelun vaatimuksista ajankäytölleni. Tiedän, että henkilötietojani pidetään haastattelujen yhteydessä vain niiden purkuun saakka, jonka jälkeen ne korvataan yleisnimityksellä. Henkilötietoni eivät paljastu tutkimusraportissa ja aineistot hävitetään tutkimusraportin valmistumisen jälkeen. Olen tietoinen oikeudestani keskeyttää tutkimus missä vaiheessa tahansa ja kieltää haastatteluni käytön tutkimuksen aineistona. Tiedän, että haastatteluni käytetään vain tämän tutkimuksen tarkoituksiin. Minulla on tutkija Mirja Saukkosen ja tutkielman vastaavan ohjaajan Professori Kerttu Tossavaisen yhteystiedot ja minulla on mahdollisuus ottaa heihin yhteyttä, mikäli minulla on tutkimuksesta jotakin kysyttävää.

/ 2012

Opinto-ohjaajan allekirjoitus ja nimenselvennös

Liite 8. Haastattelurunko ja apukysymykset

Aluksi:

- muista tietoon perustuva suostumus –lomake
- taustatietoja: ikä, työkokemuksen määrä vuosina opinto-ohjauksesta, pää/sivutoimisuus – mitä muita tehtäviä opinto-ohjauksen lisäksi, ohjattavien määrä

Opinto-ohjaus ja nuoren ammatinvalinta

- nuoren ammatinvalinta: mitkä tekijät siihen vaikuttavat? (perhe, kaverit, asuinpaikka, koulun sijainti/tunnettavuus, media, nuoren ominaisuudet/kiinnostus, opettajat, koulumenestys, harrastukset, sukupuoli)
- miten selvität nuoren kiinnostuksen kohteita ja ominaisuuksia ts. miten päädyt nuoren kanssa siihen lopputulokseen mihin hän lopulta hakee – kuvaile ohjauksen toteuttamista
- millaisia menetelmiä käytät ammatinvalintaprosessin tukemisessa? ohjauskeskustelu, tutustumiskäynnit, internetin testit?
- mitä pidät tärkeimpänä menetelmänä ja miksi?

Bioanalyytikon ammatti ja koulutus; puhutaan bioanalyytikosta, joka on laboratoriohoitajan ammattiin johtava tutkintonimike!

- millainen mielikuva sinulla on bioanalyytikon ammatista? Mitä se tekee ja missä toimii? Missä koulutetaan ja millaisia opintoja koulutus sisältää?
- yleiskuva ammatin asemasta ja luonteesta terveydenhuollon muiden ammattiryhmien joukossa?

Jos selkeää käsitystä tai ammatti ei ole työtehtävissä tullut aiemmin esiin, annan luettavaksi työministeriön kuvauksen bioanalyytikosta, koulutuksen yleiskuvaus

- millaisia ominaisuuksia käsityksesi tai työministeriön kuvauksen perusteella nuorella pitäisi olla menestyäkseen ammatissa? Entä siihen johtavassa koulutuksessa?
- asettaako bioanalyytikon koulutus mielestäsi vaatimuksia lukion ainevalintoihin tai koulumenestykseen?

Lopuksi opinto-ohjauksen merkityksestä ja mahdollisuuksista nuoren ammatinvalintaprosessissa:

- miten kuvailisit lukiossa toteutettavan opinto-ohjauksen merkitystä?
- entä mahdollisuuksia vaikuttaa nuoren ammatinvalintapäätökseen?
- kaipaisitko työsi ja nuoren ammatinvalintapäätösten tueksi jotain lisää koulutusorganisaatioiden tai työelämän taholta?